

TÜRK İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl : 34

Mayıs - Haziran 1963

Sayı : 282

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER :

Sahife

İdarî Davalarda Husumet Tevcihi.....	Ragıp AYCAN	3
Atatürkçülük ve idare.....	Cihat Akçakayalıoğlu	21
Güney Doğu ilçelerinden Pervaride Asayışı		
Bozan Sebepler ve Çareleri.....	Mustafa BEZİRGAN	32
ikinci İdareciler Kongresi Toplanırken.....	A. Naci EKŞİOĞLU	38
Kalkınmamızda İktisadî Plânlamanın		
Zarureti ve Plân Karşısında İdarenin		
Durumu.....	Osman GÜMRÜKÇÜOĞLU	43
Kanunların Anayasaya Uygunluğunun		
Murakabesi.....	Orhan Melih KÜKKÇÜER	54
İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma.....		70
Mahalli İdarelerde Gelir Reformu.....	Osman MERİÇ	103

TERCÜMELER :

Anlatım Özgürlüğü ve Sinema Polisi.....	Alim Şerif ONARAN	111
---	-------------------	-----

İDARİ COĞRAFYA :

Kavak Kazası İdarî Coğrafyası.....	Kemâl Vehbi GÜL	123
------------------------------------	-----------------	-----

"TAMİMLER :

Bibliyografya.....		136
		146

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı	: 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı	: 750 kuruş

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de :

Bulunan yerin Malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak: (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü - Ankara
adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etüdler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolunmayan yazılar iade edümez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi : **İçişleri Bakanlığı**
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes’ul Müdürü : **Selim AYBAR**

T E T K İ K L E R

İDARİ DAVALARDA HUSUMET TEVCİHİ

Hazırlayan :
Askerî Hâkim
Ragıp AYÇAN

P L Â N

§ I. GİRİŞ

- 1— Husumetin Tarifi ve Mahiyeti :
 - A — Müsbet Husumet
 - B — Menfi Husumet
- 2— Husumet Ehliyeti :
 - A — Müsbet Ehliyet
 - B — Menfi ehliyet

§ II. İDARİ DAVALARDA HUSUMET TEVCİHİ İLE İLGİLİ MESELELERİN ESKİ VE YENİ DANIŞTAY KANUNLARIMIZDAKİ YERİ VE TATBİKİ

1 — 669	Sayıli kanuna göre Husumet tevcihii :
2 — 1859	» » » » »
3 — 3546	» » » » »
4 — 4904	» » » » »
5 — 7354	» » » » »

§ III. İPTAL VE TAM KAZA DAVALARINDA HUSUMET TEVCİHİ

- 1— İptal ve Tam kaza davalarına kısa bir bakış :
 - A — İptal Davası
 - B — Tam Kaza davası
- 2— İptal davalarında Husumet tevcihii :
- 3— Tam kaza davalarında Husumet tevcihii

Tetkikler

§ IV. TEMYİZ DAVALARINDA HUSUMET TEVCİHİ

- 1— Temyiz davalarının mahiyetine bir bakış
- 2— Temyiz davalarında Husumet tevcihi mes'elesi

§ V. İDARİ DAVALARDA HUSUMET TEVCİHİ İLE İLGİLİ GENEL PRENSİPLER VE HUSUMETİN HANGİ MAKAMLARIN A TEVECCÜH EDECEĞİNİN TAYİN VE TESBİTİ

- 1— İdarî Davalarda Husumet tevcihi ile ilgili genel prensipler:
 - A — Kesin ve icrası lâzımgelen karar,
 - B — Davanın idari bir karar veya muamele aleyhine açılmış olması,
 - C — İdarî davaların hangi makamlar aleyhine ikame edileceği hususundaki Genel Prensip
- 2— Husumetin hangi idari makamlara tevcih edileceğinin tâyin ve tesbiti :
 - A — Bakanlar Kurulunca alınan kararlar hakkında.
 - B — Müratebe müracaat dolayısıyla açılan idare davasında.
 - C — Husumetin hâzineye teveccüh edeceği davalar.
 - D — Diğer bir makamın tasdikiyle tekemmül eden idari karar veya muamelelerle ilgili davalarda Husumet
 - E — İİ Daimî Komisyonlarının verdiği kararlarla ilgili davalarda Husumet.
 - F — İİ İdare Kurullarının İdarî ve istişarî kararlarıyla ilgili davalarda Husumet.
 - G — Memurların Zat işlerine taalluk eden davalarda. Husumet.
 - H — Katma bütçeli Umuru Md.lüklerin kararlarına müteallik davalarda Husumet.
 - î — Köy hükmi şahsiyetine izafeten verilen kararlara^ müteallik davalarda Husumet.

§VL NETİCE ;

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

Ş I. GİRİŞ

Hususi hukuk alanında husumet, bir âmme nitizamı mes'elesi olarak telâkki edilmediği halde, İdarî kaza alanında bir âmme intizamı mes'elesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani özel hukukta husumet mes'elesi ancak diğer tarafça dermeyan edildiği takdirde nazara alınır ve incelemeye tâbi tutulur. Halbuki idare davalarında husumet def'i, diğer tarafça dermeyan olunmasa dahi resen nazara alınır.

Özel hukuk alanında tarafların kim olacağı kamu hukukuna nisbetle daha kolay anlaşılır. Çünkü uyuşmazlığa düştüğü taraf bir çok ahvalde kendisince malumdur. Halbuki idare hukuku sahasında husumetin kime teveccüh edeceği ilk bakışta anlaşılabilir. Karar almağa yetkili makamlar kanunlarla tesbit edilmiş bulunduğundan, bu husustaki mevzuata vâkıf olmadan husumetin kime tevcih edilebileceği kestirilemez. (1)

Bu bakımdan husumet tevcihi problemi bilhassa İdarî davalarda büyük bir önem taşımaktadır.

1— Husumetin tarifi ve mahiyeti :

«Husumet (active yahut passive legitimation - right to sue and be sued) bir davanın ikâmesi üzerine davacı ile müddealeyh arasında husule gelen vaziyeti ifade eder.»

Bunu da iki kısma ayırabiliriz :

A — Müsbet husumet

B — Menfi husumet

A — Müsbet Husumet : Davacının müddealeyhe karşı vaziyettim ifade eder.

B — Menfi Husumet : Müddealeyhin davacıya karşı olan vaziyetini gösterir.

2— Husumet ehliyeti de iki şekilde tezahür eder :

A — Müsbet ehliyet : Muayyen bir davayı açmak ve takip etmek iktidar ve selâhiyettir ki, buna «dava ehliyeti» de denir.

(1) Mehmet Âkif Erâml - İdarî Yargı mevzuatı - İzahlı Danıştay Kanunu ve Uyuşmazlık Mahkemesi kurulması H. Kanun 194g İstanbul, Sah: 114

Tetikler

B — Menfi ehliyet : Muayyen bir davanın kendisine kargı açılabilmesi ve müddeaaaleyh sıfatıyla hareket etmek selâhiyet ve mecburiyetidir. Buna «husumet tevcihi» de denir. (2)

Asıl konumuz Husumet tevcihi, yani taraflardan birine davalı sıfatını izafe etmek, bu sıfatla onun aleyhine dava açmak selâhiyetini incelemek olduğundan önce «husumet tevcihi mes'clesinin» idare hukukunda işgal ettiği durumu ve ihraz eylediği ehemmiyetinden bahsetmemiz yerinde olur.

Husumet, davalı tarafa teveccüh edeceğinden, evveleminde davalı tarafın husumet ehliyetini haiz olması lâzımdır.

İdare davalarında taraflar, hususî hukukta olduğu gibi dava ile alâkalı ve karşı karşıya bulunan hakiki veya hükmi şahıslardır.

«İdare dâvasında husumet, dâvaya konu olan muameleyi yapan veya kararı veren idare makamına (Devlete, Vilâyete, Belediyeye, köye, âmme müessesesine) teveccüh eder. Yani bu makam, da vah tarafı teşkil eder.» (3)

İdarî davalar, ya İdarî makamlardan sâdır olan İdarî muamele ve kararlar veya İdarî kaza mercilerinden verilen kazaî kararlar üzerine açılan davalardır. İdarî muamele ve kararlardan dolayı açılacak İdarî davalarda ferde husumet tevcih edilemez. Yani davacı hakikî veya hükmi şahıs olduğu halde dâvâli daima idaredir.

Ancak bu kaidenin bir istisnası vardır ki o da Danıştayda ikame olunan temyiz dâvalarına inhisar eder. Temyiz dâvalarında, yani idari kaza mercilerinden (il ve ilçe kurulları) sâdır olan kararlar üzerine idare tarafından açılacak davalarda husumet ferde tevcih olunabilir.

Nitekim, Danıştayın 2. D.D. 25.11.1937 gün ve K. 37/1493 sayılı karar da bu hususu teyit etmektedir. (4)

Görülüyor ki temyiz davalarında idare bazan davacı, bazan da davalı sıfatım iktisap etmektedir.

Bir idare davasında, kendisine husumet teveccüh eden idare makamının açıkça gösterilmesi ve husumetin yanlış tevcih edilmemesi

(2) Türk Hukuk Lügati (Lif. V. Yayını) Ankara - 1944

(3) Sadık Artukmaç - Bizde İdarenin Murakabesi _ İstanbul - 1950 Salı: 136

(4) Sayıştay Kararlar Derg. 5 Sah: 117

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

lâzımdır. Aksi halde dava; husumet noktasından reddedilir. Bu ise, davacının işini fuzulî olarak uzatması, fuzulî masraflara girmesi ve hatta dava hakkını kaybetmesi gibi neticeler verebilir. (5)

Bu bakımdan İdarî davalarda husumetin kime tevcih edileceğinin bilinmesi çok önemlidir.

Filhakika Danıştayın bir kararında bu hususa temas edilmektedir.

«İdarî davalar, muayyen İdarî karar ve muameleler aleyhine ikame edilmekle beraber dava arzuhalinin Şûrayı Devlet Kanununun 24 ncü maddesinde tasrih edilen şekle uygun olması ve husumetin kime tevcih edildiğinin de açıkça gösterilmesi lâzımdır. Halbuki dava, muayyen İdarî bir karar ve muamele aleyhine açılmamış ve arzuhalde husumetin kime tevcih edildiği de sarahaten gösterilmemiş olduğundan bu noktadan dava arzuhalinin reddine.» (2.D.D. K.38/1128 23.8.1938 K.D. Sah: 119)

Ş II. İDARİ DAVALARDA HUSUMET TEVCİHİ İLE İLGİLİ MES ELELERİN ESKİ VE YENİ DANIŞTAY KANUNLARIMIZDAKİ YERİ VE TATBİKİ

1)669 sayılı kanuna göre hsumet tevcihi :

3546 sayılı Danıştay Kanununun 60 ncı maddesine tevfiikan ilga edilmiş bulunan 23 Teşrinsani 1341 tarih ve 669 saydı (Şûrayı Devlet) Kanununda husumet tevcihi ile ilgili bir hüküm ve sarahat mevcut değildir.

2)1859 sayılı kanuna göre hu sümek tevcihi :

Yine 3546 sayılı Danıştay Kanununun 60 ncı maddesi uyarınca yürürlükten kaldırılmış olan (Şûrayı Devlet Kanununun bazı maddelerinin tâdiline ve tayyına ve kanuna ilâve edilecek bazı maddelere dair) 21 Temmuz 1931 gün ve 1859 saydı kanunun 13 ncü maddesinin C fıkrası hükmü, Danıştaya intikal eden dava arzuhallerinde aranan şekil şartları meyanında, husumet tevcihi ile ilgili şekil şartına da temas etmektedir.

Tetkikler

Bu maddeye göre; (Şûrayı Devlete dava ikamesini mutazamm verilen arzuhaller reis tarafından tetkik hey'etine havale olunur... Heybet tetkikatı neticesinde;

A) Dava idari mahiyette değil ise;

B) Müddei davaya ehil değil ise;

C) Müddeaaaleyhe husumet teveccüh etmiyorsa... ilâh,

Keyfiyet bir raporla tesbit ve reise arzolanarak ve evveleminde bu cihetlerden ait olduğu dairede tetkik olunarak karara raptolunur.)

3)3546 sayılı kanuna göre husumet tevcihi :

21 Kanunevvel 1938 tarih ve 3546 sayılı Devlet Şûrası Kanunu, bundan önce isdar ve bilâhare ilga edilen 1859 sayılı kanunda olduğu gibi idari davalarda husumet tevcihi konusunda sarih bir hükmü ihtiva etmemekle beraber, mezkûr kanunun 30 ncu maddesinde derpiş olunan şekil şartları incelendiği takdirde, idari dava arzuhallerinde, diğer şartlar meyanında tarafların adı ve sanının da yazılı bulunması icabettiği görülmektedir. Kanun (tarafların adı ve sanı) tabirini kullandığına göre, bunun davalı idareyi de kapsıyacağı ve binnetice husumet tevcihi durumunda bahis konusu olacağı tabiidir.

3546 sayılı Devlet Şûrası Kanununda, 4904 No:lu kanunla değişiklik yapılmadan önce, yani 1946 yılına kadar açılan bazı İdarî davalar husumet tevcihinde vâki hatalar sebebiyle reddediliyordu. Meselâ: î! makamı aleyhinde müddeti içinde açılan bir idare davasında husumetin; il makamına değil, İçişleri Bakanlığına yöneltilmesi lâzım geldiği anlaşılıyordu. Böyle bir halde davacı için yapılacak iş bu davayı., İçişleri Bakanlığı aleyhine açmaktan ibarettir. Fakat birçok hallerde, vaktinde açılmış bulunan ilk davada husumetin yanlış makam aleyhine yöneltildiği, Danıştay tarafından verilen son karar neticesinde meydana çıkıyordu. Böyle bir karar elde edilinceye kadar da 90 günlük zaman aşımı çoktan geçmiş bulunuyordu. Bu hal, davacı tarafından ileri sürülen iddiaların esası Danıştayca henüz incelenmeden, davanın sırf şekil noktasından kaybedilmiş olması neticesini doğuruyordu ki bunda açık bir adaletsizliğin mevcudiyetini görmemek kabil değildir. (6)

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

İşte bu mahzuru bertaraf edebilmek, böyle bir adaletsizliği önlemek ve esasa taallük etmeyen bu gibi şekle ademi riayet sebebiyle davacıların Danıştayda ikame ettikleri davaların reddedilerek mağduriyetlerine yol açılmasını temin gayesiyle 4904 sayılı kanununun 24 ncü maddesi ile İdarî davalar usulünde ayrı bir hüküm kabul edilmiştir.

4) 4904 sayılı hanıma göre husumet tevcihi :

(Danıştay Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair) 27 Mayıs 1946 gün ve 4904 sayılı kanunun 24 ncü maddesine göre; (süresi içinde açılmış davanın, husumetin yöneltildiği makamda görülen isabetsizlikten dolayı reddi takdirinde, bu kararın tefhim veya tebliğinden bağhyarak on gün içinde davacının bu riheti tashih suretiyle yeniden açacağı davada zamanaşımı nazara alınmaz.)

Görülüyor ki bu hüküm sayesinde 90 günlük süre içinde açılan davalarda, husumet tevcihindeki hatadan dolayı dava reddedilmiş olsa bile, davacı iddialarının esasını Danıştayda incelemek üzere tekrar bir dava açmak hakkını kazanmış olmaktadır. (7)

Filhakika 4904 sayılı kanunun 24. maddesinin gerekçesini incelediğimizde, davacıların Danıştayda ikame ettikleri İdarî davalar dolayısıyla münhasıran şekle taallük eden husumet tevcihindeki isabetsizlik gibi basit hatalar yüzünden davalarının reddedilmesi ve mağduriyetlerinin intacına yol açılması şeklindeki mahzurları bertaraf etmek gayesiyle mezkûr hükmün vazedilmiş olduğu anlaşılır.

Gerekçe aynen şöyledir : «İdarî davalarda husumetin tevcihi mes'elesinde ekseriya görülen isabetsizlikten dolayı dava, kanun hükmüne tevfiakan reddolunmakta ve bu hal, usulü dairesinde tanzim edilmiş bir ilâm ile davacıya tebliğ edilmektedir.

Bu isabetsizliğin bazan tebligat muamelesinin ikmalinden sonra anlaşıldığı da vâkidir.

Husumet tevcihi noktasında isabetsizlik, gerek ilk dava arzuhallerinin tetkikini müteakip anlaşılın, gerek tetkikat muamelesinin ikmalinden sonra taayyün etmiş bulunsun, her hanide dava ikamesi ile kararın suduru ve ilâmın tebliğine kadar arada bir çok zaman geçeceği şüphesizdir. Bu geçen zamanın, dava ikamesi için mevzu müd-

(7) Haşan Refik Ertuğ - a.g.e. Sah: 49-50

Tetkikler

deti katetmiyeceği Şüphesiz bulunduğuna göre dava sahipleri, arzulunan zamanda mururu müddet husulüne mebni davalarını yeniliyememekte ve bu sebeple bir çok dava sahipleri esas davalarında haklı olduğu halde bu haktan mahrum kalmaktadır.

Bir hakkın ziyai keyfiyeti vzu kanunun hatırından geçmesi mutasavver olmayıp kanun boŐluđu olduğunda Şüphe olmayan bu keyfiyetin adalete uygun bir Şekilde temini düŐünülerek madde yazılmıŐtır.» (8)

On günlük munzam müddet içinde davacı hasmı yenilemek suretiyle ikinci bir dava aabilmek hakkını iktisap etmekte ise de; ancak bu munzam müddet Danıştay Kanununun 32 nci maddesinde yazılı olan 90 günlük müddetin geçmesi halinde bahis konusu olur. Eğer 90 gün henüz dolmamıŐ ise, davacı bu on günlük munzam sreye lüzum kalmaksızın ikinci dava için dolmayan 90 günlük sreden faydalanabilir.

Eğer davacı, 90 günlük müddetin geçmesi ile iŐlemeye başlayan on günlük munzam mehlin hitamından sonra değişen yeni hasım aleyhinde dava ikame edecek olursa davası reddolunur.

Danıştay D.D.U.H. nin 23.6.1950 tarihli kararı bu hususu teyit etmektedir. Bu karara göre «... davacı bu davasını, husumetten red kararının kendisine tebliğinden itibaren on gün içinde açmamıŐtır. Bu arada karar düzeltilmesi talebinde bulunmuş olması, iŐlemeye başlamış olan bu on günlük süreyi kat ve tdil edemiyeceğinden munzam on günlük sreinin hitamından evvel açılmamış olan davanın bu sebepten reddine.» (Kararlar Mec. No: 46-49 Sah: 120)

5) 7354 sayılı kanuna göre husumet tevcihi :

«3546 sayılı Şûrayı Devlet K.nun bazı maddelerinin deđiŐtirilmesi ve bu kanuna bir madde eklenmesi ve 28 nci maddenin kaldırılmasına dair» 12 Haziran 1959 gün ve 7354 sayılı K.nun 2. maddesine ek maddeye göre, Danıştaya verilen dava arzuhallerinin tebliğ işlerini yapmak ve bu arzuhalleri tebligata tâbi tutulmadan evvel tetkik etmek üzere bir baş muavinin reisliği altında lüzumu kadar muavin ve memurdan mürekkep - tetkik ve tebliğ hey'eti - teşkil olunur. Bu hey'et dava arzuhallerini Şekli bakımdan incelemeye tabi

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

tutar ve bu meyanda husumet tevcihinde herhangi bir isabetsizlik olup olmadığını da araştırır.

Yeni bir müessese olan tetkik ve tebliğ heyetinin kazaî bir organ olmadığı gibi, muhtelif şekli yönlerden ittihaz eylediği kararların da kazaî mahiyette bulunmadığı kanaatindeyiz.

Ş.III. İPTAL VE TAM KAZA DAVALARINDA HUSUMET TEVCİHİ

1 — İptal ve tam kaza davalarına kısa bir bakış :

İdarî davalarda husumet tevcihi probleminin daha iyi anlaşılabilmesi için iptal ve tam kaza davaları hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra konuya girmek iktiza eder :

Malûm olduğu üzere İdarî davalar, iptal ve tam kaza davaları, olmak üzere belli başlı iki zümreye ayrılır:

A — İPTAL DAVASI : Hukuka aykırı ve icrası lâzım gelen bir karardan dolayı menfaati haleldar olan kimsenin, bu kararın iptali için idare mahkemesinde açtığı davadır. İptal davası neticesinde dava edilen, bir hususu ifaya veya tazminata mahkûm edilmez; sadece elemanlarından biri sakat olan yani selâhiyet, şekil, esas ve maksat bakımından hukuk kaidelerine aykırı bulunan İdarî tasarruf iptal edilir.

İptal davasında objektif bir hukukî vaziyetin, meselâ bir kanun veya tüzüğün ihlâl edildiği iddia olunur ve netice itibariyle İdarî tasarrufların hukuk kaidesi uygunluğunu temin gayesiyle bu davalar ikame olunur. Bu davalar karşısında Danıştayın rolü ve fonksiyonu esas itibariyle iptali istenen kararı iptal veya tastik etmekten ibarettir.

Kararın iptalinden davacı istifade ettiği gibi bu kararla ilgisi bulunan üçüncü şahıslar da istifade edebilir.

B — TAM KAZA DAVASI : Bu davalar iptal davasından tamamen farklı ve hususî hukuk davalarına benzerler. Bunun neticesi olarak iptal davalarında hususî hukuk davalarında olduğu gibi hak istiyen bir tarafla bu talebe muhatap olan ve icabında tazminata veya bir hususu ifaya mahkûm edilebilecek bir taraf mevcuttur.

İptal davalarında objektif bir hukukî vaziyetin ihlâl edildiği iddia olunduğu halde tam kaza davalarında sübjektif bir hukukî vazi-

Tetkikler

yetin, yani bir hakkın ihlâl edildiği iddia olunmakta ve ihlâl edilmiş olan hakkın tamir, tazmin ve telâfisi istenmektedir. Bu sebeple tam kaza davaları, İdarî bir faaliyetten dolayı hakkı muhtel olan bir şahıs tarafından idare aleyhine açılan bir tazminat davasıdır.

Bu kısa izahattan sonra iptal ve tam kaza davalarında husumet tevcihi mes'elesini inceleyebiliriz :

2— İptal davalarında husumet tevcihi :

Yukarıda açıklamış olduğumuz iki dava arasındaki mahiyet farkları bu davaların tarafları bakımından da bazı farklar meydana getirir :

Tam kaza davalarında borçlu olduğu iddia edilen, yani kendisinden bir şey ödenmesi istenilen bir taraf mevcut olmasına ve, bu davalı tarafında idareyi teşkil etmesine rağmen iptal davalarında bu şekilde bir tazminat talebi bahis konusu olmadığı gibi, idare borçlu, yani muayyen bir borcu ödemeye mahkûm edilecek bir davalı durumunda değildir. İptal davaları İdarî bir karara karşı ve bu kararın hukuk kaidelerine aykırı ve sakat olduğu iddiası ile açıldığı için haddizatında bu nevi davalarda muhakeme edilen idare değil onun kararıdır; kararın kanuniliğinin tetkiki ve icabında kaldırılması istenilmektedir. Bu sebeple iptal davalarında hakiki bir taraf yoktur. Bundan dolayı iptal davalarında bir husumet mes'elesi bahis mevzuu olmamak icap eder. (9) Zira bu dava zımında kararı ittihaz eden idarenin mahkûm olması istenmez, sadece müttihaz kararın bozulması talep olunur. Kısaca söylemek icabederse - nazari olarak - iptal davalarında müddealeyleh mevkiinde bulunan bizzat karardır.

Lâkin karar cansız bir şeydir. Bu itibarla davada kararın müdafaasını fiilen üzerine alacak bir müddealeyleh e de ihtiyaç vardır. İşte fiiliyatta karan müdafa edecek olan, karan ittihaz eden şahıstır. Karar daima bir idare hükmî şahsı namına alınır. Karar hangi idare hükmî şahsı namına alınmışsa dava da o hükmî şahsa karşı açılır.

Şu halde İdarî bir karardan dolayı açılacak iptal davasında; kararı ittihaz eden ajani, memuru veya hey'eti doğrudan doğruya ve şahsan müddealeyleh olarak hasım göstermek doğru olmaz. Davada

(9) Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar - İdare Hukukunun Umumi Esasları - İst. Maarif Matbaası - 1952 Sah: 1225-1226

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

husumetin bu kimselere değil, bunların temsil eyledikleri idare hükmî şahsına tevcihi gerekir. (10)

İptal davalarında hasım olarak şu veya bu dairenin veya idare hükmî şahsının gösterilmesinin, davamn görülmesi üzerinde hiç bir tesiri olmamak icabeder. Zira bu gibi davalarda, idare hakimi davayı idare hususunda geniş bir yetkiye sahiptir. Karar hakkında istediği malûmatı alabilir, lüzum gördüğü dosyaları celb ve tetkik edebilir. İptal davalarında hasımın gösterilmesinin tevhit eedbileceği en önemli netice, iptali istenen karar hakkında davalı idareden gerekli izahatın ve müdafaanın alınmasını kolaylaştırmaktan ibarettir.

Fransız hukukçularından Louis Trotobas - Elements de droit public et administratif - adlı eserinde açıklandığına göre «iptal davalarında taraf düşünmeye ilmen imkân olmadığından, bu gibi davalarda davacı tarafından husumetin yanlış tevcih edilmesi gibi bir mes'ele de bahis mevzuu olmamak lâzım gelir. Okadar ki, dava dosyasının tekemmülü için alâkadar İdarî makama yapması gereken tebligatın, o makamın davada olması itibarıyla değil, sırf onun malûmatına müracaat edilmek ve kendisini bir emrivâki karşısında bırakmamak maksadıyla yapılmakta olduğunda da Fransız müellifleri müttefiktir. (11)

Hernekadar nazariyatta, iptal davalarında husumet tevcihi meselesi mühim ve neticeye müessir bulunmamakla beraber, bizde Danıştay, tam kaza davalarında olduğu gibi iptal davalarında da husumet mes'elesine büyük bir önem atfetmekte ve husumet yönünden bir çok iptal davalarını reddetmektedir.

Filhakika Danıştayın bir kararına göre (iptal davalarında - husumetin bu kararın ittihaz eden makama tevcihi lâzım gelir.) «Kararlar Dergisi sayı: 18 Sah: 49»

3— Tam kaza davalarında husumet tevcihi :

Tam kaza davalarının mahiyetinden yukarıda bahsederken de açıkladığımız üzere; bu davalarda idare borca mahkûm edilmesi istenilen bir taraf durumundadır.

(10) Prof. Dr. Ragıp Sarıca - İdarî Kaza - Cilt I (İdarî Davalar) İst. 1049 Sah: 45-46

(11) a.g.e. sah: 134 ten naklen Samim Bilgen - İdarî davalarda husumet - hukuk derg. 1944 sayı 8 sah: 1-3

Tetkikler

Tam kam davaları, özel hukuktaki tazminat davaları mahiyetinde olduğu için, özel hukuk ihtilâflarında olduğu şekilde tazminat davalarında da davalı mevkiinde bulunan idarenin, tazminata mahkûm edilmesi talebi bahis konusudur.

İptal davasında husumetin haddizatında karara müteveccih olduğunu ancak idarenin kararı müdafaa için hasım mevkiine geçtiğini görmüştük.

Tam kaza davalarında ise, husumet doğrudan doğruya idareye yöneltilir. Zira tam kaza davası karara karşı değil, kararın icra ve tatbikine müteallik bir fiile, bir ameliyeye taallük ettiğinden bu fiilî ve ameliyeyi yapan idare hükmî şahsına tevccüh eder. (12)

Tam kaza davalarında davacının haleldar olmuş olan hakkı bahis konusu olduğundan, bu davalarda hususî hukuk davalarında olduğu gibi hak isteyen bir tarafla, bu talebe muhatap olan ve icabında bir borcu edaya mahkûm edilebilecek olan bir taraf mevcuttur. Bundan da anlaşılacağı üzere hasım düşünülmesi mümkün olan İdarî davalar, ancak tam kaza davalarıdır. Çünkü tam kaza davalarında hâkim, davalıya bir borç yükleyebileceği için tazminata müteveccih talebin kime karşı kullanılabileceğinin, bu borçlunun kim olacağını, kısaca husumet tevcihi meselesinin önemi aşikârdır.

§ IV. TEMYİZ DAVALARINDA HUSUMET TEVCİHİ

1— Temyiz davalarımla mahiyetine kısa bir bakış :

Hemekadar İdarî davalar meyânında bulunan temyiz davaları, iptal davaları kategorisi içerisinde tetkik ve mütelâa olunmak icabeder ise de; bazı bakımlardan iptal davalarından farklı bir durum arzettiği için bu davaları ayrı ve müstakil bir başlık altında incelemeyi münasip gördük. Zira husumet kavramını incelerken de açıkladığına'z üzere, temyiz davaları, idare mahkemelerinde verilen kazaî kararlar aleyhine açılır; halbuki iptal davaları, İdarî makamlardan sâdır olan karar veya muamele aleyhine açılmaktadır.

Keza temyiz davalarında hey'et kararı bozduğu ve lüzumu halinde işin esası hakkında bir karar verebildiği halde, iptal davalarında kararın sadece iptali bahis konusudur. Bu karar üzerinde her hangi bir değişiklik yapılamaz.

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

İki dava arasındaki önemli bir farkta sudur :

Temyiz davaları dolayısıyla ittihaz olunan karar ancak taraflar arasında tesir icra eder; halbuki iptal davaları neticesinde verilen iptal kararlarından bütün ilgili şahıslar faydalanabilir, yani iptal kararı, bu karardan istifade eden herkese tesir icra edebilir.

2 — Temyiz davalarında husumet tevcihi meselesi :

Temyiz davaları ile iptal davaları arasındaki farkları incelerken de açıklamış olduğumuz üzere; idare kurullarının kazaî mahiyette vermiş oldukları kararlara karşı husumet, sadece bu kararlardan istifade eden özel veya tüzel kişiliğe teveccüh eder. Bu durum sebebiyle fert veya idare, temyiz davalarında hem davacı, hem de davalı mevkiinde bulunabilir. Kazaî karar ittihaz eden meclis veya hey'etler husumete muhatap olamazlar. (13)

Eğer mezkûr hey'etlerden verilen kararlar İdarî ve istişarî mahiyette iseler husumetin işbu kararları icra eden makamlara tevcihi gerekir. Bu sebeple meselâ Vüâyet idare hey'eti hasım gösterilemez. (5. D. 39/3952 - 43 - 2708 13/12/1943)

Keza Danıştayın bir çok kararları temyiz davalarında husumet tevcihi konusunda muhtelif hükümler ihtiva etmektedir. Bunlardan önemli olan bazı kararlara, konumuza ışık tutması bakımından işaret etmeyi faydalı mülâhaza ediyoruz :

«Köy sınır ihtilâfları hakkında karar vermeğe selâhiyetli idare hey'etinin mukarreratı kazaî mahiyette olduğundan temyiz davasına mevzu teşkil eder. Temyiz davalarında ise husumet, karardan istifade eden makam veya hükmî şahsa teveccüh edeceğinden köyün husumet mevkiinde bulunması lâzımdır.» (5. D. No: 223 11/3/1939 9-62)

«İdarî davalarda temyiz davaları müstesna, bir tarafın idare olması şart olduğu, hadisede ise davacı, mülkiye müfettişinin şahsını hasım olarak gösterdiğinden dava arzuhalinin husumet tevcihi noktasından reddine» (Der. 5 S. 79 D.5 K. No: 937/1799)

«Temyiz davaları müstesna olmak üzere Devlet Şûrasında fertler aleyhine dava açılmaz.» (Der. 7 S. 66 D.D.U.H. K.No: 938/197)

Tetkikler

**§ V. İDARİ DAVALARDA HUSUMET TEVCİHİ İLE İLGİLİ
GENEL PRENSİPLER VE HUSUMETİN HANGİ İDARE
MAKAMLARINA TEVECCÜH EDECEĞİNİN TAYİN VE TESBİTİ**

1— İdarî davalarda husumet tevcihi ile ilgili genel prensipler.

A — Kesin ve icrası lâzım gelen karar :

Gerek iptal, gerekse tam kaza davalarında olsun husumet, kesin ve icrası lâzım gelen bir kararı vermeğe veya muameleyi yapmağa yetkili olan idare makamına teveccüh eder. Şayet ortada bu şekilde kesin ve icrası zaruri bir karar mevcut değilse, dava konusu da esasen mevcut değil demektir. Danıştayın bir çok kararları da bu hususu teyit edici mahiyettedir :

«Devlet Şûrasında açılacak İdarî davalarda husumetin, kararları lâzımülicra olan makamlar aleyhine tevcihi lâzım gelir. Hadisede ise, müddeaaaleyh olarak gösterilen tahakkuk şube âmirinin böyle bir karar ittihazına selâhiyeti olmadığı cihetle davada muhatap tutulmasında isabet yoktur. Arzuhalin husumetin tevcihi noktasından, reddine.» (5.D. K. 39/1108 K.D. 10 S. 63)

B — Davanın İdarî bir karar veya muamele aleyhine açılmış olması :

İdarî dava, muayyen İdarî karar veya muameleler aleyhine ikame olunmakla beraber dava arzuhalinde husumetin de kime tevcih edildiğinin açıkça gösterilmesi lâzımdır.

Eğer dava, İdarî karar veya muamele aleyhine açılmamışsa veya arzuhalde husumetin kime tevcih olunduğu belirtilmemişse dava reddedilir. (2. D.D. 38/1128 K.D.6 S. 119)

C — İdarî davaların (hangi makamlar aleyhine ikame edileceği hususundaki genel prensip :

İdarî davalar, dava konusu olan İdarî işlemin hangi makam tesis etmiş ise o makam aleyhine ikame olunur. Meselâ bir azil işleminin hangi Bakanlıkça yapılmışsa, husumetin de o Bakanlığa tevcihi icabeder. (5.D. K. 47/1885 K.D. 38/39 S. 200)

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

2— Husumetin hangi İdarî makamlara tevcih edileceğinin tayin ve tesbiti :

Bu mesele hakkında elde edilecek bilgi ile husumet tevcihinde tatbikatta vukuu muhtemel hata ve isabetsizliklerin önleneneğinin kısmen olsun mümkün olabileceği kanaatindeyiz. Bu sebeple tatbikatta ençok karşılaşılan husumetin hangi İdarî makamlara tevcih olunabileceği mes'elesini aşağıda vazettiğimiz prensip ve kararların ışığı altında açıklamayı uygun gördük :

A — Bakanlar Kurulunca alınan kararlar hakkında :

Bakanlar Kurulunca alınan kararlardan dolayı husumet, bu kararlar tatbik edecek ve yürütecek olan ilgili Bakanlığa tevaccüh eder. Bu sebeple Başbakanlığa husumet tevcih edilemeyeceği gibi aynı şekilde Reisiscumhura da husumet tevaccüh etmez.

(D.D.G.K. K. 47/127 14/11/1947 K.D. 38 - 39 S. 50)

B — Müratebe müracaatı dolayısıyla açılan idare davasında :

Müratebe müracaatı dolayısıyla açılan idare davasında husumet, mafevk idari makama değil, idari karar veya muameleyi tesis etmiş olan makama tevaccüh eder. Meselâ karar vermeğe yetkili mahallin en büyük mülkiye âmirine yapılan müracaat reddedildikten sonra içişleri Bakanlığına da müracaat edilmesine rağmen netice elde edilmediği için açılacak idari davada husumet, Vekâlete değil, asıl red kararını veren mülkiye amirliğine tevaccüh eder. Zira Vekâlete yapılan müracaat hiyerarşik mahiyettedir. (D.D.G.K. K. 42/93 10/4/1942 S. Okay S. 103 No. 28)

C — Husumetin Hazineye tevaccüh edeceği davalar :

Maliye Vekâleti Başhukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Md.lüğünün vazifelerine ve Devlet davalarının takibi usullerine dair olan 4353 sayılı kanununun 25. maddesine göre: «Umumî muvazene içindeki dairelerin Divanı Muhasebatça veya muhasiplerce kabul edilmeyen muamele ve tasarrufları sebebiyle alâkalılar tarafından Devlet Şûrasında açılacak idari davalarda husumet hâzineye ait olup bu nevi davalara ait müdafaanamerler hâzinece hazırlanarak duruş-

Tetkikler

malarda hazine kendi müşavir veya avukatları tarafından temsil olunur.»

Bu madde sarahatina göre bu gibi davalarda husumet, Maliye Bakanlığına tevaccüh etmektedir.

D — Diğer bir makamın tastikiyle tekemmül eden İdarî karar veya muamelelerle ilgili davalarda husumet:

Bu gibi davalarda husumet, dava konusu olan idari karar veya muameleyi tasdik eden makama tevaccüh eder. Zira bu karar veya muamele, ancak tasdik edildikten sonradır ki kesin ve lâzımülicra olur ve dolayısıyla İdarî davaya konu teşkil eder. (2.D.D. K. 38/971 23/7/1938 K.D.6. S. 117)

Meselâ: Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullardan talebe ihracı hakkında verilen kararlar aleyhine açılan davalarda husumet, bu kararı veren okul müdürlüğüne değil, bu kararı tasdik eden mezkûr Bakanlığa tevaccüh eder. Ancak ademi merkezîyet idarelerinin, meselâ mahalli idarelerin merkezin tasdikine tâbi olan kararlarına karşı açılacak davalarda husumet, merkeze değil, ademi merkezîyet idaresine tevaccüh eder. Zira ademi merkezîyet idarelerinin kararları kendi iradelerinin mahsulüdür. Merkezin bu kararları tasdik etmesi vaziyeti değiştiremez. Tasdike rağmen karar yine ademi merkezîyet idaresinin kararı sayılır. (14)

E — İl daimî komisyonlarının verdiği kararlarla ilgili davalarda husumet :

İl daimî komisyonları tarafından verilen kararlar, Valiler tarafından uygulanacağı için husumet te bunun tabii neticesi olarak ilgili valiliğe tevaccüh eder.

F — İl idare kurullarının İdarî ve istişari kararlarıyla ilgili davalarda husumet :

Bu davalarda, husumet, bu kararları icra ve tatbik etmeğe se'lâhiyetli bulunan il makamına tevaccüh eder. Danıştayda ruyet edilen temyiz davaları bahsinde de açıkladığımız üzere il idare kurullarının kazaî mahiyetteki kararlarda ise husumet bu kararlardan istifade edenlere tevcih olunur.

İdarî Dâvalarda Husumet Tevcihi

G — Memurların zat işlerine taallûk eden davalarda husumet :

Memurların zat işlerine taallûk eden hususlardan doğan İdarî davalardan dolayı husumet, memurun mensup olduğu idereye teveccüh eder. Ancak bu kaideden 4353 sayılı kanunun 25. maddesi şümulüne giren, yani hâzineye taallûk eden davalar istisna edilmiştir. Böyle bir durum mevcutsa ozaman mezkûr kanun hükmüne tevfikân husumetin/Maliye Bakanlığına yöneltileceği tabiidir. (5.D. K.47/1734 23/9/1947 K.D. 36 - 37)

H — Katma Bütçeli Umum Müdürlüklerin kararlarına müteallik davalarda husumet :

Katma bütçeli umum müdürlüklerin, meselâ Orman Umum Md.lüğünün, Vakıflar, P.T.T. Umum Md.lüklerinin kesin ve icrası zaruri olan karar ve (muamelelerinden dolayı açılacak davalardan dolayı husumet, ilgili Umum Md. lüğe teveccüh eder.

İ — Köy hükmî şahsiyetine izafeten verilen kararlara müteallik davalarda husumet :

Köy hükmî şahsiyeti adına verilen kararlardan dolayı açılan davalarda husumet, muhtarlık makamına teveccüh eder. (6.D. K.49/46)

Husumetin hangi İdarî makamlara tevcih edilebileceğinin tayin ve tesbiti ile ilgili misâl ve prensipler, muhakkakki yukarıda açıkladıklarımızdan ibaret değildir. Ancak daha fazla taferruata girişmemek için bunlardan en önemlilerine temas etmekle iktifa ettik.

VI. N E T İ C E

3546 sayılı Danıştay Kanunu, 4904 sayılı Kanunla değişikliğe uğramadan ve mezkûr kanuna 4904 sayılı kanunun 24. Md. ilâve edilmeden önce Danıştayda ikame olunan İdarî davalardan bir çoğunun, husumet tevcihi gibi tâli, yani esasa taallûk etmeyen sebepten ötürü reddedildiğine ve bunun sonucu olarak davacıların büyük bir kısmının mağduriyetlere maruz kaldıklarına yukarıda işaret olunmuştu.

4904 sayılı kanunun 24. Md. hükmü ile husumet tevcihi gibi basit sebepler dolayısıyla davaların reddinin ve mağduriyetlerin önlenmesi mümkün olmuştur ki bu hususun adalet ve muvazene duygusu-

Tetkikler

nun temin ve tatmini bakımından ileri bir adım teşkil ettiği şüphesizdir. Ancak, 3546 sayılı Şûrayı Devlet Kanununu en son tadil eden 12 Haziran 1959 tarih ve 7354 sayılı kanuna göre teşkil edilmiş olan ve yeni, bir müessese bulunan tetkik ve tebliğ hey'etinin hukukî fonksiyonuna temas etmeden geçemeyeceğiz.

Bir Başmuavinin reisliği altında lüzumu kadar muavin ve memurdan tereküp eden bu hey'etin fonksiyonunu kazaî mahiyette telâkki etmemize imkân yoktur. Zira, üyesi memurlardan teşekkül eden bir kurulun vereceği kararın kazaî mahiyetinden bahsedilemez. Böyle bir kurul tarafından ittihaz olunacak kararlar, İdarî davaların neticelerine müessir bulunmamakla beraber, kazaî kararlar ittihazına selâhiyetli bulunan Danıştay dairelerinin mevcudiyeti yanında, bu dairelerin kararlarına şekli bakımdan da olsa mesnet ittihaz edilecek kararları vermeğe yetkili bir hey'etin kazaî selâhiyetle teçhizini, içinde yaşadığımız hukuk Devletinin icap ve fonksiyonlarına uygun mütalâa etmekteyiz.

BİBLİYOGRAFYA

- 1— Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar - İdare Hukukunun Umumi Esasları - İstanbul 1952
- 2— Prof. Dr. Ragıp Sarıca - İdarî Kaza - Cilt 1. «İdarî Davalar» İstanbul 1949
- 3— Prof. İsmail Hakkı Görelî - Devlet Şûrası - Ankara 1953
- 4— Prof. Haşan Refik Ertuğ - İdare Hukuku Dersleri (İdarenin Denetlemesi) - Ankara 1947
- 5— Doç. Dr. Lutfî Duran - Türk İdare Mevzuatı - İstanbul 1954
- 6— A. Şeref Hocaoğlu - Devlet Şûrası ve Uyuşmazlık Mahkemesi Karar Hülâsaları - Ankara 1955
- 7— Mehmet Âkif Eranıl - İdarî Yargı Mevzuatı ve Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması H. Kanun - İstanbul 1948
- 8— Roger Bonnard - İdarenin Kazaî Murakabesi - Çev : Ahmet Reşit Turnagil, İstanbul 1939
- 9— Sadık Artukmaç - Bizde idarenin Murakabesi - İstanbul 1950
- 10— Samim Bilgen - İdarî Davalarda Husumet - Hukuk Dergisi Sayı 8
- 11— M. Âkif Eraml - Danıştay Konusunda son defa yapılan değışiklikler - Ankara Barosu Derg. 1946 Sayı 27 - 28
- 12— Türk Hukuk Lügati - Mf. V. Yayınlarından Ankara 1944

ATATÜRKÇÜLÜK VE İDARECİ

YAZAN:
Cihat AKÇAKAYALKKILI

Görevi :
Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı
Seyyar Kollar Komutanı

281 sayılı Türk İdare Dergisinde yayınlanan «İdarecilik ve Amirlik San'atı» adındaki yazımın sonunda, bütün yönetici ve âmirlerin (Atatürkçü) olmaları gerektiğini belirtmiştik. Belli bir gerçeği ve ülküyü tekrarlamaktaki zarureti ölümsüz önder'in bir öğütü ile açıklamaya çalışacağım. Atatürk diyor ki,

Hakikatleri olduğu gibi görmeğe ve göstermeye mecburuz. Birbirimizi aldatmak için hiç bir seibep yoktur, işte, Atatürkçülüğün besmesi ve yerindeki bu sözlere inanarak ifade etmek isterim ki, büyük çoğunluğu ile Atatürkçü olan halkımız ve idarecilerimiz arasında gerçek Atatürkçüler bu büyük insanın ruhunu şadedecek ölçüde ve sayıda değildir.

Sözün burasında gerçek Atatürkçülüğün bir izahını yapmak ihtiyacım duyuyoruz. Atatürk şu çerçeve içinde incelenmelidir :

- İnsanlığı (insan olarak yaradılışındaki özellikler, ruh ve beden yapısı),
- Üstün insanlığı,
- Kişisel, insancıl ve ulusal görüş, düşünce ve ülküleri bu yoldaki çabaları, yaptıkları ve yapmak istedikleri,
- Maddî ve mânevi bütün varlığı ile ülkesine bağlı, yararlı ve bu yolda üstün başarılı olan Atatürk'den alınan ve alınacak dersler, örnekler..

Kısaca çizdiğimiz bu kanevice içinde en doğru şekilde değerlendirilen Atatürk, önce bir örnek olarak kabul edilecek, sonra, gerçek, görüş, düşünüş ve ülküleri benimsenerek, ferd ve toplum halinde,

Tetkikler

onların tahakkukuna ve ölümsüzlüklerinin sağlanmasına, çalışılacaktır. O halde Atatürkçülük,

—Onu bütün yönleri ile iyi tanımak, sevmek ve benimsemek, aynı zamanda tanıtmaya ve sevdirmeye çalışmak,

—Çabalarını, fedakârlıklarını, feragatlerini ve üstün tahammül gücünü iyi öğrenmek ve yurt, ulus hizmetinde örnek tutmak,

—Milletine olan sevgi, inan ve güven duygularını bir gerçeğin ifadesi hâlinde kavrayıp, benimseyerek aynı duygu ve heyecanı yaşamak ve yaşatmak,

—Onun ülkülerini ve eserlerini benimsemek ve yüceltmeye gayret etmek, bu arada en büyük mefkûresi olan (Milletimizi muasır medeniyet düzeyine) yükseltmek yolunda ve dâvasında durmadan, yılmadan ve dönmeden çalışmak,

—(Türk; övün, çalış, güven) vecizesini gerçek anlam ve amaciyle kavrayıp, benimseyerek uygulamak.

Şeklinde formüleştirebilir. Bu arada, ülkü ve öğütlerini anlama ve değerlendirmeye bir örnek sayılmak üzere, (öğün, çalış, güven) vecizesini açıklamak isteriz :

Milletinle, yurdunla, ordunla, gerçek büyüklerinle, ulusal imkân ve kaynaklarınla, tarihinle, millî harsın ve bu arada (dilî ve folklor) unla, hülâsa senin ve senden olan her şeyinle öğün,

Bütün bu övünçlere hak kazanmak, milletini muasır medeniyet düzeyine yükseltmek ve yurdunu bölünmez bir bütün halinde ebedileştirmek, ayrıca, şahsan (faziletli, bilgili, yararlı, refahlı ve esen olmak) için, çalış..

Övündüğün ve uğruna çalıştığın her varlığa, her ilkeye, her imkân ve kaynağa, milletin güç ve yeterliğine ve nihayet kendine, güven..

O, (Mustafa, Mustafa Kemal, Gazi ve Atatürk) olarak bu inanç ve ülküsünü tahakkuk ettirmek için bütün varlığını harcamıştı. Atatürk denilen enginliği işaret ettiğimiz yönleriyle, isabetli şekilde tanıyabilmek büyük bir mesai ve müşahedeye muhtaçtır. Buracıkta bazı örnekler sunacağız.

Özellikle bu günkü şartlar içinde, gözönünde tutacağımız en önemli vasıfları,

Atatürkçülük ve İdareci

- Ülkeye hizmet yolunda çok dayanıklı, feragatli, azimli ve kararlı oluşu,
—Kötümserlik ve karamsarlıktan uzak, milletin geleceğine, başarısına, kudret ve kabiliyetine güvenli ve inançlılığı, iyimserliğe önem verışı. Gerçekler arasındaki kötülükleri, fenalıkları hattâ hıyanetleri uzaktan, yakından ve kesin olarak görüp değerlendirerek en isabetli tedbirleri kötümserliğe ve karamsarlığa kapılmadan ve geleceğe ümitle bakarak alması ve olumlu çabaları izleyip, desteklemesi,
—Yurdu, ulusu ve görevleri için her zaman heyecanlılığı,
—Memleket dâvalarına bütün varlığı ile kendini vermesi ve bilhassa bu meseleleri bulup, gün ışığına çıkarmaktaki sonsuz çabaları, aynı zamanda isabeti,
—Önce Vatan diyerek, kişisel çıkarları ve görüşleri bir yana itmek suretiyle, Millî menfaatları her şeyin üstünde tutması,
—Daima hakkı ve hakikati görmesi ve savunması..

Buraya kadar Atatürkçülüğün bir kısım ilkelerine ve bazı örneklerle temas etmiş bulunuyoruz. Şimdi de belgelere dayanarak kişiliğine, hizmetlerine ve ülkelerine deyinmek suretiyle yazımızın amaç ve hizmetini gerçekleştirmekte daha olumlu bir yöne girmiş olacağımıza inanmaktayız.

Her Atatürkçü, önce, büyük Nutku sonsuz bir dikkat ve ilgiyle okumalıdır. Bu incelemeden beklenen amacı kendilerinden öğrenelim,

Mustafa Kemâl, bu eseri neden meydana getirdiklerini ikinci bölümün baş ve sonlarında şöyle ifade ediyorlar.

«Bu beyanatım, esasen herkezce açıkça malûm olan veya kolaylıkla malûm olması mümkün bulunan olayların safhalarına aittir. Maksadım, devrimlerimizin tetkikinde tarihe kolaylık sağlamaktır. Bütün bu vak'alar ve olayların cereyanında, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti Başkanı, Başkomutan ve Cumhurbaşkanı sıfatlarını taşımış olmaktan ziyade, teşkilâtımızın genel başkanı sıfatıyla bu görevi yerine getirmeye kendimi mecbur sayarım.»

Mustafa Kemâl, gayesini, Nutkun sonunda ve Türk Gençliğine demecinden önce şu sözleriyle daha ziyade açıklamaktadır,

Tetikler

«Muhterem efendiler, sizi, günlerce işgal eden uzun ve teferruatlı beyanatım en nihayet mazi olmuş bir devrin hikâyesidir. Bunda, Milletim için ve gelecekteki çocuklarımız için dikkat ve uyanıklığı davet edebilecek bazı yönler ve noktalar belirtebilmişsem kendimi bahtiyar addedeceğim. Bu beyanatımla, millî hayatı sona ermiş sanılan büyük bir Ulusun bağımsızlığını nasıl kazandığını, ilim ve fennin en son esaslarına dayanan millî ve asrî bir devleti nasıl kurduğunu ifadeye çalıştım. Bu gün ulaştığımız sonuç asırlardan beri çekilen musibetlerin intibahı, bu kutsal yurdun her köşesini sulayan kanların bedelidir. Bu neticeyi Türk gençliğine emânet ediyorum.»

Mustafa Kemâl'in bu sözlerinden sonra diyebiliriz ki, her Atatürkçü büyük nutku dikkatle okumak suretiyle, bu eserdeki dersleri, ilke ve ülkeleri görüp, benimsemeli (Atatürkçü) nün ve (Millî mücadelenin) kitabı olarak elinden, hafızasından ve gönlünden uzak tutmamalıdır. Bu eser Milletimizin bu gününe ve geleceğine ışık tutacak, hepimize yol gösterecektir. Millî ve asrî devlet düzenimizin yaradılışındaki emekler ve fedakârlıklar idareciye ve Atatürkçüye ilham kaynağı olacaktır. Şuracıkta, bir hakikati ve hâtrâmı anlatmadan geçemeyeceğim. Şimdiye kadar pek çok kimselere, Mustafa Kemâl'in büyük Nutku niçin hazırladığımı sorduğumda olumlu ve doyurucu bir karşılık alamamışımdır. Geçen yıl, bir Fakülte'deki Atatürk'ü anma gününde bulunmuş ve konuşmuştum. Bazı gençlere de sorduğumda samimî bir tevazu içinde iyice bilmediklerini söylediler. Bu hususu Nutuktan okumak suretiyle onları aydınlattığım zaman çok memnun oldular. Gençlerimiz, hakikaten Atatürkçü ve onun izindedirler. Fakat çağları ve öğrenim çabaları dolayısıyla ülkülerinin derinliklerine inmeye imkân bulamıyorlar. Her fırsattan faydalanarak bu yavrularımızı tenvir etmek ağabeylerinin, babalarının ve özellikle güngörmüş aydınların ödevidir.

Atatürk'ün yakın arkadaşlarından ve değerli fikir adamlarımızdan (Yakup Kadri Karaosmanoğlu) nun Atatürk adıyla 1946 da yayınladığı eser mutlâka okunmalıdır. Bu kitabın 37 nci sahifesinde başlayan kahramanlığı kesiminde şöyle deniliyor :

«Türk Milletinin kurtarıcı, Türk cemiyetinin kurucusu ve büyük Türk inkılâpçısı Mustafa Kemal hakkında gerek yaşarken gerek öldükten sonra yer yüzünün bütün devlet, siyaset ve edebiyat erleri tarafından türlü türlü dillerde, türlü konularda o kadar çok yayım yapılmıştır ki, bunlar, bir araya toplanırsa şimdiden oldukça zengin bir kitaplık teşkil eder. Bunlara büyük önderin kendi Nutuklarını, kendi eserleri hakkında gene kendi ağzından öğrenilmiş bilgileri, ya-

Atatürkçülük ve İdareci

kın iş arkadaşlarının ona dair gördüklerini ve hafızalarda henüz taptaze duran hatıraları ekleyecek olursak, o engin şahsiyeti çeşitli yönlerden aydınlatabilecek belgelere kâfi derecede malik bulunduğumuz kanaatına varırız. Bütün bunlar sayesinde, Mustafa Kemal'in ne yiğit bir asker ne dâhi bir komutan, ne tam bir devrimci ve ne kadar gerçekçi (Realist) bir devlet adamı olduğunu biliyoruz. Gene bu belgelerden aldığımız duyulara ve insanlık tarihin genel kıymet ölçülerine göre inanıyoruz ki, o, yiğitlerin en yiğiti, dahilerin en dahisi, devrimcilerin en devrimcisi ve devlet adamlarının en mükemmeli idi. Türkiye'nin son savaş tarihi General ve Mareşal Mustafa Kemal'in tek bir mağlûbiyetini, tek bir hatâsını kaydetmemektedir. Dâhiliği adıyla başlayan 63 ncü sahifede şöyle deniliyor: Klasikleşmiş, vecizeleşmiş bir tarife göre - Dehâ uzun bir sabırdır. - İlim ve san'at alanında, olsun, icraat sahasında olsun insanlık tarihini dolduran büyük adamlar serisi içinde, hiç bir büyük adam Mustafa Kemal kadar sabırlı olmasını bilmemiştir..

—Sessiz bir yeraltı faaliyeti ile durmaksızın çalışarak kendi Dehâsının emsalsiz sağlam mimarisini kurdu. Yâni, fitrattan aldığı müstesna malzeme ile kendi, kendini yeniden yarattı.

—Osmanlı Devletinin yıkıntıları arasından bir Türk Generalinin çıkıpta bir avuç askerle Türk Milletini kurtarmayı düşünmesi ne tehlikeli bir deliliktir. İşte, bu noktada, Mustafa Kemal'i yakından tanımayanlar (Lombroso) ya kolaylıkla hak verirler ve Dehânın cinnetle bir olduğuna hükmedebilirler. Fâkat, biz ki Onun ne kadar Realist, ne kadar ölçülü bir zekâya sahip olduğunu biliriz.

—Son bölümde insanlığı incelenirken,

Yanı başındaki zat kulağıma eğildi dedi ki ; bu kadar büyük, yüksek bir şahsiyet bu acaip insanlarla temasa nasıl tahammül ediyor?. Verdiğim cevapta, O,' deniz gibidir. Hiç pislik tutmaz, demiştim, Yüzüne baktıkça Onun için bulduğum bu benzetiş gözlerim önünde canlı bir İmaj gibi beliriyor; onu, göğsündeki süprüntüleri mavi dalgaları ile uzak kıyılara doğru iten bir gerçek deniz heybetinde görüyorum.

—Atatürk de insanlar içinde bir ayrı insandı. Onu, ekseriyetin tâbi olduğu bir takım ahlâki düsturlar ve İctimaî görenekler bakımından teşhise kalkışanlar bunun içindir ki, daima hatâ ve haksızlığa düşmüşlerdir. Atatürk'ün siyasî hayatında ol

Tetkikler

duğu gibi, hususi yaşayış üslubunda da devce bir tavır ve edası vardı.

—Kendisini yakından tanıyanlar bilirler, Mustafa Kemal hiç bir zaman bir emir ve cebir adamı olmamış ; arkadaşlarıyla kendi arasındaki anlaşmazlıkları, fikir uyuşmazlıklarını daima münakaşa ve ilzam yoluyla halletmek usulünü tercih etmiştir. Atatürk'ün asil yüreği pas tutmayan madenler gibi kin nedir hiç bilmemiştir. Devlet, millet ve devrim dâvalarındaki husumetleri ne kadar sert ve derinse, kendi şahsı ve özel hayatı ile ilgili meselelerdeki hiddetleri o derece hafif ve geçici idi. Mustafa Kemal bütün mânası ile feleğın çemberinden geçmiş, hayatın bin bir türlü eziyet ve üzgüsü içinde pişip ermiş bir adam olduğu için insanların zayıf yönlerini herkesten iyi biliyor ve bunlara kızmaktan ziyade acımak lâzım geldiğine inanıyordu. Onun acıma duygusu çok yüksekti. »

Değerli okurlarımız ; biraz da Falih Fıfkı Atay'ı dinleyelim : Çankaya adlı eserin 61 nci sahifesinde ; «Mustafa Kemal son çağ Türk tarihinde, parlayıp sönen bir çok şöhretler gibi tesadüflerin adamı değildi. Onun askerlik ve islahatçılık hayatı, tâ ilk gençliğinden beri âhenkli ve hiçbir zaman tezatlaşmayan bir gelişme gösterir.

—Çankaya sofrasında konuşan Atatürk de, daha Meşrutiyetten önce Selânik birahanelerinden birindeki masasında konuşan Mustafa Kemal beyin tıpkısıdır. Kafası binbir fikirle, içi binbir ihtirasla kaynar. Fakat hiçbir zaman aklının yolundan şaşmaz. Onda İdealist ve Realist içiçe girmiştir. Daima ateşli ve o kadar hesaplıdır. Dehâ uzun bir sabırdır, demişler. Mustafa Kemal hiç acele etmemiş, hiçbir fırsatı da kaçırmamıştır.

—Mustafa Kemal Paşa fırsat buldukça cepheye gelerek hazırlıkları görmekte, kanun, devlet ve nizamlı ordu dâvasına inanan komutanlarla görüşmekte idi. Bu görüşmeler bir defa da (Eskişehir'de olmuştur. Memleket, hattâ ordunun içi fesat telkinleriyle çalkalanmakta idi.

—1924 de neleri ne kadar bilmediğimiz ve bu memlekette nelerin ne kadar bilinmediği anlaşılmadıkça, Cumhuriyetin başardığı işler hakkında iyi bir fikir edinilemez.

Atatürkçülük ve İdareci

—Millî mücadeleden bahsederken, ben olmasaydım, diyenlere çok rasladım. Hayır, asıl mesele Mustafa Kemal'in olup, olmamasında idi..»

Buraya kadar yaptığımız incelemeden sonra Mustafa Kemal'i dinleyelim:

ATATÜRK DİYORKİ,

—Biz cahil dediğimiz zaman okulda okumamış olanları kasetmiyoruz. Kasettiğimiz ilim hakikati bilmektir. Yoksa, okumuş olanlardan en [büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de, hakikati gören gerçek âlimler çıkabilir.

—Bizim vuzuh ve tatbik kabiliyeti gördüğümüz siyasî meslek, (Millî siyaset) tir. Dünyanın bu günkü umumî şartları ve asırların dimağlarda ve karakterlerde topladığı hakikatler karşısında hayale kapılmak kadar büyük hatâ olamaz. Tarihin ifadesi budur; ilmin, akim, mantığın ifadesi böyledir.

—Bilelim ki, kazandığımız muvaffakiyet Milletın kuvvetlerini birleştirmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı muvaffakiyetleri, zaferleri ileride de kazanmak istiyorsak, aynı esasa dayanalım, aynı yolda yürüyelim.

—Asıl olan iç cephedir. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin vücude getirdiği cephedir. Mühim olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin düşmesidir. Gerçekten, kaleyi içinden almak, dışından zorlamaktan çok kolaydır. Bu maksatla şahıslarımıza kadar temasa gelebilen müfsit mikropların, vasıtaların varlığını iddia etmek caizdir.

—Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine, millî ananelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir.

—Terbiye ve öğretimde tatbik edilecek usul, malûmatı insan için fazla bir süs, bir tahakküm vasıtası, yahut medenî bir zevkten ziyade, maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden amelî ve kullanışlı bir cihaz haline getirmektir.

—Yeni Türkiye'nin birkaç seneye sığdırdığı askerî, siyasî, İdarî inkılâplar çok büyük, çok mühimdir. Bu inkılâplar sizin, muhte-

Tetkikler

rem öğretmenler, sizin içtimai ve fikrî inkilâptaki muvaffakiyetlerimizle teyiö olunacaktır. Hiçbir zaman hatırınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden «fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür» nesiller ister.

—Millî ahlâkımız, medenî esaslarla ve hür fikirlerle beslenmeli ve takviye olunmalıdır. Bu çok mühimdir ; bilhassa dikkatinizi çekerim. Tehdit esasına dayanan ahlâk, bir fazilet olmadıktan başka, itimada da lâayık değildir.

—Eğer devamlı barış isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek milletler arası tedbirler alınmalıdır, insanlığın bütününün refahı açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları haset, açęözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir.

—Bütün dünya milletleri aşığı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla, insan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin saadetine kadar kıymet verirse, bütün dünya milletlerinin saadetine hizmet etmeğe elinden geldiği kadar çalışmalıdır... En uzakta sandığımız bir hâdisenin bize bir gün temas etmiyeceğini bilemeyiz. Bunun için insanlığın hepsini ;bir vücut ve bir milleti bunun bir uzvu addetmek icabeder.

—Meseleleri hâdiselere göre değil, aslında olduğu gibi ele almak. lâzımdır.

—Durumu muhakeme ederken ve tedbir düşünürken ; acı olsa da, hakikati görmekten bir an geri kalmamak lâzımdır. Kendimizi ve birbirimizi aldatmak için lüzum ve mecburiyet yoktur.

—Savaş zaruri ve hayati olmalıdır. Milletın hayati tehlikeye mâruz kalmadığı, savaş bir cinayettir..

—İntisap etmekle bahtiyar olduğumuz İslâm dinini, asırlardan beri alışılmış olduğu üzere bir siyaset vasıtası mevkiinden kurtarmak ve yükseltmek elzem olduğu hakikatim müşahede ediyoruz. Mukaddes ve lâhuti olan inançlarımızı ve vicdanlarımızı çapraşık ve değişken olan ve her türlü menfaat ve ihtirasların tecellisine sahne teşkil eden siyasetten ve siyasetle ilgili bütün hususlardan biran evvel ve kat'î olarak kurtarmak, milletin, dünya ve âhiretin emrettiği, bir zarurettir.

Büyük dinimiz çalışmayan insanlıkla hiç alâkası olmadığını bildiriyor. Bazı kimseler asrî olmayı kâfir olmak sayıyorlar. Asıl küfür onların bu zanındır. Bu yanlış tefsiri yapanların maksadı İslâm kâfirlere esir olmasını istemek değil de nedir?..

Atatürkçülük ve İdareci

Lâiklik, yalnız din ve devlet işlerinin ayrılması demek değildir. Lâiklik aynı zamanda din ve cıvdan hürriyetinin tekeffül edilmesi, demektir....

Yukardaki sözler gösteriyor ki, Atatürk dinsiz veya din düşmanı değildir. Onun bu görüş ve inancını her aydın ve her İdareci, Atatürk'ü gerçek yönleriyle tanıtmakta ve Atatürkçülüğü böylece uygulamakta yılmadan ve samimiyetle çalışmalıdır.

Yukarıda açıkladığımız üzere, Atatürk'ün (din, milliyetçilik, savaş ve barış, devlet ve medeniyet, dil ve tarih, millî hars görüş ve anlayışı ile ulusal ülkü ve amaçları) doğru anlaşılmalı ve bir Atatürkçü sıfatıyla, onların tahrif edilmesine, aslâ meydan verilmemelidir.

Atatürk bir Filozof değildir. Gerçeklerden doğan fikirleri, ülküleri ve metodları vardır. Tefekkürle icraatı, gerçekle ülkeye birleştiren ve bağdaştıran (Kemalizm) in kurucusu, uygulayıcısı ve mutlu insanlık ülküsünün en büyük yolcusudur. Onun bu varlığını nutkun 515 nci sahifesinde yansıtan şu satırlara bakalım :

«Programımız bir kitap değildir, fakat esaslı ve amelidir. Biz de, uygulanamaz fikirleri, nazari bir takım teferruatı yaldızlamak suretiyle bir kitap yazabilirdik, öyle yapmadık. Millet in maddî ve mânevi yenilik ve gelişmesi yolunda, iş ve eylemlerimizle, nazariyelerden önde gelmeyi ön gördük.»

Evet, gerçek böyledir. (Göte, Favst) da şöyle demiyor mu?

Her nazariye solgun ve soğuktur. Hayatın altından ağacı ise, usareli ve Feyizlidir... Atatürkçülüğün ilk şartı, Onu anlamaktır. İbrahim Alâattin Gövsa, Tavaf adındaki şiirinin bir mısramında,

**Milyonla halkı cezbile mihrak olan zekâ,
İfratı, hadsi, vecdi, tezadiyle bir dehâ.**

sözleriyle Ata'yı ne güzel canlandırmaktadır.

Bizce, Atatürk'ü en iyi tanıtan yazılardan biri 12 Kasım 1948 tarihinde, (rahmetli Peyami Safa) tarafından, Ulus gazetesinde (Atatürk'ün devamı) başlığı ile şu şekilde yayınlanmıştı :

«Atatürk'ün Allaha inanıp inanmadığını soranlara Taslarsınız, Kimine göre o ruhçu, kimine göre maddecidir. İrkçı olduğunu ve olmadığını iddia edenler de vardır. Onun hürriyetçiliğini ispat etmek

Tetikler

isteyenler sözlerini, devletçi ve totaliter olduğunu ispat etmek isteyenler hareketlerini misâl gösterirler. Bir çoklarına göre onun ileri batı medeniyetçisi olduğunun delili yaptığı inkilâptır ; Bazılarına da Orta Asya medeniyetçisi olduğunun delili ileri sürdüğü tarih tezidir. Milliyetçi olduğundan şüphe etmeyenler çoktur ; insaniyetçi olduğuna inananlar da vardır. Bazılarına göre alaturka musikiyi her akşam sofrasında çaldırır ve ona hayrandır, bazılarına göre de batı müziğinden başka müzik tanımaz.

Kemalizmi ;bir tezatlar koleksiyonu gibi gösteren bu birbirine zıt anlayışların her biri, Atatürk'ün düşüncesini kapalı sistem kalıplarının içine hapsedmek gibi insan zihnine has bir sadeleştirme temayülünden doğan hatanın kurbanı olmaktadır. Öyle sanıyorum ki Atatürk dar mânasıyla ne ruhçu, ne maddecî, ne ırkçı, ne melezci, ne hürriyetçi, ne devletçi, ne sırf batıya, ne de sırf doğuya bağlı medeniyetçi, ne milliyetçi ne insaniyetçi, ne alaturkacı, ne de alafrangacıydı. Atatürk bütün bu zıtlıkları saran hayatın ve tarih cereyanlarının müsbet ve menfî hudutlarını kendi içinde çarpıştırarak elektriklenen ve hepsini her gün yeni bir senteze doğru aşmağa hamle eden bir enerji fışkırsıydı. Nerede basit ve tek cepheli bir görüş varsa orada Atatürk yoktur.

Her büyük inkilâpçı, geçmişî geleceğe çeviren istihalenin şaşırıcı zikzakları arasında muvazenesini bulmak için, zaruretle ideal arasında ; sağa, sola, geriye, ileriye doğru sallantılar yapar. Onu enstantane bir hareket anı içinde dondurarak mânalandırmak isteyenler, hedefini gözden kaçırdıkları için, tek hareketin geçici istikametine göre hüküm vermek hâtasına düşerler.

Hedef, eklektik bir uzlaştırmanın ölü noktası değil, bütün zıtlıkları kaynaştırarak aşmanın varacağı yeni terkiptir. Bu hamleler bitmez, diyalektik sonsuzdur. Yaverine, (ben ölürsem ne yaparsın) diye soran Atatürk (ben de ölürlüm paşam) cevabını alınca, (eğer, demiş, beni hakikaten seviyorsan ölmemelisin ve benim telkin ettiğim ideallerin benden sonra da gerçekleşmesine çalışmalısın)..

Atatürk'ü tek cepheli bir görüşün içine hapsederek işini bitirmiş bir insan gibi gördüğümüz zaman öldürmüş oluruz.»

Bu yazımızla, Atatürk'ün (kişiliği, ülküleri, çabaları ve Atatürkçülüğün ilkeleriyle amaçları) üzerinde basit bir inceleme yapmış oluyoruz. Her Türk, millî hizmet yolunda, onun verdiği örnekleri ve gösterdiği hedefleri kendisi için şiar edinmelidir.

Atatürkçülük ve idareci

İdareci ve âmir, devlet ve halk hizmetini başarmaya çalışırken Atatürk'ün tuttuğu ışıktan faydalanmalı, onun izinden yürümelidir. Modern Türk Devletinin kurucusu, o devletin yaşaması ve yücelmesi için bütün ilke ve örnekleri bizlere vermiş bulunuyor. Gerçek Atatürkçülük, olumlu halk ve yurt hizmeti, bu esas ve örneklerde saklıdır. Yazımızı Atatürk'ün sözleriyle bitirelim:

Hayatımda, abideler yaptırdığımı, hakkımdaki propagandalara göz yumduğumu görenler beni hodbin sanacaklardır. Ben, kendi şahsımda ideallerimi unutulmaz kılmak için, unutulmak istemiyorum.

GÜNEY DOĞU İLÇELERİNDE PERVARİDE ASAYİŞİ BOZAN SEBEPLER VE ÇARELERİ

Yazarı : Mustafa Bezirgan
Pervari kaymakamı

- A — Asayişin önemi
- B — Önleyici kolluk hizmetlerini aksatan ve güçleştiren sebepler
- C — Asayiş bozan amiller
- D — Asayişin sağlanması çareleri
- E — Netice

A — Son zamanlarda Doğu ve bilhassa güneydoğu il ve ilçelerinde asayiş çok önemli bir problem haline gelmiş bulunmaktadır.

Bilhassa Pervari İlçesi sınırları içinde arka arkaya cereyan eden mermi kaçakçılığı, adam öldürme ve dağa adam kaldırmak olayları ve bunlarla ilgili eşkiya faaliyetleri memlekette ve basında büyük yankılar yapmış ve eşkiya faaliyetlerde ilgili olaylar çeşitli yönden yazılmış ve tefsir edilmiştir.

Kamu esenlik ve güvenliğinin bir memleket için çok büyük önemi vardır. Yaşamın, bütün iş ve faaliyetlerle hizmet ve hareketler ortalamasının şartlarından birisidir. Her işin başı sağlık olduğu gibi huzurun basıda esenlik ve güvenlidir.

Asayişin bozulması ve bilhassa eşkiya faaliyetleri herşeyden önce vatandaşta bir huzursuzluk yaratmakta, can ve mal emniyetini tehlikeye koymakta, çeşitli psikolojik haller doğurmakta, seyahat hürriyetini tehdit etmektedir. Bunun içindir ki İdareye ve İdare Amirine düşen birinci ödev asayiş sağlamaktır. Bu sebeple bilhassa Doğunun asayiş konusu burada görevli bulunan İdareciler için ön plânda yer almaktadır. Bu sadece Kanunî bir görevin ifası değil, İdarenin otorite, şeref ve itibarı meselesidir.

Güney Doğu İlçelerinden Pervaride Asayiş

Hiç şüphesiz asayiş korumak için bir takım tedbirler almak ve önleyici kolluk hizmetlerini devamlı olarak daha müessir ve daha enerjik kılacak çareleri aramak icap etmektedir.

Ancak alınacak tedbirleri ve baş vurulacak çareleri iyi seçebilmek için asayiş bozan amillerin araştırılması ve bilinmesi lâzımdır.

Neden ve niçin bu bölgede asayiş bozulmakta ve eşkiya faaliyetlerine bu bölgeler sahne olmaktadır? Bu soruya cevap vermek için önce asayiş müessir sebepleri araştırmak gerekmektedir. Biz bu hususta Siirt İli Pervari ilçesinin asayiş durumunu göz önüne alarak bu sebepleri araştırdıktan sonra bölgenin arz ettiği özelliklere göre ve kendi görüşümüz açısından çarelerin neler olduğunu tesbit edeceğiz.

B — ÖNLEYİCİ KOLLUK HİZMETLERİNİ AKSATAN VE GÜÇLEŞTİREN SEBEPLER :

1— Genel olarak bu bölgede arazi çok dağlık ve arızalıdır. Arazi bir birinden derin, sarp, yarıntı ve hatta uçurumlarla ayrılmıştır. Bu arızalı topraklar yer, yer ağaçlık ve çalılıklarla örtülüdür ve ıssızdır. Meskûn yerler bir birinden çok uzak ve birbirinden yüksek tepeler, derin yarıntılarla ayrılmış ve kendi içine kapanmış bir durumdadırlar. Her meskûn mahal adeta tecrit edilmiş ayrı, ayrı birer bölgecik manzarası arz etmektedir.

Arazinin ve meskûn mahallerin bu durumu devriye, takip ve harekâtı çok zorlaştırmakta, zaman kaybına ve büyük yorgunluklara sebep olmaktadır.

2— Bu bölgede yol yoktur. Yolsuzluk önleyici kolluk hizmetlerinin tam olarak yürütülmesine ve sıkı kontroller yapılmasına mani olmaktadır. Süratle hadiselerle el konulmamakta, olay failleri kaçmak fırsatını kazanmaktadırlar. Muhabere imkânsızlıkları da mevcuttur.

3— Bu iki büyük güçlük sebebiyle bu bölgeler, buradaki arazileri gayet iyi bilen ve çok iyi alışmış bulunan ve esasen bu bölge halkından olan eşkiyaların faaliyet göstermelerine ve barınmalarına uygun bir ortam teşkil etmektedir.

4— Arazi ve yol durumu elverişsizliği yanında bu bölgeye göre yetişmemiş ve bölgenin zaruret haline koyduğu ihtiyaçlara göre araç ve gereçlerle donatılmamış asayiş korucuları jandarma erlerinin yetersiz kalışları, devriye ve takip hareketlerinin gereği gibi

Tetkikler

kontrol edilmemeside asayişe müessir olayların önlenmesine menfi tesir icra etmektedir.

Bu 4 sebep daha ziyade asayişin korunması ve önleyici kolluk hizmetleri için meydana çıkan maniler olup dolayısıyla asayişin bozulmasında da hisseleri bulunmaktadır.

C — ASAYİŞİ BOZAN AMİLLER :

1— Bunlara mukabil bölgenin iktisadi bakımdan kısır oluşundan kaçakçılık ve buna benzer gayri meşru faaliyetlerden menfaatler sağlanması, kaçakçılığın yüksek kazançlı olması bir çok hadiselerle sebep olarak asayiş bozmaktadır. Asayişle ilgili olarak geçen yıl Pervaride cereyan eden olaylar daha ziyade bu gibi faaliyetlerden doğmuştur.

2— Bilhassa hayvan pazarı olmamasından ve münakale imkânsızlıklarından hayvan satışlarının meydana getirdiği güçlük ve bu güçlük karşısında hayvan alışı verişlerinin mahallinde, yetiştiricinin ayağında kolayca ve nispeten fazla fiatla yapılması menfaatlara daha uygun geldiğinden dolayı da kaçakçılara ve eşkiyalara yataklık yapılmakta ve bunlar kolay, kolay ele verilmemektedirler. Ancak aralarında ihtilâf çıktığında hizipler birbirlerini ezdirmek istediklerinde bu gibi olaylar meydana çıkmakta veya ihbar edilmektedir. Kaçağa sevk için yapılan hayvan alım satımları ve bu gibi hayvan hareketleri de asayiş bozan âmiller olmaktadır.

3— Şahsi nüfuz ve tahakküm yaratarak bundan geçinen kimselerin tesirile bölge halkının guruplara ayrılması ve birbirine zıt olan gurupların veya guruplara dahil bazı şahısların birbirlerini ezdirmek istemesi ve geçimsizlikleri de asayişe müessir olaylar meydana getirmektedir. Ayrıca bu mahalli geçimsizlik ve rekabet dolayısıyla de eşkiyalara yataklık yapıldığı gibi hem eşkiyanın hem de karşı gurubun korkusu ile de yataklık yapıldığı veyahut asayiş bozan faillerin korku sebebiyle ihbar edilmemesi yeni, yeni hâdiseler yaratmakta tesirler icra etmektedir.

4— Gerek İl merkezi ile İlçe merkezi arasında devamlı işleyen bir yolun mevcut olmaması, gerekse ilçe merkezi ile köyler arasında patika ve katır yolundan başka bir yol olmaması ve 50 köy muhtarlığından sadece 11 rinde ilkokul bulunmasa sebebiyle ilçenin her bakımından geri kalması ve bilhassa kültürel, ekonomik ve sosyal

Güney Doğu İlçelerinden Pervaride Asayiş

hareketlerin çok sönük bulunmasının meydana getirdiği cahillik, fakirlik ve halk mizacıda, asayişin bozulmasında rol oynamaktadır.

5— Güney sınırlarımızın kolayca aşılması imkânlarının mevcut oluşu ve güney komşularımızda eşkiyaların ve suçluların barınabilmeleri ve hatta yerleşebilmeleri ve oraları bir üs gibi kullanarak zaman zaman tekrar memleketimize sızmaları da asayiş bozmaktadır.

6— Kış mevsimini Eruh, Cizre, İdil gibi güney ilçelerimizde geçirip yaz mevsimi için Kuzeye Van ve Çatak yaylalarına ilkbaharda gidişleri ve sonbaharda dönüşleri, gidiş ve dönüşlerinde, bir müddet Pervaride kalmaları sıralarında göçerlerin ve binlerce hayvanlarının ekili ve dikili arazilere, otlaklara, meskûn mahellere ve mahalli hayvancılığa iras ettikleri büyük zararlardan ve meydana gelen huzursuzluktan dolayı da asayişe tesir eden olaylar ve anlaşmazlıklar zuhur etmektedir

Olaylar göstermiştir ki göçerlerin pervari'ye gelişi ve gidişleri esnasında asayişe tesir eden olaylar daha çok artmaktadır.

D — ASAYİŞİN KORUNMASI ÇARELERİ :

1 — Bu çok arızalı geniş bölgede asayişin korunması için yol yapılması mümkün olan Bucak ve köylere yol yapılmak, II ve ilçe arasındaki 100 Km. lik yol yaz ve kış geçit verecek hale getirilmeli, hiç olmazsa hassas bölge durumunda olan istikametlere doğru telli ve telsiz muhabere sağlanmalıdır.

Bu suretle bu geniş bölgenin zabita kuvvetleri tarafından sık, sık ve daha kolay kontrolü sağlanmış olacak ve önleyici kolluk hizmetleri ve tedbirleri daha kesif ve daha müessir ve enerjik kılınmış olacaktır. Zamandan tasarruf edecek, Zabita yorgunluktan ve anormal şartlar altında yollarda yürümekten ezilmeyecek ve olay mahalline sür'atle erişeceğinden failerin yakalanması mümkün olabilecek ve hâdisenin büyümesine veya vuku bulmuş bir hâdiseye yenilerinin eklenmesine fırsat verilmeyecektir.

Ana istikametlere ve eşkiya hareketleri bakımından hassas olan yönlere doğru motörlü vasıtalarla giden zabita kuvvetleri dağıtılarak ve arızalı yerleri de daha çabuk kontrol altına almış ve zinde bir kuvvet olarak bu yerleri taramış olur.

Tetkikler

Daha sık ve daha çabuk kontrol yapabileceğinden ve âni baskınlar yapma imkân dahiline girebileceğinden eşkıyaların barınması ve bunlara yataklık yapılması önlemiş olacaktır. Kaçakçılığın önlenmesinde de aynı hususlar varittir.

2— Bölge ekonomik bakımdan kısır olduğundan ve mahalli satış pazarları bulunmadığından bu gibi ilçelerin kalkındırılması, ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi, bilhassa hayvan ve hayvan ürünlerine kolay pazar ve piyasa sağlanması, mahalli geçim imkânlarının artırılması ve münakale zorluklarının bertaraf edilmesi elzemdir.

3— Cahillik ve halkın mizacı da asayişe tesir eden olaylarda rol oynadığından okul yapımına hız verilmeli, öğretmen eksiklikleri giderilmeli, kültürel ve sosyal faaliyetler desteklenmeli ve artırılmalıdır.

4— Kaçakçılıkla ve buna benzer gayri meşru faaliyetlerle geçinenlere karşı kesif bir mücadele yapılması, en mühimi Güney sınırlarımızda gümrük kapıları açılarak bu kapılardan bilhassa hayvan ihracı için kolaylıklar sağlanmalıdır.

5— Bu bölgede vazife alan zabita mensuplarının bölgenin özelliklerine göre eğitim görmesi dağcılık tatbikatına tâbi tutulması, zabitanın kuvvetçe takviye edilerek muayyen bölgelerde vurucu kuvvetler teşkil edilmesi, noksanlıklarının ve ihtiyaçlarının bölgenin özelliklerine göre karşılanması, takip ve harekâtların plânlı olarak yapılması, devriye faaliyetlerinin daha müessir hale konulması iaşe, ve sair ikmâl işlerinin organize edilmesi, zati binek yerine mir'î binek hayvanı temin edilmesi, devriye, takip ve harekâtlarda gerek insan gerekse hayvan yiyeceği bakımından köylü vatandaşa yük olunmaması ve bu yolla menfi bir havanın doğmasına sebebiyet verilmemesi ve bu işlerin çok ciddi ve sıkı bir şekilde yürütülmesi zaruridir.

6— İdare ve Zabita tamamen tarafsız, âdil ve fakat o nispette otoriter ve enerjik olmalı, anlaşmazlıklara sür'atle el konulmalı ve kanuni gereği tesir altında kalmayarak sür'atle yapılmalı ve tavassutlara fırsat vermemelidir.

7— İstihbarat işlerine önem verilmeli, alınan haberler titizlikle kıymetlendirilip ona göre tedbir alınmalıdır. İstihbarattan iyi sonuç alınması için paralı mahalli ajan da kullanılmalıdır.

Güney Doğu İlçelerinden Pervaride Asayışı

8— Güney komşularımızla bir anlaşma ve beraber çalışma sağlanarak âdi suçlu olan faillerin ve eşkiyaların oralarda barınmalarına ve üs kurmalarına imkân vermemeli yakalanmaları için iş birliği yapılmalıdır.

9— Göçerlerin kayıtlı buldukları yerlere iskân edilmeleri, Van, Çatak yayalarına geçerlerken ve geri dönerlerken ancak muayyen yollardan gitmeleri sağlanmalı, kışlık yerlerinden hareketleri ve sahip oldukları hayvan adetleri gidebilecekleri yerlere evvelden bildirilmeli, bir çekirge gibi ortalığı kasıp kavuran zarar ve ziyanlarını önlemek için kesin cezai ve idâri tedbirler alınmalı ve bunlar güvenlik bakımından sıkı bir kontrole tâbi tutulmalıdırlar.

E — NETİCE :

Asayişe gerek doğrudan doğruya gerekse dolayısıyla tesir eden âmiller ve bunlara karşı alınması gerekli bulunan tedbirler imkân nispetinde tahlil ve tesbit edilmiş ve yukarıda açıklanmış bulunmaktadır.

Kanaatımızca ve müşahadelerimize göre asayişe tesir eden bu sebepler ve bunlara karşı alınması gerekli tedbirler nazarı itibara alın nazsa Pervaride ve onun gibi olan diğer Güneydoğu ilçelerinde asayiş'n korunması ve devamı çok güç olacak ve bu bölgelerde asayiş hep önemli bir mesele olarak gerek vazifelileri gerekse halkımızı ve B ısını yine meşgul edecektir. Hatta bu bölgelerde asayiş normale dönsede gerekli tedbirler devamlı olarak alınmazsa, zaman zaman tekrar bozulmak istidadı gösterecektir.

İKİNCİ İDARECİLER KONGRESİ TOPLANIRKEN

Yazan:
A.Naci EKŞİOĞLU
Pütürge Kaymakamı

Tarihimize göz attığımız zaman, Türklerin Devlet İdaresi, Mülkî ve Askerî teşkilât bakımından (Göktürkler, Selçuklar, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş ve yükseliş devrinde) komşu ve muasır millet ve devletlerinkinden çok ileri, çok sağlam, müstekar, âdil, verimli ve başarılı bir halde olduğunu görüyoruz. Bu idare ve teşkilât sayesinde, dünyanın en büyük ve kuvvetli devletlerini kurmuş; en muzaffer ve kahraman ordularını millet sinesinden çıkarmışız.

Osmanlı Devletinin gerileme ve yıkılış devrinde idareye ve teşkilâta ârız olan bir takım hastalıklar ve bünyeyi içerden kemiren mikroplar ve kurtlar, Islâhat, Tanzimat, Birinci ve İkinci Meşrutiyet devirlerinde yok edilmeye çalışılmıştır. Fakat başarı elde edilememiştir.

Büyük kurtarıcımız ve önderimiz Atatürk'ün sevk ve idaresiyle kazandığımız İstiklâl Savaşından sonra Cumhuriyet ilân edilmiş; yurdumuz her türlü hastalıktan sâlim ve eksiksiz bir idareye kavuşturulmuştur.

Demokrasi ve çok partili devlet idaresi ile memleketimizi idareye başladığımız, son on sekiz seneden beri, yine idare cihazımızda bir takım hastalıklar, iyi işliyememe, tam ve randımanlı vazife yapamama halleri görülmeye başlamıştır. Bu devrin acısını ve ızdırabını memleket idaresinin her kademesinde vazife alan mesuliyet sahipleri fazlası ile idrak etmişlerdir.

27 Mayıs 1960 İnkılâbı ile memleketimiz yeni, müsbet ve plânla çalışan bir Demokrasi idaresine kavuşmuştur. Devrimden sonra Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Devlet Plânlama Teşkilâtı, yeni Anayasamızın yurdumuza getirdiği çok kıymetli bir kurumdur. Bununla Hükümet Plânlı çalışma ve Plânlı kalkınmayı gerçekleştirmeyi kendisine başlıca gâye ve hedef edinmiştir. Devlet Plânlama

İkinci İdareciler Kongresi Toplanırken

Teşkilâtı 1963 - 1967 yıllarını içine alan, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı yaparak Millet Meclisinin tasdikine sunmuştur. Meclis, mezkûr p"âm 2 Kasım 1962 gün 1 sayılı Plân kararile kabul etmiş; 3 Aralık 1962 günlü ve 11272 sayılı Resmî Gazete ile yayınlamıştır. Plânın tatbik ve gerçekleştirilmesine süratle başlanmış; müsbet ve başarılı sonuca erişmek için bütün vazifeliler âzamî gayret ve sonsuz feragatle çalışmaktadırlar. Bu plânın yürütülmesinde Devlet İdaresi ile kamu müesses eler in in âmirlerine pek büyük vatan ve millet vazifesi düşmektedir.

Yeni Anayasamızın nizamı ve Demokrasi düzeni içinde memleketi idare edecek (İdarî Teşkilâtın) üzerine aldığı vazifeyi noksansız ve tam olarak yapabilmesi ve icra fonksiyonunu yürütebilmesi için, (İDARENİN) ıslâhı memleket ihtiyaçlarına cevap verecek hale getirilmesi, yeniden düzenlenmesi fikri revaç bulmuştur. Bunun neticesi olarak içinde bulunduğumuz İdarî ortamı, ilim adamları ve tatbikatçılarından müteşekkil yetkili bir heyete tesbit ettirmek, memleketin gerçek ve realitelerine uygun kanun tekliflerini hazırlamak amacı ile İçişleri Bakanlığı tarafından (İKİNCİ İDARECİLER KONGRESİNİN) toplanması için gerekli emirler verilip hazırlıklara başlandığını görmekten dolayı bahtiyarlık ve' sevinç içindeyim.

Her memleketin devlet teşkilâtı ve âmme idaresi, millî bünyesi ve sosyal yapısı içinden doğar, büyür, olgunlaşır. Millî bünye ise tarihî, coğrafi, manevî, kültürel, teknik ve siyasî unsurların tesiri altındadır. Bu faktörlerin her biri, memleket yapısındaki önemi, işgal ettiği yer ve müessiriyet derecesine göre rol oynar. Memlekete umumî bir şekil ve manzara verir. Buna göre de mem'eketler: 1 — İleri; 2 — Az gelişmiş; 3 — Geri; diye üç katagoriye ayrılır. Üzülerek ifade edelimki yurdumuzda az gelişmiş memleketler safında yer almaktadır.

Millî mevcudiyetimizi devam ettirmek, toprak bütünlüğümüzü korumak, medeniyet âlemindeki yerimizi alabilmek, var, hür ve müstakil olmak için çalışmak, kalkınmak, ileri memleketler safına girmek mecburiyetindeyiz. En büyük gâyemiz, idealimiz, millî hedefimiz bu yöne çevrilmiştir. Bu amacın tahakkuku için, idarenin kusurlarını, iyi işleyememe, ihtiyaçları karşılamama sebeplerini ve geriliğini bütün cepheleri ile eksiksiz olarak tesbit ederek ortaya koymamız gerekir. Bu teşhisten sonra gerekli düzenleme ve reforma gidilmelidir. Bu ise, çok zor, çetin, memnuniyetsizlik ve kırgınlıklar yaratması muhtemel bir konudur. Fakat millî varlığın bekası, devlet ve âmme idaresinin noksansız ve arzansı işlemesi; üzerine

Tetkikler

aldığı görevi lâıyıkı ile ifası; memleketin kalkınması; milletin ilerlemesi; az gelişmiş memleketler safından sıyrılıp; ileri milletler araşma girebilmemiz için bu işin yapılması zaruridir.

Memleket idaresinin müstekar, sağlam, âdil, sürekli ve verimli bir hale kavuşturulması şarttır.

Âmme hizmeti gören bir daire ve müessesenin başında bulunan bir idarecinin en önemli vazifesi, hizmetin ifasında verimi âzami seviyeye çıkarmaktır. Aynı zamanda, kendisine bağlı çeşitli talı idari kademe ve ünitelerini en sâlim ve ârızasız bir şekilde idare ederek, âmme hizmetini idame ettirmek, devamlılığım sağlamaktır.

İdarî teşkilât, mekanizması, usul ve metodlarla muayyen fonksiyonların icrası ve tahakkuku için kurulur. İdarenin hikmeti vücudu, maksad ve gayesi, aziz milletimizin birer ferdi ve sevgili vatandaşımız olan kimselerin; iş sahibi, müracaatçı, şikâyetçi, askerlik mükellefi, vergi mükellefi, hatta seçmen olarak çeşitli şekil ve suretlerle, hükümet temsilcisi olarak (İDAREYE) yaptıkları istek ve taleplerinin; basit, süratli, ucuz ve üstün kaliteli olarak sonuçlandırılmasıdır.

Muayyen zamanda belirli bir gayenin tahakkuku için kurulan idari teşkilât yerinde sayar. Halbuki, cemiyet hayat ve şartlan durmadan tekâmül ve inkişaf eder, ilerler. Bu yüzden, evelce kurulan bir İdarî teşkilât, muayyen bir zaman geçtikten sonra, ihtiyaça cevap vermekten ve mükemmel olmaktan uzak kalır. Hatta, çeşitli kusur ve hatalarla mâlûl; işlemez hale gelir. Bunun için (İDARENİN) ana vasfı, dinamizmdir. Gelişen, ilerleyen cemiyet hayatına ve bunların doğurduğu ihtiyaçlara cevap vermektir. Sosyal hayat değişikliğe uğradıkça, idare gâye edindiği hedefleri bu hedeflere vasıl olmak için kullandığı metod ve vasıtaları, sosyal hayatta vuku bulan tekâmül ve ilerlemeye uydurmalıdır. Hatta uydurmaya mecburdur. Aksi takdirde, kifâyetsiz ve tesirsiz kalır. Vazifesini yapamaz.

Yukarda arz edilen esbabı mucibeye dayanılarak (İKİNCİ İDARECİLER KONGRESİ), aşağda maddeler halinde belirtilen hususları incelemeli ve müsbet sonuca ulaştırmalıdır:

I — Vali ve Kaymakamların kanunî vazife ve selâhiyetleri mesu'iyet çerçevesi dahilinde artırılmalıdır. Memleketin idaresi için Vali ve Kaymakamlara mutlak ve geniş selâhiyet verilmelidir. Bu yetkiye paralel olarak mesuliyet çerçevesini de genişletmelidir. Vazife ve selâhiyetini suistimal eden, kötüye kullanan ve hudutları dı-

İkinci İdareciler Kongresi Toplanırken

şına çıkan idareci, mutlak bunun hesabını vermelidir. Devlet idaresi ve âmme hizmeti, bugün, içinde bulunduğu (statik), uyuşuk ve işlemez durumdan, bu şekilde kurtularak (dinamik), faal hale geleceği kanaatındayım. Bunun için, 1949 yılında çıkarılan (İl İdaresi Kanunu) nun bu görüşle yeniden düzenlenmesi zaruridir.

II — 1949 yılında, İl İdaresi Kanunu çıktıktan sonra, bir çok Bakanlıklar ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlükler kurulurken, teşkilât kanunları ile, hükümetin temsilcisi ve icra organı olan Vali ve Kaymakamların emrinden kaçırılmış ve çıkarılmıştır. Bu suretle idare ve icrada bir tikanıklık hali yaratılmıştır. Umumi idarenin emrinden çıkarılan teşküât ve kurumlar bir sorumsuzluk (lâyüsel- lik) havası içinde, israf peşinde, vatandaşın dilek ve ihtiyaçlarına kulak asmaz bir eda ile çalışmaktadırlar. Binaenaleyh bu gibi teşkilâtın umumi idare çerçevesine alınarak Vali ve Kaymakamların emirlerine tâbi kılındığı takdirde memleket ve hizmet için daha verimli ve yararlı olacağı kanaatındayım. İkinci İdareciler Kongresinin bu hususu gündemine alarak müsbet bir hal çaresine bağlamasını kalpten temenni ederim.

III — Mülkî teşkilâtımızda, bir kademe olan bucak teşkilâtı bugün için vazifesini ifa etmiş, bitirmiş, lüzumsuz bir teşkilât haline gelmiştir. Bucak müdürlerinin bugün yaptıkları belli başlı hiç bir devlet ve âmme hizmeti yoktur. Çünkü bugünkü İdarî taksimatta, hizmet ve âsâyiş ünitesi (cüzitamı) vilâyet ve kazalardır. Bucakların ne asâyiş ve ne de hizmet bakımından vazife ve rolleri kalmamıştır. Eğer âmme hizmeti, vilâyet çapında ise, vilâyet tarafından; kaza çapında ise, Kaymakamlıkça ifa edilmektedir. Vatandaş müracaatları ise, Kaymakamlıkta başlamakta ve orada tekemmül ederek, sonuca bağlanmaktadır. Eğer Kaymakamlıkta nihâi sonuca eremiyen hizmetler varise, bunlar da Vilâyette katı sonuca bağlanmaktadır. Bucak karakollarının kısmî bir âsâyiş görevi varsa da, memleketin her tarafının ve bütün köylerinin köy yoluna kavuşturularak ilçe merkezi ile dâimî irtibat ve ulaşımının temin edilmesi, Bucak karakollarının bu âsâyiş görevlerini de çok azaltmış ve hiç mesabesine indirmiştir. Onun için bugünkü idari taksimatta ve teşkilâtta, yer alan Bucak müdürlükleri ve bucak teşkilâtının kaldırılması gerektiği kanaatindeyim. Nitekim yeni Anayasa Kanunumuzun İdarenin kuruluşu ile ilgili 115 nci maddesinde bucak teşkilât ve bölünüşüne yer verilmediği görülmektedir. Anayasada ismi ve zikri geçmeyen bucak müdürlük ve teşkilâtının kaldırılması bugün için bir zaruret halini almıştır. Çünkü bucak müdürlerinin ifa ettikleri

Tetkikler

hiç bir devlet ve âmme hizmeti yoktur. Bucak karakollarımı! yerine de İlçe merkezlerinde motorlu zabıta kuvveti bulundurarak; lüzum ve zaruret hasıl olan yerlere sevk edilerek, âsâyiş hizmeti ifa edilir..

İkinci İdareciler Kongresinin bucak müdürlükleri ve bucak teşkilâtının kaldırılması hususunu da ele alarak müsbet bir sonuca bağlanmasını temenni ederim.

IV— Vilâyet Özel İdareleri, ıslâh edilmeli, gelirleri artırılmalı ve âmme hizmetini tam ve eksiksiz görür ve memleket kalkınmasına iştirak ederek, bu yolda verimli neticeler alacak bir hale getirilmelidir. Özel İdarelerin ıslâhı İkinci İdareciler Kongresinin üzerinde duracağı önemli bir konudur.

V— 1930 yılında düzenlenerek o zamandan beri tatbik mevkiine konan 1580 sayılı Belediye Kanunu, bugünkü anlamda beldenin medenî ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bunun için modern âmme hizmeti ve sosyal ihtiyaçları göz önüne alarak yeniden bir belediye kanununun tedvin ve tanzimi şarttır. Bu konuda II. İdareciler Kongresinin verimli müsbet kararlar almaşım dilerim.

VI— 18 Mart 1340 tarih ve 442 No. lu Köy Kanunu, bugünkü ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Plânlı Kalkınmanın başlıca gâyelerinden biri köyleri kalkındırmaktır. Köy kalkınmasını, Plân çerçevesi dahilinde ele alan, yeni bir Köy Kanunu şiddetle zaruret ve ihtiyaç duyulmaktadır. Köy Kanunu ve Köy kalkınması konularında da İkinci İdareciler Kongresinin kıymetli telkin ve irşatlarım beklerim.

KALKINMAMIZDA İKTİSADÎ PLÂNLAMANIN ZARURETİ VE PLÂN KARŞISINDA İDARENİN DURUMU (*)

Osman GÜMRÜKÇÜOĞLU
Eskişehir Vali Muavini

I— Giriş:

Memleketimizin iktisaden kalkınmasında İktisadî plânlamanın bu günkü lüzum ve zaruretiyle İktisadî kalkınma plâni karşısında idarenin durum ve tutumu mevzuuna girmeden önce evvelâ, genel olarak, İktisadî hayatta ve özellikle memleketimizin de dahil bulunduğu iktisaden az gelişmiş memleketlerde, İktisadî plânlamanın gayesi olan İktisadî kalkınma mefhumunun nasıl doğup, nasıl geliştiğinin kısaca, teorik bir tahlilini yapmak, saniyen, İktisadî plânlamanın tatbik mevzuunu teşkil eden (iktisaden az gelişmiş memleket» ler)'in özel durumları ve bu memleketlerde kalkınmanın esası hakkında yine kısa bir malûmat vermek yukarıdaki başlık altında işleyeceğimiz mevzuumuza mesned teşkil etmesi bakımından lüzumludur. Mevzuumuzun mesnedi bu şekilde kavrandıktan sonra İktisadî plânın zarureti ve idareye düşen vazife daha iyi incelenip anlaşılabilir.

İktisaden az gelişmiş memleketlerde kalkınma fikrinin uyanışı:

Bugün yeryüzündeki memleketlerin hepsi şüphesiz iktisaden aynı derecede gelişmiş değillerdir. Dünyanın ekseri memleketleri iktisaden az gelişmiş memleketlerdir.

İkinci Dünya Harbine belinceye kadar dünyanın iktisaden az gelişmiş memleketleri \e bunların iktisaden kalkınmaları üzerinde umumiyetle durulmamış; ancak ikinci Dünya harbinden sonradır ki dünyada memleketler arasındaki muhtelif anlaşmazlık ve huzursuzluklarda bu memleketlerin birbirinden farklı olan İktisadî durumlarının önemli bir tesiri olduğu kabul edilmekle, dünyada mil-

(*) Mütetkip makale gelecek nüshada yayınlanacaktır.

Tetikler

letlerarası hakiki bir huzurun teessüsü için milletlerarası iktisadi farklılığın kaldırılması yani iktisaden geri kalmış memleketlerin kalkındırılması problemi ele alınmıştır.

İktisaden az gelişmiş memleketlerin kalkındırılmak istenmesinde bu görüşün tesiri mühim olmakla beraber bu görüşün yanı sıra az gelişmiş memleketlerde bizzat kendiliklerinden teşebbüse geçerek toplumlarının İktisadî refahı ve sosyal terakkileri için iktisadî kalkınma yolunda harekete geçmişlerdir.

Böylece, evvelâ dünya milletlerinin siyasî yaklaşma hareketlerinin, bu siyasî birleşmeye muvazi olarak kendilerini İktisadî birleşme ve yardımlaşmaya da mecbur etmesi, saniyen iktisaden geri kalmış - memleketlerin ileri memleketlere bakarak - kendilerini içinde buldukları geri durumdan biran evvel kurtarmak arzuları bilhassa 2 nci Dünya Harbinden sonra bu memleketler arasında geniş b:r kalkınma literatürünün doğmasına ve yayılmasına sebep olmuştur.

Yer yüzünde iktisaden az gelişmiş memleketlerin kalkınmalarının eskidenberi ele alınmasının bu zamana kadar uzun müddet ihmâl edilmiş olmasının en mühim sebebi (KLÂSİK İKTİSAT DOKTRİNİ) dir. Klâsik iktisat doktrinine göre İktisadî hayata hiçbir müdahalede bulunulmadığı takdirde İktisadî gelişmenin en mühim unsuru olan sermaye birikimi kendi kendisine teşekkül eder ve serbest rekabet sistemi teraküm eden bu sermayenin en çok verimli olan yerlere yatırılmalarını temin eder. İktisatta Say'ın mahreçler kanununa göre istihsal edilen her şeye de talep vaki olmakta böylece arz ve talepte bir muvazenesizlik mevzuubahs olmamaktadır. Yapılan yatırımlar diğerlerini, onlar da başka yatırımları teşvik ve meydana getirecektir. Netice olarak İktisadî hayat kendi kendini düzenlemekte ve İktisadî gelişme devamlı olarak kendiliğinden vâki olmaktadır. Yani iktisatta devamlı tam istihdam hâli vardır ve bu kendiliğinden teessüs etmektedir; işsizlik ve İktisadî durgunluk mevzuubahs olamaz, İktisadî hayat durmadan gelişme gösterir.

İşte, klâsik doktrin böylece iktisaden geri kalmış memleketlerde uzun zaman İktisadî kalkınma fikrinin uyanmasını engellemiştir. Çünkü İktisadî hayatın kendiliğinden gelişmekte olduğu kabul edilmekle bu hususta artık bir tedbir almağa adeta lüzum görülmemiş böylece de iktisaden geri kalmış memleketler İktisadî tedbirler üzerinde durmamışlardır. Fakat bu klâsik İktisadî gelişme teorisi zamanımızda modern iktisatçılar tarafından, sakat tarafları dolay-

Kalkınmamızda İktisadî Plânlamanın Zarureti

siyle pek çok tenkitlere uğramış, meselenin bu şekilde olmadığı, İktisadî gelişmenin klâsik doktrinin iddiası veçhile kendiliğinden ve devamlı olarak yürüyemeyeceği bu günün modern iktisadınca kabul edilmiş bulunmaktadır. Böylece Klâsik İktisadî gelişme teorisinin kalkınma konularının ele alınmasında ötedenberi teşkil etmiş olduğu engel ortadan kaldırılmıştır.

Bununla birlikte, ayrıca yine klâsik iktisatçıların başka bir görüşü olan (Milletlerarası iş bölümü) ve (Milletlerarası İktisadî ihtisaslaşma) tezleri de asrımızda zayıflamış, muasır modern İktisadî hayatta memleketler arasında böyle bir İktisadî iş bölümü ve iktisadî ihtisaslaşma yerine her memleketin umumi bir sanayileşme hareketinde bulunması görüşü meydan bulmuştur.

Klâsik İktisadî teze nazaran yer yüzündeki memleketlerin kabiliyet ve ellerindeki sair imkânlarına göre bu memleketlerin bazılarının sanayi, bazılarının da bu sanayii besliyecek ham madde veya ziraat memleketleri olarak, muhtelif memleketlerin birbirlerine yardımcı surette aralarında İktisadî bir iş bölümü kurmaları böylece de her memleketin kendi faaliyet sahasında İktisadî bir ihtisaslaşmaya gitmesi lâzım geldiği ileri sürülmektedir. Halbuki klâsik iktisatçıların bu görüşü de bir çok isabetsiz tarafları ile yine günümüz iktisatçıları tarafından tenkitlere uğramış, netice olarak iktisaden az gelişmiş memleketlerin bu durumdan kurtularak kalkınabilmelerinin sadece Milletlerarası iş bölümü ile mümkün olamayacağı ortaya konmuştur. Böylece kalkınmak isteyen iktisaden geri kalmış memleketlerin kalkınmaları için klâsik görüşün aksine olarak, bunların yalnız muayyen bir İktisadî faaliyette bulunmaları veya yalnız bir Endüstri kolunda gelişme göstermeleri kat'iyen kâfi olmayıp memleketçe umumi bir sanayileşme hareketinde bulunmaları şart olarak gösterilmiştir.

İktisaden geri kalmış memleketlerin ilerleme teşebbüslerinde işte bu son görüşün de büyük tesiri olmuş bu memleketler İktisadî ilerlemelerinde yukarıdaki tezi bir hakikat olarak kabul etmişlerdir.

II— İktisaden az gelişmiş memleketlerin özel durumları.

Mevzuun bu ilk safhasında yazımızda sık sık kullanmakta olduğumuz ve kullanacağımız (İktisaden az gelişmiş memleketler) tâbiri ve bu memleketlerin özellikleri üzerinde durarak bu memleketlerin umumî bir tavsifini yapmak yerinde olur.

Tetkikler

İktisaden ileri durumda olan Batılı memleketlerce, kendilerine kıyasla iktisaden geri kalmış memleketler için ileri atılmış olan (İktisaden az gelişmiş memleketler) tâbiri bu gün Dünya İktisadî hayatında sık sık kullanılan bir tâbir haline gelmiştir. Bu tâbir, iktisaden ileri, zengin memleketlerce, iktisaden geri kalmış fakir memleketlerin bu durumunu ifade bakımından aslında (Fakir memleketler) sözü yerine daha nazik bir tâbir olarak kullanılmıştır.

Ne gibi memleketler iktisaden az gelişmiş memleketlerdir; bir memlekete iktisaden az gelişmiş memleket diyebilmemiz için o memleketin ne gibi özellikleri bulunması lâzımdır?

İktisaden az gelişmiş memleketlerin kendilerine mahsus özellikleri, bu memleketlerin nüfusu, tabii kaynakları, Teknoloji seviyesi ve sermaye terakümü konularında kendini gösterir. Filhakika, az gelişmiş memleketlerde nüfus, tabii zenginlik kaynakları, teknoloji seviyesi ve sermaye birikimi meseleleri bu memleketler için üzerinde durulacak problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şimdi bu hususların bu memleketlerde nasıl bir durumda olduğunu kısaca inceleyelim.

A)Nüfus durumu : Az gelişmiş memleketlerin nüfus özelliği olarak, bu memleketlerde nüfusun çok üstün bir nisbette artmakta olduğunu görmekteyiz. Bu memleketlerde nüfusun artma nisbeti % 2 - 3 arasında değişmektedir ki bu nisbetler dünya nüfus artmasında, en yüksek nisbetlerdir. Nüfusun % 3 e yakın olarak en yüksek bir nisbette memleketimizde de artmakta olduğu görülmektedir. Az gelişmiş memleketlerde bilhassa İkinci Dünya harbinden sonra nüfusun böyle yüksek nisbetlerde artışı doğum nisbetlerinin artmasından ziyade ölüm nisbetlerinin azalmasından ileri gelmektedir.

Bir memlekette nüfusun artışı normal olarak o memlekette kalkınmayı başaracak insan gücünün artması ve binnetice kalkınmaya yardım eden ,bir unsur olarak kabul edilirse de bu durum halen yer yüzünde iktisaden ileri durumda bulunan memleketler için varit olup, yüzünde iktisaden ileri durumda bulunan memleketler için varit olup, iktisaden az gelişmiş memleketler için durum böyle değildir. Filhakika, bu gün iktisaden ilerlemiş memleketlerde ekonomilerinin ileri durumu dolayısıyla bu memleketlerin yıllık milli gelir artışı nisbeti yıllık nüfus artışı nisbetinden çok yüksek olduğundan nüfuslarının artışına rağmen bu memleketlerde fert başına düşen milli ge

Kalkınmamızda İktisadî Plânlanmanın Zarureti

lir payı her yıl yükselmektedir. Böylece bu memleketlerde nüfus artışı İktisadî hayat üzerinde bir tazyik teşkil etmemekte, aksine kalkınmada müsbet bir rol oynamaktadır. Halbuki, iktisaden geri kalmış memleketlerde bu memleketlerin Ekonomi hayatlarındaki geri durumları dolayısıyla nüfus artışı İktisadî hayat üzerinde bir tazyik teşkil etmekte, memleketin arzu edildiği şekilde kalkınmasına mâni olmaktadır. Çünkü bu memleketlerde, iktisaden geri memleketlerin aksine olarak yıllık milli gelir artışı nisbeti yıllık nüfus artışı nisbetine nazaran ancak pek az bir fazlalık gösterdiğinden veya, bazılarında hatta milli gelirin yıllık artış nisbeti yıllık nüfus artışı nisbetinden düşük bulunduğundan netice olarak bu memleketlerde fert başına düşen yıllık milli gelir payı ileri memleketlere nazaran pek az bir artış göstermekte veya bazılarında hatta eksilmektedir.

Bu demektir ki, iktisaden geri kalmış memleketlerde fert başına düşen yıllık milli gelir artışı, iktisaden ilen memleketlerdeki fert başına düşen yıllık milli gelir artışına nazaran ya çok azdır ya da fert başına gelirden hiç bir artış yoktur. Bu memleketlerin bazılarında hatta bir eksilme vardır. Zaten, iktisaden az gelişmiş memleketlerle iktisaden geri kalmış memleketler arasındaki en mühim farklardan biri de budur.

Şimdi bu hususu bir misalle açıklayalım: Bilfarz ibri memlekette yıllık milli gelir artışı nisbeti % 15 yıllık nüfus artışı nisbeti ise % 1 olsun. Bu memleket iktisadiyatında yıllık milli gelir artışı nisbetini bulmak için o memleketin yıllık milli gelir artışı nisbetinden, yıllık nüfus artışı nisbetini çıkarmamız lâzım geldiğine göre misalimizdeki memleketin % 15 yıllık milli gelir artışı nisbetinden yıllık % 1 nüfus artışı nisbetini çıkarırsak bu memleketin yıllık milli gelir artışı nisbeti % 14 olarak bulunur. Yani fert başına düşen milli gelir artışı nisbeti de % 14 dür. Buna karşılık başka bir memlekette yıllık milli gelirin artış nisbeti % 10, nüfus artış nisbeti de % 2 olsun. Yukarıdaki hesaba göre bu memlekette yıllık milli gelir artışı nisbeti % 8 yani fert başına düşen milli gelir artış nisbeti % 8 olur. Şimdi burada birinci misaldeki memleket 2. misaldeki memlekete göre iktisaden daha ileri durumdadır.

Bizim memleketimiz için bu günkü durumda, kalkınma plânımıza göre yıllık milli gelir artış nisbeti % 7, yıllık nüfus artış nisbetimiz ise % 3 olduğuna göre fert başına yıllık milli gelir artış nisbeti % 4 olmaktadır ki bu nisbet memleketimiz için kalkınmamızda önemli bir nisbet sayılabilir.

Tetkikler

Memleketlerin böylece, milli gelir ve nüfus artışı nisbetleri hesaplarına göre bunlardan birinin diğerine nazaran iktisaden ileri veya geri olduğu meydana çıkmakta bu gibi hesaplara göre de ferd başına düşen en yüksek milli gelir Amerika Birleşik Devletleri dahil batılı memleketlerde görüldüğünden bu memleketlere iktisaden kalkınmış memleketler, bu batılı memleketlere nisbetle fert başına daha az milli gelir düşen dünyanın diğer memleketlerine de iktisaden geri kalmış veya iktisaden az gelişmiş memleketler denmektedir.

Türkiyenin İktisadi durumuna göre memleketimiz halen iktisaden az gelişmiş memleketler arasında sayılmakla beraber bu gün iktisadi kalkınma plânımıza göre memleketimiz iktisaden kalkınmakta olan bir memleket olup iktisaden az gelişmiş memleketler içinde İktisadi durumu nisbeten en iyi olanlardan biridir.

B)Tabii Kaynaklar : Az gelişmiş memleketlerde tabii kaynaklar tahmin edildiğinin aksine olarak zengin, hatta bazılarının da daha çok zengindir. Bu kaynakların başında bilhassa yer altı serveti olan madenler gelir. Bu meyanda Petrol, Demir, Kalay, Kömür gibi dünyanın en zengin madenleri Asya ve Afrika'da az gelişmiş memleketler içinde bulunmaktadır, keza bunun gibi, akarsu enerjisinin kullanılmamış halde bulunan potansiyel gücü de yer yüzünde daha ziyade yine bilhassa Afrika'da az gelişmiş memleketlerdedir.

Yalnız şu bir vakıadır ki kendilerinde mebzulen mevcut olan tabii kaynaklardan istifade mevzuunda az gelişmiş memleketler bu tabii kaynakları hiç kullanmamakta, ya az kullanmakta veya kötü kullanmaktadırlar. Bu memleketler sahip buldukları tabii kaynaklarını iyi kullandıkları takdirde halen veya istikbalde iktisaden kalkınmalarında avantajlı durumdadırlar.

Tabii kaynakların zenginliği memleketimiz için de varittir. Memleketimiz bilhassa krom, demir, kömür, bakır, petrol kaynakları bakımından önemli derecede zengin ve bunların istihalleri itibariyle de bir çok memleketlerden ileri durumdadır.

Fakat bir memleketin iktisaden kalkınması sahip bulunduğu tabii kaynaklarla mutlak orantılı değildir. Bir memlekette tabii kaynaklar ancak teknik bilgi, bilgili müteşebbisler ve teraküm etmiş bol sermaye ile kullanıldıkları takdirde o memleketin iktisaden kalkınmasında faydalı olmaktadır. Halbuki iktisaden az gelişmiş

Kalkınmamızda İktisadi Plânlananın Zarureti

memleketlerde bu teknik bilgi, teşebbüs fikri ve sermaye birikimi durumu ileri halde bulunmadığından tabii kaynakların işletilmesi iptidailikten ileri geçememekte, veya bu hususta sarfedilen gayretler kâfi gelmemekte böylece de bu kaynaklar o memleketin iktisaden kalkınmasında istenilen şekilde fayda temin edememektedir.

C) Teknolojik durum: Az gelişmiş memleketlerde teknolojik seviye de düşüktür. Bu memleketlerde istihsal tekniği hâlâ eski köhne âlet ve usullerle devam etmektedir. Bir memlekette teknolojik seviyenin yükselmesi sanayileşme ve zirai makineleşme ile mümkündür. Zirai makineleşme ve sanayileşme ise bir memlekette sermaye terakümüyle olur. Ayrıca her türlü teknik sahalarda mesleki eğitim de lâzımdır. Fakat az gelişmiş memleketlerde sermaye terakümü çok yavaş olduğundan bu memleketlerde sanayileşme ve zirai makineleşme lâyıkıyla gelişmemiş yani teknolojik seviye yükselmemiştir. Halbuki bu memleketlerde kalkınmaya yeter derecede mevcut bulunan tabii kaynaklardan gereği gibi istifade sağlanması teknolojik seviye ve ileri bir teknik bilgi işidir. Şu halde, bu memleketlerde teknolojik seviyeyi yükseltmek için sermaye terakümünü teşvik ve temin etmek, ayrıca mesleki teknik bir eğitimle personel yetiştirmek gerekecektir. Böylece bahsimizde az gelişmiş memleketlerde sermaye terakümü meselesine gelmiş bulunuyoruz.

D) Sermaye terakümü meselesi: Az gelişmiş memleketlerde sermaye terakümü yani yatırımlar çok yavaş vuku bulmaktadır, iktisaden kalkınmakta olan veya kalkınmak isteyen her memleket yıllık gayri safi milli hasılasının (milli gelirinin) bir kısmını tasarruf ederek bunu yatırımlara harcamaya mecburdur. Bir memlekette sermaye terakümü işte bu yatırımlar demektir. Yatırımlar milli gelirden her yıl yapılacak tasarrufla olur. Az gelişmiş memleketlerde tasarruf hacmi düşük olduğundan yatırımlar da azdır. Acaba neden tasarruf hacmi düşüktür ki yatırımlar da az olmakta yani ağır ve kıfayetsiz seyretmektedir. Yukarıda da temas edildiği gibi az gelişmiş memleketlerde fert başına milli gelir payı çok az olduğundan fertlerin istihlâk meyli büyüktür. Yani geliri az olan fert bu az gelirinin hemen tamamını mecburen istihlâk etmektedir. Buna iktisatta ferdin (İstihlâk meyli) denir. Böylece ferdi gelirin hemen tamamının istihlâka harcanması ferdi tasarrufa imkân vermez. Ferdin gelirinden yapabileceği tasarrufa ise ferdin (Tasarruf meyli) denir. Bundan anlaşılıyor ki iktisaden geri kalmış memleketlerde ferdin istihlâk meyli, tasarruf meyline nazaran çok yüksektir. Ferdi tasarruf hacmi az olunca ferdi tasarruflardan meydana gelen mil

Tetkikler

li tasarruf hacmi de düşük olur. Az gelişmiş memleketlerde meselenin hazin taraflarından biri de fert başına düşen milli gelirin yükselmesi halinde bile fertlerin gelirlerinin az olduğu zamanlarda ki eski alışkanlıkları dolayısı ile, gelirlerinin artmasına rağmen gelirlerinin yine hemen tamamını istihlak etmeleridir. Bunda zengin sınıfın fakir halk üzerinde meydana getirdiği tesir ve örneğin de rolü vardır. Gelir seviyesi yükselmekte olan fakir fert zenginlerin yaşayış tarzı karşısında onlar gibi olma hevesine kapılarak gelirin artan kısmını tasarruf değil, gösteriş istihlakı olarak istihlak etmektedir. Böylece yukarıda zikredilen bu iki mühim sebeple az gelişmiş memleketlerde tasarruf artmamakta veya ancak pek az kifayetsiz bir terakki kaydetmektedir.

III— İktisaden az gelişmiş memleketlerde kalkınmanın esası

İktisaden ileri memleketlerde ise bu tasarruf durumu tanı aksine cereyan etmektedir. Bu memleketlerde ferdin tasarruf meyli, gelirin ihtiyacından fazla olması sebebiyle istihlak meylinde fazladır. Bu suretle gelirin muayyen kısmı tasarruf edilebilmekte bu da yatırımlara harcanarak yatırım yapılmaktadır.

İktisaden gelişmiş memleketlerde yıllık milli gelirin önemli bir kısmı tasarruf edilerek yatırımlara ayrılmaktadır. Yatırımlar ise bir memlekette hem istihsalı artırır hem de ferdi gelirin artmasına sebep olur. İktisaden ileri memleketlerde her yıl milli gelirin ortalama bir hesapla c/c 20 civarında hatta bazı devletlerde daha yüksek bir kısmı yatırımlara ayrılmaktadır. Bu nisbet iktisaden geri kalmış memleketlerde düşük olup azami % 10 u geçmez. Halbuki milli gelirin yatırımlara ayrılan kısmı bir memlekette kalkınmayı hızlandırır. Kalkınma devresine giren iktisaden geri memleketlerin herşeyden önce yatırımlara önem vermeleri her yıl yıllık milli gelirlerinin mümkün olduğu nisbette büyük bir kısmını tasarruf ederek yatırımlara harcamaları iktiza eder.

Çünkü iktisaden geri memleketlerin kalkınmaları için sanayileşmeleri zarureti vardır. Ve bu da evvele mirde bol yatırımla, gerek özel teşebbüs (Özel Sektör), gerek âmme sektörü (Resmî Sektör) yatırımlarıyla mümkün olur.

Geri kalmış memleketlerde zirai sektörde çalışan nüfus nisbeti sınaî sektörde çalışan nüfus nisbetine nazaran çok fazladır. Zirai sektörde üstün nisbette çalışan büyük nüfus kütlesi senenin mahdut bir zamanında çalışıp yılın geri kalan büyük bir kısmında işsiz

Kalkınmamızda İktisadî Plânlanmanın Zarureti

dir. Buna (gizli işsizlik) denir. Gizli işsizlikle karşı karşıya bulunan zirai sektör işçisinin geliri senenin muayyen zamanında elde ettiği mahdut bir gelire münhasır kaldığından bu nüfusun geliri umumiyetle çok düşük olur. Az gelişmiş memleketlerin karakteristik vasıflarından biri olan bu halden kurtulmaları için bu memleketlerin sanayileşmeye giderek ziraat işçisinin bir kısmının sanayi sektörüne aktarılması ve böylece hem gizli işsizliğe sanayi sektöründe iş bulunması hem de zirai sektörde azalan işçinin fert başına gelirinin yükseltilmesi mümkün olur. Zira, bir kısmı sınaî sektöre aktarılmış ziraat işçisinin ziraatta kalan diğerleri, zriai makineleşmek ve yılda daha uzun süreli çalışmak şartıyla eskisi kadar bir verim elde ederek istihsalı eski seviyesinde tutar ve böylece fert başına düşen geliri yükseltmiş olurlar.

Yukarıda izah edildiği şekilde, bir memleketin milli geliri ile nüfusu arasındaki münasebete göre o memleketin iktisaden ileri veya geri olduğu iktisatçılar tarafından bu gün umumî bir görüş olarak kabul edilmekte ise de iktisaden ileri memleketlerle iktisaden az gelişmiş memleketler arasında yıllık milli gelir miktar farkı gibi daha bazı mühim fark ve kıstaslar vardır. Bu memleketler arasında milli gelir farkı yanında bunun kadar mühim olan diğer bir fark da bu memleketlerin sosyal, İktisadî, idari müesseselerinde ve cemiyetlerinin umumî zihniyetlerinde görünür. Bu müesseseler ve cemiyetin zihniyeti iktisaden ileri memleketlerde İktisadî kalkınma ile birlikde ona muvazi olarak değişerek bu günkü müttekâmil durumlarına gelmişlerdir. Bu tekâmül olayı, İktisadî kalkınmada İktisadî kalkınmanın ayrılmaz bir tabii olarak o memlekette İktisadî kalkınma, ile başlamış, onunla gelişmiştir. Bundan çıkarılan netice, iktisaden kalkınmış memleketlerde yukarıda da geçen müesseselerin ve cemiyet zihniyetinin de aynı seviyede gelişmiş olduğu ve böylece iktisaden ilerlemekte olan memleketlerde de aynıyle İktisadî kalkınma ile birlikte bu gibi müesseselerin ve cemiyetin umumî zihniyetinin de ilerlemesi ve değişmesi lâzım gelmiştir. Zira, mukabil tesir olarak çok zaman cemiyetin zihniyeti de iktisadî gelişmeye tesir etmektedir. İktisaden az gelişmiş memleketlerde İktisadî durum gibi İdari, iktisadi, sosyal müesseseler ve zihniyet de geri durumdadır. Az gelişmiş bir memleketin iktisaden kalkınmasında bu gibi müesseseler ve zihniyete de aynı şekilde kalkınma ve islâh imkânı verilmezse böyle bir memlekette milli gelir artışı ne kadar yükselirse yükselsin o memleketin iktisaden tam kalkınmış bir memleket sayılamıyacağı bir hakikattir.

Tetikler

Bunun gibi, iktisaden ilerlemekte olan az gelişmiş bir memlekette artan milli gelirin taksimi (Sosyal refah) meselesi de çok önemlidir. Kalkınmakta olan veya kalkınmış bir memlekette artan milli gelirin batılı memleketler tarzında cemiyetin sosyal refahını sosyal refahını temin edecek şekilde milli gelire iştirak edenler arasında taksime uğraması lâzımdır ki o memleketin yine tam anlamı ile iktisaden gelişmekte olan veya gelişmiş bir memleket olduğu söylenebilir.

7

Bu izahattan, iktisaden az gelişmiş memleketlerde kalkınmanın yalnız milli gelir artışı ve buna benzer (kantitatif) ölçülerle ele alınmasının kâfi olmayıp kalkınmanın aynı zamanda (kalitatif) ve ruhi ölçülerle de ele alınması lâzım geldiği anlaşılmaktadır.

Bu yazımızda istihdam (2), gizli işsizlik (3), kalkınma hızı (4), milli gelir (5), yatırım (6) tâbirleri üzerinde bundan sonraki yazımızda geniş açıklamalar yapılacağından burada ancak bu kısa malûmatla yetinilmiştir.

(2) İstihdam : Lügat manasında (hizmette kullanılmak, hizmete kabul) demek olan istihdam tâbirinin iktisattaki manası da aynı şekilde, çalışmaya ve gelir temin etmeye muhtaç ve kararlı olan fertlerin hizmetlerinden faydalanılmak üzere çalıştırılmaları manasını ifade eder.

(3) Gizli İşsizlik : Gizli işsizlik bir memlekette çalışma durumunda ve çalışma zaruretinde olan nüfusun ve bilhassa köylerdeki ziraî sektör nüfusunun yıllık ortalama çalışma süresinin düşük oluşudur. Meselâ bilhassa köylerimizde ziraatta çalışan köylü nüfusunun yılın mahdud kısa bir zamanında çalışıp ziraat işlerinin bitiminden sonra geri kalan zamanında boş durmasıdır ki buna gizli işsizlik denir.

(4) Kalkınma Hızı : Bir memleketin kalkınma hızı milli gelirindeki yıllık artma nisbetidir. Meselâ herhangi bir memleketin bir yıllık milli geliri faraza (100) olursa müteakip yılın milli geliri ise 1 (107) ye çıkarsa, bu memleketin kalkınma hızı % 7 dir.

(5) Millî Gelir : Kabataslak tarifi olarak, bir memlekette bir yıl zarfında istihsal faktörlerinin (emek, sermaye, tabiat, teşebbüs) sâfi gelirlerinin toplamına millî gelir denir.

(6) Yatırım : Bir memleketin muayyen bir devre zarfında sermaye stoklarına (tesisat, teçhizat ve emtia) yapılan net ilâve yatırım denir.

Kalkınmamızda İktisadî Plânlamanın Zarureti

Netice olarak : Mevzuu toparlamak gerekirse, demek oluyor ki iktisaden geri kalmış memleketlerin özellikleri (nüfus problemi, tabii kaynaklarının durumu ve bunların ileri bir teknolojik seviye ile işletilmesi ve hepsinden mühim olan sermaye terakümü meselesi) bu memleketler için kalkınmanın problemleri olmaktadır. Kalkınmanın bu genel meseleleri anlaşıldıktan sonra iktisaden az gelişmiş memleketlerde bunların halli yani nüfus artışının kontrol altına alınması, tabii kaynaklardan azamî istifade edilmesi, teknolojik seviyenin yükseltilmesi ve başta da önemle temas edildiği şekilde yatırımlara ve bilhassa sınaî yatırımlara hız verilmesi meselelerinin bir İktisadî kalkınma plânına göre halledilmesi zarurî olmaktadır.

KANUNLARIN ANAYASAYA UYGUNLUĞUNUN KAZAI MURAKABASI

Yazan Prof. Dr. Orhan Melih KÜRKÇÜER

Kanun adını verdiğimiz hukuk kaideleri arasında hiyerarşinin mevcudiyetini çok eski devirlerden beri müşahede etmek mümkündür. Nitekim, eski Yunan sitelerinde, Roma'da, İslâm ve Hristiyan ülkelerinde bu görüŖe sık sık tesadüf edilir.

Sofokles, «Antigone» adlı eserinde, Kral Kreon'a yazılı olmayan İlähi kaidelerin insanlar tarafından konulan yasaklarla değiştirilemeyeceğini ifade eder. **Sokrat**, kendisini mahkeme eden Atmalılara kanunların üstünde İlähi kanunların, vicdanlarda yaŖayan prensiplerin mevcudiyetini hatırlatır. **Aristo**, daha ileri giderek sarih bir Ŗekilde, bir siyasî teŖekkülün ana teŖkilâtını meydana getiren kanunlar ile, alelade kanunlar arasında bir fark olduğunu iddia eder. Keza, **Çiçeron** da yazılı olmayan, fakat akim ve tabiatın emrettiği kanunların mevcudiyetini izah eder. **Sitoisyenler** aklın emrettiği kanunların üstünlüğünden bahsederler.

Orta çağın tanınmış hukukçu ve din adamı **Saint Thomas** kanunları, ebedî, tabii, beŖeri, İlähi, olmak üzere dörde ayırır ve tabii hukukun üstünlüğünün bertaraf edilemeyeceğini eserlerinde belirtir.

İslâm hukukuna göre, iktidarı ellerinde bulunduranlar, Kur'anın vaz'ettiği hukukî esasları ihlâl edemezler, zira, bunlar üstün hukuk kaideleridir.

Ancak, bütün bunlarla beraber, bugünkü mânâsı ile Anayasa anlayışına daha yakın çağda tesadüf ediyoruz. Zira, modern görüşlerimize uygun, prensipler, mutlakiyet idarelerinden «Anayasalı Rejimlere» geçiŖ ile mânâsını bulabilmiştir. Anayasa, 18 nci yüzyılın yarısından sonra önem kazanabilmiş ve ancak yirminci yüzyılın başlarında. Anayasa'sı olmayan mutlakiyet rejimleri tarihe karışmıştır. Rusya'da 1906 da, Monako'da 1911 de, İnan'da 1909 da, Çin'de 1910 da Anayasa kabul olunmuştur. Osmanlıların 1876 tarihli ilk Anayasası Yirminci yüzyılın başlarında, yani 1908 de yeniden yürürlüğe girebilmiştir. Bazı Afrika ve Asay devletlerinde ise, daha geç tarih

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

lerde, meselâ, Afganistan'da 1923 de Habeşistan'da 1931 de Siyamda 1932 de ilk Anayasa kabul edilmiştir.

Çağımızın anlayışına göre, Anayasa ister yazılı, ister teamüli olsun, devletin diğer kanunlarından ayrı ve onlardan üstün bir kanundur. Maamafih, bu sözümüzden, bu anlayışın tarihi bir tekâmüle istinad etmediği mânâsını da çıkarmaya imkân yoktur. Zira, Anayasaların üstün kanun olarak kabulünün başlangıcı oldukça eskidir. Nitekim, Hukuk kaidelerinde hiyerarşinin eski devirlerden beri mevcut olduğu hakkında vermiş olduğumuz izahat da bunu teyid eder. Anglosakson hukukunda 1659 yılında **Cromvell**, partinin kanunlarının, esas kanun olarak kabulü zaruretini müdafaa ve kabul eylemiştir. Ancak, Anglosakson âleminde, Parlamentonun, Anayasanın üstün otoritesine bağlı olarak tasarruflarının sınırlandırıldığı iddiası,, bugün dahi pek sarîh olarak söylenilemez de, Kuzey Amerika İngiliz kolonilerinde, Anayasanın üstünlüğü prensibinin daha fiilî sonuçlar veren bir itibara mazhar olduğu muhakkaktır.

XIV. yüzyılda Fransa'da «Kraliyet Kanunları» ve «Kralın» kanunları namı altında, kanunların iki grupta toplandığı ve kraliyet kanunlarının teamüli kanunları ihtiva ettiği ve krala dahi kendisini kabul ettirdiği müşahade edilmekte ise de, XVI. yüzyılda, ondört ve onbeşinci Luis'ler zamanında bu ayırımın itibardan düşmüş olduğu bir hakikattir. Müteakip yıllarda, bu sahadaki görüşün, bugünkü anlayışımıza uygun bir şekilde geliştiğini ve bugünkü hale bu sayede ulaşıldığını söylemek hatâ olmasa gerekir.

Tanınmış İngiliz hukukçularından **Lord Bryce**, maddî mânâda bir Anayasa olan İngiliz Anayasası ile, diğer Anayasaları ayırdetmek maksadile, katı (bükülmez) Anayasalar ve yumuşak (yatkın) Anayasalar tefrikini ilk defa ortaya atmış ve bunlar için kullandığı terimler kısa zamanda diğer bütün memleketlerin hukuk literatüründe yer almıştır.

Yatkın anayasa (Constitution souple) ile idare edilen memleketlerde, maddî mânâda Anayasa olan ve kamu kuvvetlerinin kuruluş ve işleyişini gösteren kanunların da alelâde kanunlar gibi değiştirilmesine mukabil, bükülmez anayasaların (Constitution rigides) mevcudiyeti halinde, bunların diğer kanunlardan farklı usullerle değiştirilmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir. İşte, devletin aslı organlarının kuruluş ve işleyişi ile, vatandaşların esas hak ve hürriyetleri ile ilgili kaidelere bugünkü anlayışımıza uygun olarak anayasa karakteri verilmesi ve bükülmezlik sağlanması, bu kaideleri teminat

Tetikler

altına almak, çiğnenmelerini, değiştirilmelerini güçleştirmek içindir. Ancak, Anayasa ile diğer kanunlar arasında böyle bir hiyerarşi tesis etmek de asla kâfi bir tedbir değildir. Mutlaka, Anayasanın alelade kanunlar tarafından ihlâlini imkânsız kılabilecek müessir ve pratik çareler aramak ve bulmak zarureti vardır. Demokratik ve hür bir rejimin bir memlekette mevcudiyeti, halkın serbest seçimlerle Devlet idaresine iştiraki, hür bir basın yapacağı murakabe, halk efkârının Anayasaya bağlılığı, o memlekette Anayasaya aykırı kanunlar çıkmasını bir dereceye kadar önleyebilir. Ancak, bunlar asla gerçek mânâda hukukî teminat olamazlar. Bunlar sadece manevî ve siyasi garantilerdir.

1790 tarihli Fransız Anayasası, anayasa ile vücut bulan kuvvetlerden hiçbirinin Anayasayı değiştiremeyeceği prensibini vaz'ettikten sonra, «Millî Kurucu Meclis, Anayasayı, Yasama Organının, Kralın, Hâkimlerin sadakatine, aile babalarının, zevcelerinin ve annelerin uyanıklığına, genç vatandaşların sevgisine ve bütün Fransızların cesaretine tevdi ve emanet eyler» der. 1793 Fransız Anayasası ise, İnsan ve yurttaşlık hakları beyannamesinin ve anayasasını levhalar halinde umumî meydanlara konulmasına dair hüküm ihtiva eder. Zira, o tarihlerde bu sayede Anayasanın ihlâl edilmesinin önleneyeğine inanılıyordu. Yine bu inanışla, 1911 tarihli Yunan Anayasası, Anayasanın himayesini Helen'lerin vatanseverliğine emanet etmiş, 1946 tarihli Alman Anayasası, bütün Almanları bu hususta vazifelendirmiş, kezâ, 1946 tarihli Japon Anayasası da, Japon milletine tanınmış olan hakların, bugünkü ve gelecek nesiller tarafından korunması gereken mukaddes bir emanet teşkil ettiğini belirtmiştir.

Yürürlükten kalmış bulunan 1924 ve 1945 tarihli Anayasalarımızda, kanunlar arasında kademelenme kabul edilmiş ve hiçbir kanunun Anayasaya aykırı olamayacağına dair hüküm vaz'edilmiştir. Ancak, ne bu saydıklarımız ve ne de daha birçok memleketlerden bulabileceğimiz benzerleri, Anayasaya riayet yemini, Çift Meclis, referandum, kanunların önceden komisyonlar tarafından incelenmesi, tasarıları Meclis Başkanının müzakereye koymaması veya Devlet Başkanının kanunları veto etmesi gibi, tedbirler evvelce işaret ettiğimiz veçhile, gerçek mânâda birer çare olamamışlar ve hukukî bir garanti mahiyetini iktisap edememişlerdir.

Hülâsa : Kanunlar arasında bir hiyerarşi kurulması, Anayasaya riayetsizliğin bir müeyyidesi bulunmak şartile faideli olabilir. Aksi halde, Anayasalara vaz'edilen prensiplerin, vatandaşların hak ve

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

hürriyetlerinin, yasama organlarının tecavüzlerinden, geçici çoğunlukların ihtiraslarından korumak için bükülmez Anayasa yapmak kifayet etmez.

Anayasalara riayetsizliğe karşı müeyyide bulmak hususunda, denetlemenin, siyasî bir organ tarafından veyahut da kazaî bir organ tarafından yapılması şeklinde, başlıca iki usul tatbik edilegelmekte ise de, bunlardan birincisinin, yani siyasî organın, kifayetsizliği üzerine pek çok tanınmış fikir adamı, hukukçu ve tatbikatçı birleşmiş bulunmakta, buna mukabil, kanunların Anayasaya uygunluğunun müessir şekilde denetlenebilmesi için, bu denetlemenin kazaî bir organ tarafından yapılması hususunda da hem fikir birliğine varılmakta ve hem de peyderpey devletlerin mevzuatında bu sisteme ve onun icabı olan kuruluşlara yer verilmektedir. Montesquie'nin da dediği gibi «kuvvetin suüstimâl edilmemesi için yegâne çare bir kuvvetin diğerini durdurmasıdır.»

Bu sistemin tercihe şayan görülmesi için mevcut olan başlıca Önemli sebepleri şöyle hülâsa etmek mümkündür.

Mahkemeler, siyasî heyetlere nisbetle daha fazla teminat sağlarlar. Mahkemeler, siyasî tesirler altında kalmadan, bir mes'elenin hukukî cephesini ön plâna almaya muktedirler. Hâkimlerin yetişme tarzları, ihtisasları daha fazla emniyet vericidir. Kazaî usuller, siyasî meclislerin müzakere usullerine kıyasla daha fazla emniyeti muciptir. Billhassa, âlenilik, tarafların iddialarını hiçbir tesir altında kalmadan sredebilmeleri, delillerin serbestçe münakaşası ve nihayet mahkemelerin kendilerine arzedilen meseleleri mutlaka bir gerekçe ile karara bağlamaları da bu sistemi cazip ve tercihe şayan kılmaktadır.

Ancak, Kanunların Anayasaya uygun olmasını sağlamak hususunda daha verimli olduğunu belirtmeye çalıştığımız kazaî kontrol sistemini kabul ederek, mevzuatında lüzumlu kuruluşlara yer vermiş bulunan devletlerin tatbikatında muhtelif farklılıklar müşahade edilmektedir. Bunları, üç grupta mütalâa etmek mümkündür.

1 — Kanunların Anayasaya uygunluğunu sağlama hususunda kazaî murakabeyi yapacak organ bakımından mevzu ele alınır, muhtelif tatbikat ile karşılaştırılır.

Bazı devletler, mevzuatında Anayasa muvacesinde istisnasız bütün mahkemelere kanunları denetleme yetkisi tanımışlardır. Ancak, bu denetleme yetkisi, defi yolile Anayasaya aykırı bulunan ka-

Tetkikler

nunun belli bir davada tatbik olunmaması şeklinde tecelli etmektedir. Misâl olmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri'ni, Yunanistan'ı, 1923 yılına kadar Romanya'yı, Norveç'i, Portekiz'i, Avusturya'yı, Güney Amerika'yı, Fransa'yı, keza We-İmar Anayasası yürürlükte iken Almanya'yı gösterebiliriz.

Bazı devletlerde ise, bu yetkinin bütün mahkemeler tarafından kullanılması mahzurlu mütalâa edilmiş ve bu sebepten dolayı denetleme yetkisi sadece en yüksek kazaî mercie tanınmıştır.

Meselâ, 1923 tarihli Romanya Anayasasına göre, «Temyiz Mahkemesi Genel Kurulu», 1937 tarihli İrlanda Anayasasına göre, «Yüksek Divan», 25.Arahk.1947 de yürürlüğe giren Çin Anayasası mucibince, «Adli Yuvan», bu yetkiyi haizdir. Yeni Anayasamızın 145 nci maddesinin sarahati gereğince, kanunların Anayasaya uygunluğunu Anayasa Mahkemesi incelemek yetkisine maliktir.

2— Kanunların Anayasaya uygunluğunu denetleyecek merciin işe el koyabilmesi bakımından da mevzuun incelenmesi mümkündür. Bu takdirde de iki şekil ile karşılaşıyoruz ki, bunlardan birincisi denetimin dava yolile yapılması olup, hususî şahıslar, muayyen topluluklar veya kamu kurumları bir kanunun Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile kazaî mercilere müracaat edebilme yetkisini haizdir.

Bu usulü tatbik eden devletlerin başında İsviçre, Avusturya, İspanya ve Pakistan bulunmaktadır. Anayasamızın 149. maddesine göre, Cumhurbaşkanı, son Milletvekili Genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde onunu alan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasî partiler veya bunların Meclis grupları, yasama meclislerinden birinin üye tam sayısının en az altıda biri tutarındaki üyeleri, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hâkimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve Üniversiteler, kanunlarını veya Türkiye Büyük Millet Meclisi iç Tüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesinde, Kanun veya Tüzüğün Resmî Gazetede neşrinin müteakip doksan gün içerisinde doğrudan doğruya iptâl davası açabilirler (1).

-
- (1) Demokratik rejimi tatbik eden birçok memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de, Kamu Tüzel Kişiliğini haiz Kamu Kurumu niteliğindeki meslekî kuruluşlara bu meyanda «Ticaret ve Sanayi Odalarına, Mimar ve Mühendis Odalarına ve Birliklerine, Barolara ve Etibba Odaları benzerlerine de bu hakkın tanınmamış olmasını bir noksanlık olarak mütalâa etmekteyiz.»

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

Yukarda bir nebze temas edilen ikinci şekil olarak işaret edeceğimiz, defi yolu ile kanunların Anayasaya aykırılığının murabahasını tatbik eden devletler ise daha fazladır. Bu usule göre, cereyan etmekte olan bir ceza, hukuk veya idare dâvasında, taraflardan birisi, aleyhine tatbiki istenilen veya düşünülen bir kanunun anayasaya aykırı olduğunu ileri sürerse, Anayasaya aykırılık meselesinin Mahkemece ilk önce tetkiki zarureti hâsıl olur. İşte bu suretle de defi yolu ile kazaî mruakabe yap İmiş olur. Bu usule mevzuatında yer vermiş bulunan memleketlerin başında, Birleşik Amerika'yı İrlanda'yı, Norveç'i, Brezilya'yı, Arjantin'i ve Şili'yi saymak mümkündür. Keza, İsviçre'nin bazı kantonlarında da bu sistem tatbik edilmektedir. Anayasamızın 151. maddesine göre, davaya bakmakta olan Mahkemelerimizden biri, uygulanacak bir kanunun hükümlerini, Anayasaya aykırı bulursa veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasaya Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakabilir.

— Kanunların Anayasaya aykırılığının murakabesi şeklini, müeyyide bakımından da tetkik edecek olursak iki sonuca varırız.

Ya Anayasaya aykırı olduğuna karar verilmiş olan kanun umuma şâmil olmak üzere iptâl edilir (erga Omnes) veyahut da, kanun iptal edilmez, sadece bu tetkike sebep teşkil eden davada, tesiri o davanın taraflarına münhasır olmak üzere (inter partes) Anayasaya aykırı kanunun tatbikinden sarfi nazar edilir.

Anayasamızın 152. maddesine göre, Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir ve Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen Kanun ve İç Tüzük veya bunların iptâl edilen hükümleri, karar tarihinde yürürlükten kalkar. Gereken hallerde, Anayasa Mahkemesi, iptâl hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Ancak, bu tarih kararın verildiği tarih başlangıç alınmak suretile altı ayı geçemez.

İptâl kararları makabline şâmil değildir.

Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlar ilgili olayla sınırlı veyahut da tarafları bağlayıcı da olabilir.

Anayasa Mahkemesi Kararları, Devletin yasama, yürütme ve varğı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. (2)

(2)Bu etüdün hazırlanmasında; Anayasa Mahkemesi kararlarının, bilhassa memleketimizdeki bütün gerçek ve tüzel kişileri ilgilendirmesi âmil olmuştur.

Tetkikler

Kanunların Anayasaya uygunluğunun kazaî murakabesi hakkında verdiğimiz bu kısa malûmatla iktifa ederek, bazı yabancı memleketlerin mevzuatını ve dolayısıyla Anayasa Mahkemelerinin kuruluş ve görevlerini bahis konusu etmek istiyoruz.

Almanya, bu memlekette kanunların Anayasaya uygunluğunun kazaî murakabesi âmme hukuku ile uğraşan tanınmış hukukçuların başlıca konusu olmuştur. Alman Hukuk Literatürü'nde konunun leh ve aleyhinde birçok görüşe tesadüf etmek'mümkünse de, bunları burada zikretmeyi kitabımızın çerçevesi haricinde mütalâ etmekteyiz.

8 Mayıs 1949 tarihli Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası ile «Federal Anayasa Mahkemesi» kurulmuştur. Federal Anayasa Mahkemesi, Federal Hâkimlerden ve diğer şahıslardan vücut bulur. Üyelerin yarısı Federal Diyet Meclisi, diğer yarısı da Federal Şûra tarafından seçilir, üyeler yasama Meclisinde veya hükümette vazife alamazlar. Federal Anayasa Mahkemesi, Federal Devletler (Land) arasındaki veya bunlarla Federal Devlet arasındaki kamu hukuku ihtilâflarını, Federal Devletler mevzuatının Anayasaya veya Federal Kanunlara uygun olup olmadığını ve Federal Kanunların Federal Anayasaya aykırılığı iddialarını tetkik ve karara bağlar. Bu Mahkeme Anayasayı tefsir yetkisini de haizdir.

Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine müracaatta bulunabilme yetkisi, Federal Hükümete, Federal Devletlere (Dand), Federal yasama meclisi üyelerinin üçte birine tanınmıştır.

Ancak, Anayasanın 100. maddesi gereğince defi yolu ile kazaî murakabe de mümkündür. Bu hükme göre, şayet bir Mahkeme karar verirken tatbik edeceği bir kanunun Anayasaya aykırı olduğunu görürse, davayı durdurabilir.

Fertlere tanınan hakların değerini, tarihte geçirdikleri tecrübelerle öğrenen memleketlerin başında gelen Almanya'da, kanunların Anayasa'ya uygunluğunun kazaî murakabesi örnek teşkil edecek kadar gelişmekte ve kökleşmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri, kazaî murakabenin en çok geliştiği memlekettir. Mahkemelerin kanunlar üzerindeki kontrolü «Kilit taşı» olarak adlandırılır. Amerika Birleşik Devletleri en eski tarihli bükülmez Anayasaya (1787) maliktir. Federal Hâkimler tam bir teminata sahiptirler. Hâkimler, ancak Temsilciler Meclisinin çoğunluğu tarafından itham edilir ve Senato önünde muhakeme edilirse veri

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

lecek kararlar işinden uzaklaştırılabilir. Şimdiye kadar böyle bir misâle de rastlanamamıştır. Hukukun ve hukukçunun Amerika'daki kadar ihbar ve itimad gördüğü bir memleket daha gösterebilmek de hakikaten çok güçtür. Amerika'da Devlet Mahkemelerinin başında «Federal Yüksek Mahkeme» vardır. Bu Mahkemenin üyelerini Senatonun tasvibi ile Cumhurbaşkanı tayin eder. Ancak, hâkimlerin azledilememe'eri dolayısıyla pek az Cumhurbaşkanı bu yetkiyi kullanabilmiştir. Federal Yüksek Mahkeme üyelerinin ne sayısını ne de vasıflarını Anayasa tesbit etmemiştir. Bükülmez bir Anayasanın mevcudiyeti kanunların kazaî murakabesini zarurî kılar, her hukuk kaidesi, kendinden üstün olan hukuk kaidesi karşısında kuvvetini kaybeder, Anayasa alelâde kanunlardan üstün bir hukuk kaidesidir prensibine istinad eden Amerika Hukuk âleminin kanunların kazaî murakabesi mevzuundaki faaliyetini iki ayrı cepheden incelemek suretile hülâsa etmek mümkündür.

1— Federal Devlet kanunlarının, Birleşik Devletler Anayasasına uygunluğunun sağlanması hususunda 1787 tarihli Federal Anayasanın 6. maddesinin 2. fıkrasında sarîh hüküm mevcuttur. Buna göre, Anayasaya ve ona uygun olarak yapılacak Birleşik Devletler kanunları ve Birleşik Devletlerin otoritesi altında yapılmış ve yapılacak olan bilcümle andlaşmalar, memleketin yüksek kanununu teşkil edecekler ve üye devletlerden herhangi birinin Anayasasında veya kanunlarında muhalif hükümler bulursa bile, bütün devletlerin hâkimleri. bunlara uymak zorundadırlar.

Görüldüğü gibi, Amerika'da Federal mevzuat sarîh olarak Federal devlet mevzuatı karşısında üstün bir yer işgal etmektedir.

2— Anayasa ile alelâde kanunlar arasındaki aykırılığın önlenmesi bahse konu teşkil ettiği takdirde, bu konu iki veçhe arzeder. Bunlardan birisi, Federal Devlet Anayasalarına üye devlet kanunların m diğeri ise, Federal Anayasaya hem Federal Kanunların hem de Federal Devlet Kanunlarının aykırılığının kazaî murakabe yolu ile önlenmesidir. Amerika Birleşik Devletler'in de bu konudaki tabikatın önemini, Anayasada sarahat mevcut olmadığı halde, mahkemelerin kanunlar üzerinde murakabe yetkisini kullanmaları arttırmaktadır. Anayasaya uygun olmayan Federal kanunların tatbik edilmeyeceği yolunda bir sarahati Anayasada bulmaya imkân yoktur. Amerika'da, kanunların kazaî murakabesi müessesesinin menşei 1787 Anayasası yapılmadan evvelki yıllardadır. Zira, onüç Amerika sömürgesinin bağımsızlık demecini ilân ettikleri tarih (1776) ile,

Tetkikler

Federal Anayasanın kabulü (1787) arasında geçen müddet zarfında» birçok devletlerde (Rhode-Island, Cenubî Carolina, Virginia), mahkemeler kendi devletlerinin Anayasasına aykırı buldukları bazı kararları tatbikten sarfinazar etmişlerdir. Bununla beraber, Amerikada Anayasaya aykırı kanunların kazaî murakabesinin doğuş tarihi olarak, «Yüksek Mahkeme» başkanı John Marshall'ın Marbury kararında, Anayasaya aykırı kanunların mahkemelerce tatbik edilemeyeceği içtihadını 1803 yılında vaz'etmesi kabul olunur.

Avusturya'da bir Anayasa Mahkemesinin kurulması fikrini ilk defa tanınmış hukukçu Georg Jeümek 1885 yılında ortaya atmış ise de, Anayasa Mahkemesinin ihdası ancak Birinci Cihan Harbini takiben 1920 tarihli Anayasa ile ve H. Kelsen'in İsrarı üzerine mümkün olabilmiştir. 1925 - 1929 ve 1930 yıllarında mahkemenin teşkilâtında bir hayli değişiklikler olduğu gibi, Alman işgali ile bu mahkeme ortadan kalkmış ve ancak 1945 yılında Avusturya'nın istilâdan kurtulması ile yeniden kurulmuştur.

Avusturya Devletinin de Federal bir bünyeye sahip olduğu hatırlanırsa, Amerikan mevzuatının tetkiki sırasında işaret olunan konuların bu memlekette de benzerlerine tesadüf olunması mümkün görülür. Avusturya Anayasa Mahkemesinin selâhiyetleri çeşitli olup, Kanunların, Anayasaya, Tüzüklerin kanunlara aykırı olup olmadığını inceler, uyuşmazlık mahkemesi ve lüzumunda Yüce Divan olarak vazife görür, aynı zamanda, geniş yetkili bir seçim mahkemesidir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, hâkimlerin haiz olduğu teminatı haizdirler. Üye olabilmek için hukuk veya siyasî ilimler tahsili yapmış olmak ve en az ilgili bir meslekte on yıl çalışmak şarttır. Anayasa Mahkemesi üyeleri müstakil birer hâkim olarak hiçbir makamın emrine giremezler başka hiçbir yerde vazife alamazlar. Anayasa Mahkemesinin, bir Başkan, bir Başkan Vekili, oniki üyesi ile on yedek üyesi vardır. Bunlarda yaş haddi 70 olarak kabul edilmiştir. Başkan, Başkan Vekili, altı üye ve üç yedek üye Federal hükümetin inhası üzerine Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilir. Geriye kalan üç üye ile iki yedek üye Millî Meclisin inası üzerine ve üç üye ile bir yedek üye de Federal Meclisin inhası üzerine Cumhurbaşkanı tarafından tayin olunur.

Mahkeme yılda dört adi toplantı yapar, her toplantı on gün sürer, olağanüstü toplantılar yapılması da mümkündür.

Umumî Mahkemeler ve İdarî makamlar, kanunların Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile bunları tatbikten imtina edemezler.

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

Anayasa Mahkemesinin verdiği ilga kararına makabline şâmil değildir.

Avusturya Anayasa Mahkemesi memleket dışında da dikkati çeken ve taktire uğrayan bir müessesedir.

Fransa, kanunların Anayasaya uygunluğunun kazaî murakabesi henüz bu memlekette gerçekleşmemiştir, denilebilir. Ancak, Fransız doktrini bu sistem üzerinde önemle durmaktadır. 27 Ekim 1946 tarihli Anayasa ile, kanunların Anayasaya uygunluğunu tetkik yetkisini haiz bir Anayasa Komitesi (Comite Constitutionnel) kurulmuştur. Yalnız şu hususu kaydetmemiz yerinde olur, bu Komite, gerek kuruluş gerek faaliyet tarzı bakımından kazaî bir merci değildir.

4 Ekim 1958 tarihinde kabul edilen V. Cumhuriyet Anayasası da aynı esası muhafaza etmek suretile, VII. faslında Anayasa Şûrasına ait hükümleri ihtiva etmektedir. Bu Şûra, dokuz üyeden tereküp eder, üyelik süresi dokuz yıldır. Her üç yılda üçte bir nisbetinde üyeleri yenilenir. Üyelerden üçü Cumhurbaşkanı, üçü Millet Meclisi Başkan, üçü Senato Başkan tarafından tayin edilir. Eski Cumhurbaşkanı kaydıhayat şartile Şûranın tabî üyesidir. Şûranın başkanınl, Cumhurbaşkanı tayin eder. Üyeler, Bakanlık ^oya Parlamento üyeliği yapamazlar.

Kanunların ve Meclis İçtüzüklerinin neşir ve ilânından evvel, Cumhurbaşkanı, Başbakan veya Meclislerden birinin başkanı tarafından bunlar, Anayasa Şûrasına tevdi edilir. Şûra bir ay içerisinde kendisine tevdi edilen kanunun Anayasaya aykırı olup olmadığına karar verir, zaruret halinde bu müddet sekiz güne indirilebilir. Şûra tarafından Anayasaya aykırı bulunan kanun neşir ve ilân edilemez. Şûranın kararları kesin olup, bütün yargı ve yürütme organlarını bağlar.

Anayasa Şûrası, bundan başka Cumhurbaşkanı seçiminin, umumî seçimlerin, referandumların usulü veçhile yapılmasını sağlar ve neticelerini ilân eder. Görüldüğü gibi, Anayasa Şûrası daha ziyade, siyasî bir mahiyet, taşır. Bu Şûra üzerinde vârgı organının hiçbir rolü yoktur.

İngiltere'de, şekli mânâda Anayasa mevcut olmaması dolayısıyla, Anayasaya aykırı kanunların kazaî murakabesi de bir mesele olarak tezahür etmez. Ancak, bu memlekette hâkimlik mesleğinin en yüksek ve mutena bir mevki ihraz eylemesi, hürriyetin bekçisi olarak kabul edilmesi ve nihayet mahkemelerin hukuku, âdeta yaratması

Tetkikler

Amerika Birleşik Devletlerinin evvelce sitayişle bahsettiğimiz hukuk anlayışına kaynak teşkil etmiştir.

İngiltere’de çok eski devirlerden beri, Devletin, hâkimi mutlak olmadığı, devletle fertler arasındaki münasebetlerin bazı ana prensiplere dayanmakta olduğu, ferde ait hürriyetlerin ihlâl edilemeyeceği kanaati yerleşmiş olmakla beraber, Parlâmento tarafından kabul edilen bir kanun hiçbir makam tarafından ne Anayasaya aykırı olduğu iddiasile, ne de başka bir sebeple bertaraf edilemez. İşte bu görüşün bir neticesi olarak, krallara karşı koyan hâkimler Amerikadaki gibi Parlâmento karşısında bir sed olamamışlar ve dolayısıyla de İngiltere’de kazaî murakabe müessesesi vücud bulamamıştır.

İsviçre’de, federal kanunların, federal anayasaya aykırılığın hiçbir kaza kuvveti murakabe edemez. Defi yolile murakabe imkânı da Anayasanın 113. maddesindeki sarih bir hüküm ile bertaraf edilmiş, aynı maddede Federal Mahkemenin federal kanunları tatbik edeceği belirtilmiştir.

Buna mukabil İsviçre’de Kanton kanunları üzerinde geniş bir kazaî murakabe sistemi mevcuttur. Anayasanın veya kantonların anayasalarının tanıdığı hakları ihlâl eden kantonların her türlü yürütme, yargı ve yasama tasarrufları hakkında Federal Mahkeme’de altmış gün içersinde dava açma yetkisi vatandaşlara tanınmıştır. Hattâ, daha da ileri gidilerek, bu gibi iptal davalarının yabancılar tarafından açılması dahi kabul edilmiştir.

İtalya’da, 15 Ocak 1948 tarihli Anayasa ile tamamen bağımsız olmak üzere Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi onbeş hâkimden tereküp eder. Bu üyeler, hâlen görevli veya emekli Yargıçlar, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay üyeleri ile Hukuk profesörleri ve yirmi seneden fazla avukatlık etmiş olanlar arasından seçilirler. Bunların beşini Cumhurbaşkanı, beşini Meclis, beşini de Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay üyeleri müştereken seçerler. Üyelerin görev süreleri oniki yıldır. Anayasa Mahkemesi üyeliği başka hiçbir görev ile birleştirilemez.

Anayasa Mahkemesinin yetkilerin şöylece sıralamak mümkündür :

- a) Devlet veya bölgeler tarafından çıkarılan kanunların Anayasaya uygun olup olmadığı hususundaki ihtilâfları çözmek,
- b) Devlet veya bölgelerce çıkartılan kararnamelerin Anayasaya uygun olup olmadığı hakkında kararlar almak,

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

- c) Devlet ile bölgeler veyahut da bölgeler arasındaki ihtilâfları çözmek,
- d) Lüzumunda, Cumhurbaşkanını veya Bakanları «Yüce Divan» olarak muhakeme etmek.

Yüce Divan halinde faaliyette bulunacak Anayasa Mahkemesine her seçim süresinde Meclis tarafından seçilmiş bulunan onaltı üye daha katılır. Ancak bu üyeler de seçilme için aynı nitelik aranmakla beraber, bunlar beş yıllık görev sürelerinin devamınca aslı görevlerini de ifa edebilirler.

Vatandaşların doğrudan doğruya Anayasa Mahkemesine müracaat etmesi İtalya'da mümkün değildir. Ceza, hukuk veya idare davalarına bakan bir mahkeme uygulayacağı kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu kanaatine varırsa karar vermeden önce Anayasa Mahkemesine konuyu intikâl ettirir ve Anayasa Mahkemesinin vereceği karar müteakip ihtilâfi çözer. Merkezî hükümet ve bölgeler de kanunların Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurabilme yetkisine sahiptir.

İtalya'da Anayasa Mahkemesi kararları aleyhine herhangi bir mercie müracaat mümkün değildir. Bu Mahkemenin kararları kesindir.

Türkiye'de ilk yazılı Anayasa 1876 tarihinde yürürlüğe girmiş fakat ancak iki yıl yürürlükte kalabilmiştir. Bu Anayasa, bükülmez (ilgide) Anayasalardan idi ve 115. maddesi «kanunu Esasi»nin hiçbir sebep ve bahane ile tatil veya icradan iskat edilemeyeceği» hususunda hüküm ihtiva eylemekteydi. Keza, Hey'eti Ayan'a da Kanunu Esasiyi koruma vazifesi verilmişti. Ayan, kendisine verilen bir kanunu «Kanunu Esasi ahkâmına» uygun bulmazsa mütalâasını ilâve etmek suretile, kanunu red veya tâdili için heyeti meb'usana iade eder, kabule şayan gördüklerini de Makamı Sadarete arz ederlerdi.

1878 tarihinde yürürlükten kalkmış bulunan bu ilk Anayasa uzun bir fasıldan sonra 1909 yılında ikinci meşrutiyetle beraber tekrar yürürlüğe girdi. Ancak bu defaki Anayasa'da, padişah'a ait bulunan son söz hakkı tâdile uğramış ve nüfuzu bir hayli azaltılmıştır. Üçüncü maddesile, padişahın hudutsuz yetkilere sahip olmadığı ve Kanunu Esasi hükümlerine tâbi olduğu belirtilmiştir. Hattâ, bu hususta, padişah, cülusunda yemin ile mükellef tutulmuştur. Keza, zarurî ve âcil hallerde ilk meb'usan toplantısına arzetmek ve Kanu-

Tetkikler

nu Esasi'ye aykırı olmamak şartile yürütme organına kararnamele çıkarmak yetkisi tanınmıştır.

Her ne kadar, bu iki Kanunu Esasi'de kanunlar arasında bir hiyerarşinin mevcudiyeti sarih olarak belirtilmiş ise de, Meşrutiyet devrinde kanunların Anayasaya uygunluğunun kazaî murakabesinin mevcudiyetinden bahsetmeye imkân yoktur.

20 Ocak 1921 tarihinde, Miilli Mücadele şuasında Büyük Millet: Meclisi tarafından kabul edilen, Teşkilâtı Esasiye kanununda da mevzulunuz bakımından önemle üzerinde durulacak bir hükme tesadüf edemiyoruz.

20 Nisan 1924 ve onun sadece dil bakımından bir değişiği olan 5 Mart 1945 tarihli Teşkilâtı Esasiye kanunlarında da, kanunların Anayasaya uygunluğunun kontrolü bakımından, kazaî murakabeye imkân veren hükümler mevcut olmadığı gibi, büâkis, Türkiye'de Yasama Organı tarafından yapılan tasarrufların iptâl davasına konu teşkil edemeyeceği mülga Anayasanın 51 ve Devlet Şûrası Kanununun 23. maddelerde sabit olmuştur. Nitekim, Danıştay, Meclis Başkanının İdarî mahiyetteki tasarruflarını bile, İdarî dava konusu olarak nazarı itibare almamıştır.

1924 yılı ile 1961 yılı arasında, Türk Hukukunda, Anayasaya aykırı kanunların mahkemeler tarafından tatbikinin zarurî olup olmayacağı mevzuunda geniş münakaşalara rastlanır. Ancak, tetkikatı» miza daha ziyade tatbikat alanının konu teşkil ettiği mülâhazasile doktrin münakaşalarına yer verememekteyiz. Sadece, tanınmış hukukçularımızdan Prof. Musliheddin Âdil, Charles Crozat, Bülent Nuri Esen, Ali Fuat Başgil, Nihat Erim, Bahri Savcı, Truhan Feyzioğlu ve Ali Himmet Berki Türkiye'de mahkemelerin, kanunları Anayasaya uygunluk bakımından denetleyebileceği yolunda mütalâa serdettiklerini, buna mukabil Prof. Muammer Raşit Sevig, Mustafa Reşit Belgesay, Sıddık Sami Onar, Ragıp Sarıca, Cemil Bilsel ve Halim Alyot'un da aksi görüşü müdafaa etmiş olduklarına işaret etmekle iktifa edeceğiz.

Kanaatimizce, 1924 - 1961 yılları arasında, mahkemelerimizin herhangi bir kanunu Anayasaya aykırı bularak tatbikten imtina etmesi mümkün mütalâa edilemezdi; zira, mülga Teşkilâtı Esasiye Kanunu 53. maddesinde, Mahkemelerin teşkilât, vazife ve selâhiyetlerinin kanunla tesbit edileceğini belirttiği gibi, Anayasa doğrudan doğruya mahkemelerce tatbik edilecek bir kanun da değildir. Nite

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

kim, Yargıtay umumî heyeti, 1952 yılında vermiş olduğu bir kararla, kazai murakabenin mahkemeler tarafından yapılabileceğine dair Anayasa'da herhangi bir hüküm mevcut olmadığı ve böyle bir hüküm bulunmadıkça kayıtsız ve şartsız hakimiyet hakkını kullanmakta ve Türk Milletini temsil etmekte olan Büyük Millet Meclisinin çıkardığı kanunların Anayasaya aykırılığının mahkemelerce murakabesinin caiz olamayacağını belirtmiştir.

Bu görüş ve tatbikatın memleketimizde, hukukun ana prensiplerini bertaraf etmeye kadar götürdüğü müşahade ve tecrübelerimizle sabit olmuş bulunmaktadır.

31.5.1961 tarihli Anayasamızın başlangıcı bunu bize sarıh bir şekilde ifade eder. İşte, yürürlükte bulunan Anayasamızın meydana getirdiği Demokratik esas ve müesseselerin, hak ve hürriyetlerin bir teminatı olarak kanunların Anayasaya uygunluğunun kazai murakabenin kabul edilmesi ve gerekli kuruluşlara yer verilmesi kaçınılmaz bir zaruret olmuş ve bunun tabii bir sonucu olarak da yeni Anayasamızın 145. maddesile Anayasa Mahkemesi vücut bulmuştur.

Anayasa Mahkemesinin onbeş asil ve beş yedek üyesi vardır. Bunlardan;

4 Üye kendi içersinden olmak üzere Yargıtay Genel Kurulu tarafından

3 Üye kendi içersinden olmak üzere Danıştay Genel Kurulu tarafından,

1 Üye kendi içersinden olmak üzere Sayıştay Genel Kurulu

tarafından,

2 Üye Millet Meclisi tarafından kendi üyeleri dışından

1 Üye Cumhuriyet Senatosu tarafından kendi üyeleri dışından

1'er üye Millet Meclisi ve Senato tarafından Üniversitelerin Hukuk, İktisat ve Siyasal Bilimler Öğretim Üyelerinin açık üyeliklerin üç katı kadar gösterecekleri adaylar arasından, salt çoğunluğu ve gizli oyla, 2 üye Cumhurbaşkanı tarafından ve bunlardan birisi Askerî Yargıtay Genel Kurulunun göstereceği üç aday içersinden olmak üzere, seçilir.

Aynı esaslar dahilinde yedek üyelerin ikisi Yargıtay, birisi Danıştay, birisi Millet Meclisi, birisi Senato tarafından seçilir. Yedek üyeler asil üyelerin mazereti halinde vazife görürler, münhal vuku-

Tetkikler

unda bir ay içersinde tekrar seçim yapılması gerekir, münhâller yedekler tarafından doldurulamaz.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine 40 yaşını ikmâl etmiş, Yargıtay,. Danıştay, Askerî Yargıtay veya Sayıştay'da Başkan, Üye, Başsavcı, veya Başkanun sözcüsü olarak vazife görenler, Üniversitelerde Hukuk veya Siyasal Bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıldan fazla avukatlık yapmış olanlar seçilebilirler. Üyelerin yaş haddi altmışbeş'tir. Hâkimlerin haiz olduğu teminata sahip bulunmakla beraber, ancak hâkimlik ile telif edilemiyen bir suç veyahut da sıhhi sebepler üyeliğin devamına mani teşkil eder. Üyeler, resmî ve özel başka hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini üç gruba ayırmak: mümkündür.

1) Kanunların ve Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetlemek.

2) Anayasada derpiş edilmiş bulunan muayyen görevli şahısları ve kendi üyelerini görevleri dolayısıyla yargılamak.

3) Bunlardan başka, Anayasada sarahatle belirtilmiş bulunan görev ve yetkileri kullanmak.

Anayasa Mahkemesi nezdinde (90) gün içersinde doğrudan doğruya Anayasaya aykırılık iddiasında bulunabilme yetkisi aşağıdaki kuruluşlara tanınmıştır :

a) Cumhurbaşkanı

b) Son Milletvekili seçiminde muteber oyların en az % 10 nu alan siyasî partiler

c) Büyük Millet Meclisinde temsilci bulunduran siyasî partiler veya bunların Meclis grupları

d) Millet Meclisi veya Cumhuriyet Senatosunda üye tam sayılarının en az altıda biri tutarındaki üyeleri.

Etüdümüzün başında izahını yaptığımız defi yolu ile murakabeyi Anayasamız kabul etmiş bulunmaktadır, bu itibarla, bütün vatandaşların bu yoldan gitmek suretile, yani mahkemeler kanalıle, Anayasa Mahkemesine başvurabilmeleri mümkündür.

Anayasa Mahkemesi kararları kesindir, ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

Kanunların Anayasaya Uygunluğu Kazai

Hülâsa, Anayasa Mahkemesi, sadece yüksek bir kaza mercii değildir, Cumhuriyet rejimini ve Hukuk Devletini korumak onun daha önemli bir görevidir.

Anayasa Mahkemesine görev ve yetkiler doğrudan doğruya Anayasa ile verilmiş bulunmaktadır, bu itibarla yasama Meclislerinin bu kuruluş üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunması bahis konusu olamaz. Bu kuruluşun en önemli görevi, hattâ daha ileri gidilerek, onu doğuran sebep, kanaatimizce, ekseriyetin iradesi iddiasile memlekette hudutsuz bir şekilde vâki olabilecek hukuka aykırı ölçüsüz tasarrufları önlemektir.

İDARE BİRİMLERİNDE PLANLI ÇALIŞMA

1963 mali yılı ile Birinci Beş yıllık Kalkınma planı dönemine girmiş bulunuyoruz. İdare çalışmalarını düzenleyen çeşitli kanunlarımızda öteden beri plan ve programlı çalışmayı ön gören hükümler vardır. Ancak bu hükümlerin her zaman uygulama alan bulduğu iddia edilemez. Bu gün millet olarak top yekün bir planlı çalışma devresine girmiş olmamız yurt idaresinin her sahasında buna ayak uyduran bir faaliyeti gerektirmektedir. Bu konuda değerli idarecilerimize bir örnek vermek üzere Balıkesir iline bağlı Gönen ilçesi Kaymakamı Sayın Hüseyin Ögütçenin hazırladığı 1963 yılı İlçe Çalışma Programını yayınlamayı uygun bulduk. Gönen ilçesi 1963 yılı çalışma programının baş tarafına bu konuda Kaymakamlıkça Valiliğe yazılan yazıyı dercetmeyi faydalı saydık. Bu yazıda bilhassa eskiden beri plânlı çalışmaları öngören kanun hükümleriyle bu hükümler muvacehesinde ancak bir yıllık plân yapılabileceği konusundaki açıklama önemlidir.

Gönen ilçesi 1963 çalışma planında kesin finansman rakamlarının tam olarak belirtilmemiş olması bir noksan şeklinde görülebilir.

Bir idare birimindeki çalışmaların planlanması konusunda faydalı olması dileğiyle değerli meslektaşlarımızın istifadelerine sunuyoruz.

TÜRK İDARE DERGİSİ

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

GÖNEN İLÇESİ 1963 YILI ÇALIŞMA PROGRAMI

- I— TURİZM İŞLERİ
 - a)KAPLICALAR
 - b)DENİZKENT
 - c)DAĞ ILICASI
- II — BAYINDIRLIK İMAR İŞLERİ
 - a)İMAR VE İNŞAAT
 - b)KAMULAŞTIRMA
 - c)YOL İŞLERİ
 - ç) SOKAKLARDA KALDIRIM
 - d)KÖPRÜLER
 - e)ELEKTRİK AYDINLATMA İŞLERİ
 - f)İÇME SULARI
 - g)ÇEŞİTLİ BAYINDIRLIK İŞLERİ
- III — ULAŞTIRMA İŞLERİ
 - a)TELEFON İŞLERİ
- IV — MİLLİ EĞİTİM İŞLERİ
 - V—SAĞLIK İŞLERİ
- VI — TARIM İŞLERİ
- VII — AĞAÇLANDIRMA İŞLERİ
- VIII — VETERİNER İŞLERİ
- IX — EKONOMİK İŞLER

Tetkikler

BALIKESİR VALİLİĞİNE

Gönen ilçesi 1963 yılı çalışma programı tasarısı ilişikte sunulmuştur. Mevzuatımızda Kaymakamların yıllık çalışma programı hazırlayacaklarına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, 13.3.1329 tarihli İdareî Umumiyeî Vilâyet Kanununun İdareî Hususiyeye müteallik kısmınının 78. maddesinde vilâyete ait hidamatı mahalliye 12 fıkarda sayılmış ve 3 - Nisan -1330 tarihli ek fıkrasında (... her beş senede bir defa sureti umumiyede tadilen veya tecdiden tanzim edilmek üzere mecalisi umumiye karan ile tertip ve dahiliye nezaretinde tasdik edilecek programlar dairesinde) vüâyet işlerinin yürütüleceğini. 3 - Nisan -1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 30. fıkrasında belediyelerin (...en az beşer senelik bir mesai imar programı hazırlayıp...) tatbik edeceklerini kanun vazî kabul etmiş ise de, bütçelerin senelik olması ve idare amirlerinin çeşitli sebeplerle çok zaman hazırladıkları veya tasarladıkları programları tatbik imkân bırakmamakta bu sebepten çalışma programlarının bir yıllık olarak hazırlanması zarureti meydana çıkmaktadır.

5442 Sayılı İl idaresi Kanununun 25. maddesinde yılda bir defa İl de Valinin başkanlığında Kaymakamlar toplantısı yapılacağı ve işlerin önemine ve eldeki imkânlara göre sıralanarak programlanacağı, ilçeye düşen ödevlerin ayrılarak bir yıl önceki programın uygulama sonuçlarının gözden geçirileceği hükme bağlanmıştır.

Beş yıllık plânda toplum kalkınmasına önemli bir yer ayrılmıştır. Amme idarelerinin başında bulunan kimselerin halkı inandırmak suretiyle bir çok işler görmeleri mümkündür.

Uzun vadeli veya yıllık çalışma programları hizmetin devamlılığı prensibinin yerleşmesini sağlayacaktır.

1949 yılından beri Çiçekdağ, Meriç, Bigadiç, Burhaniye ve Gönen ilçelerinde her yıl hazırlanan çalışma programlarından iyi sonuçlar alınmıştır.

Gönen ilçesi 1963 yılı çalışma programı 9 bölüm, 18 kısım ve 403 maddeyi ihtiva etmektedir.

1963 Yılında Gönen ilçesinde yapılacak işleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

İdare Birimlerinde' Plânlı Çalışma

1— TURİZM İŞLERİ :

Gönen ilçesi turizm konusunda büyük imkânlar vadetmektedir. (2000) yıldan beri Gönen Kaplıcaları insanlığa hizmet etmektedir. Roma ve Bizans'tan kalma tesisler mevcuttur. Bu tesisler bu günün ihtiyacına cevap verememektedir.

İki yıldan beri Gönen Kaplıcalarının İslahı için faaliyet sarfedilmektedir. Yeni kurulmuş bulunan Gönen Kaplıcalar İşletmesi Anonim Şirketi tarafından (1.000.000) liralık hisse senedi çıkarılmış ve hisse senetlerinin satışı ile bir yıl önce (60) odalı modern bir otelin inşasına başlanmıştır. Bu otelin odalarının hepsinde banyo, WC., geniş teras, telefon, doğu ve batı müziği dinlemek için özel tesisat vardı. Otel inşaatı 1. Mayıs. 1963 de tamamlanacak ve işletmeye açılacaktır. Paranın tamamı hisse senedi satışlarından hususi şahıslardan temin edilmektedir. Otel bütün masrafları (5) yılda amorti edecektir. Belediye kuruluşta kaplıcalardaki gayrimenkulleri ile sermayeye iştirak etmiştir. Belediye Başkanın şirketin Müdürler Kurulu Başkanındır.

Bu yıl Kaplıcalarda büyük bir yüzme havuzuna başlanacaktır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İdoloji ve Klimatoloji Enstitüsü Profesör ve doktorları yapılan anlaşmaya göre (5) yıl parasız olarak kaplıcalarda yaz aylarında çalışacaklardır.

Kaplıcalar için Batı Almanya'ya (100.000) liralık Elektro terapi, Fizyoterapi ve inhalasyon cihazları siparişi verilmiştir. Kaplıcalar bölgesinde yeşü sahalar tanzim edilecek ve tarihi mozayikler için bir müze yaptırılacaktır.

Gönen'e 22 kilometre mesafede BURSA — ÇANAKKALE devlet yolu üzerinde Marmara Denizi sahilinde DENİZKENT adıyla yeni bir plâj sitesi inşasına başlanmıştır. Sitenin Plânları Yugoslavyada Dalmaçya sahillerinin turistik plânlarını hazırlayan bir Şehircilik Mütchassisına yaptırılmıştır. 1963 yılında (150) eve başlanacaktır. Bunun için iki kooperatif kurulmuştur. Kooperatif ortakları arasında Batı Almanya uyruklu Almanlar da bulunmaktadır. Sitenin ana yolları, elektrik ve su işleri, plâj tesisleri 1963 yılı içinde tamamlanacaktır. İki kooperatif marifetiyle teşebbüs tarafından yapılan yatırımların tutan (3.000.000,—) lirayı geçecektir.

Denizkent plâj sitesi iç ve dış turiztlerin ihtiyaçları göz önünde tutularak kurulmaktadır. Bu sitede 400 den fazla ev, 800 kişi ala

Tetkikler

cak moteller, 300 kişilik otel, plaj tesisleri, yeşil sahalar, çarşı, çocuk bahçesi, sinema, tiyatro ve festivaller için toplantı yerleri, spor sahaları, garaj, otoparaklar, gazino, kır kahveleri, PTT ve resmi binalar bulunacaktır.

Gönen'e 12 km. mesafedeki DAĞ ILICASI'nın yolu ve plânları için teşebbüse geçilecektir. Kaplıçalarda ve Denizkent'de yapılacak tesisler belediyeye her yıl (300) bin lira getirecektir.

2 — BAYINDIRLIK İMAR İŞLERİ :

Gönen'de Çarşı Camii önündeki büyük meydan tanzim edilecek ve bu meydana Gönen'de doğan Büyük hikayeci ÖMER SEYFETTİN'nin adı verilecektir.

70 Dükkanı, Belediye teşekküllerini, bir lokali ve ÖMER SEYFETTİN KÜTÜPHANESİ'ni kapsıyacak olan hal binası inşaatına başlanacaktır. Şehrin programda yazılı yol, meydan, spor sahası, cami, kanalizasyon gibi diğer inşaatları da yaptırılacaktır.

3— KAMULAŞTIRMA :

Şehir imar plânına göre programda yazılı gerekli kamulaştırmalar yapılacaktır.

4— YOL İŞLERİ :

Yol işleri esas itibariyle mahalli imkânlarla yürütülecektir. Atıl vaziyette kalan insan gücünün kıymetlendirilmesine çalışılacaktır. Köyler arasında bütün yollar imece ile yapılacak, köylünün vasıtalarından istifade edilecektir. 1863 yılı içinde köyler arasında 40 yerde yol faaliyetine başlanacak ve 85 + 000 Kim. yol üzerinde çalışılacaktır.

5— SOKAKLARDA KALDIRIM YOLLAR :

Köylerimizin sokakları çamur deryası halindedir. Bir çok köylerimizde kurulduğu günden beri bir karış kaldırım yapılmamıştır. Bu yıl Gönen köylerinde NÜFUS BAŞINA BİR KARIŞ YOL prensibi tatbik edilecek köyün nüfusuna göre bir karış 25 santim kabul edilerek köy içinde çamur olan sokaklara Tavşanlı tipi kaldırım yapılacaktır. NÜFUS BAŞINA BİR KARIŞ YOL prensibi köylerde tatbik

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

edildiği takdirde 4 yıl içinde köyün esaslı sokaklarının kaldırım haline getirilebileceği hesaplanmıştır. 1963 yılı içinde program gereğince 40 köyde asgarî 4 metre genişlikte 7 + 500 Kim. uzunlukta kaldırım yapılacaktır.

6— KÖPRÜLER :

Çalışma programına göre 21 dere üstünde köprü ve menfezler yaptırılacaktır. Köprü ve menfezlerin parası köy bütçelerinden veya hayır sever vatandaşlardan temin edilecektir.

7— KÖY İÇME SULARI:

Devlet Su İşlerince hazırlanan programa ilâveten köylerimizde yaptırılacak içme suları işleri tesbit edilmiştir. İnsan gücünden imence suretiyle köy bütçelerinden ve hayır sever vatandaşlardan da nakden faydalanacaktır.

8— ELEKTRİK AYDINLATMA İŞLERİ :

Gönen merkezine bağlı Hasanbey, Tuzakçı, Gündoğan köylerinin elektrik işlerine başlanacaktır. Bunun için beton direkler temin edilecek ve Gönen'den ceryan verilecektir. Tütüncü Bucağının elektrik projeleri hazırlanacaktır. Gönen ve Denizkent'te elektrik işleri tamamlanacaktır. Bazı köylerimizde fener teşkilâtı yapılacaktır.

9— ÇEŞİTLİ BAYINDIRLIK İŞLERİ :

İlçemizin köylerinde çamaşırılık, muhtar ihtiyar heyeti odası, cami, minare, konuk odaları ve diğer binalar yaptırılacak, köy hükmü şahsiyetine ait binalar tamir ettirilecektir.

10— TELEFON İŞLERİ :

Gönen ilcesine bağlı köylerin pek azında telefon vardır. Küçük tebliğler için telefonsuzluk yüzünden vakit harcanmaktadır. Keza telefon bulunmadığından köy muhtarlarının küçük işler için merkeze çağırılması icap etmektedir. 1963 yılı içinde 22 köyümüz telefona kavuşacaktır. Program dahilinde 22 köy için direk, izalötör, deve boynu, tel, telefon, santral gibi lüzumlu malzeme temin edilecek ve 90 + 000 Kim. telefon hattı çekilecektir.

Tetkikler

11— MİLLİ EĞİTİM İŞLERİ :

Gönen merkezinde 10 dershaneli bir ilkokula başlanacak, 6 köyde Milli Eğitim Bakanlığının plânlarına uygun olarak köy okulları yaptırılacaktır.

Gönen merkezinde Sanat Okulu için para ve malzeme temin edilecektir.

Akşam Kız Sanat Okulunun 1963 yılı içinde açılması temin edilecektir. Okullara ders araçları alınacak ve onaranları yapılacaktır.

12— TARIM İŞLERİ :

Sun'i gübrenin çiftçi tarafından geniş çapta kullanılması için gayret sarfedilmektedir. Köylü fiğ ve yonca ekimine teşvik edilmektedir. Meraların ve hayvancılığın İslahı cihetine gidilmektedir. Tütünlere arız olan mavi küf hastalığı ile mücadele edilecektir.

13— AĞAÇLANDIRMA, VETERİNER, SAĞLIK İŞLERİ :

Programdaki esaslara, mahallinde yapılacak incelemeler ve imkânlarla göre yürütülecektir.

14— KÖY GELİRLERİNİN ARTTIRILMASI :

Köy muhtarlıkları malî imkânsızlıklar yüzünden iş göremez haldedir. Köy gelirleri kifayetsizdir. Köy gelirlerinin arttırılması için köye gelir getirecek konuların tesbiti ve geliştirilmesi, programlaştırılması icap etmektedir. 1963 yılında ilçemizin 10 köyünde kavaklıklar ve meyvelikler tesis edilecektir.

Programa alınan bütün işler daimi surette takip ve kontrol edilecektir. Memleketimizde iş ve amme hizmetleri devamlı şekilde ilgili amirler tarafından takip ve kontrol edilmediği takdirde alınan neticeler başarısız olmaktadır.

Programın tatbikinde üstün başarı gösteren 5 muhtara takdirname ile köy bütçelerinden mükâfat verilecek ve isimleri, yaptıkları işler ilçenin bütün köylerine ilân edilecektir. Bu husus muhtarların ve köy halkının çalışmasında teşvik edici rol oynamaktadır.

Yapılacak işler hakkında her ay başında programdaki madde sırasına göre Valilik makamına rapor verilecektir.

1963 yılı çalışma programı tasarısı tasvip buyrulduğu takdirde tasdikini yüksek müsaadelerine arz ederim.

GÖNEN İLÇESİ 1963 YILI ÇALIŞMA PROGRAMI

I — TURİZM İŞLERİ

a) KAPLICALAR :

1— Park Kaplıca Otelî'nin 60 odası da tamamlanacak ve 1. Mayıs. 1963 de işletmeye açılacak. (Odaların hepsinde banyo, WC., geniş teras, telefon, doğu ve batı müziği dinlemek için özel tesisat vardır).

2— Kaplıcalarda büyük bir yüzme havuzuna başlanacak.

3— Kaplıcalarda, şehir otellerinden pansiyon ve evlerden gelecekler için 30 adet mermer kaplamalı küvetli özel banyo yaptırılacak.

4— Kaplıcalarda, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Hidroloji ve Klimatoloji Enstitüsü Direktörlüğü ile iş birliği yapılacak, tedavi servisleri açılacak, kür mevsiminde üniversiteden profesör ve Doktorlar Kaplıcalarda çalışacak ve Üniversitenin cihazlarını getireceklerdir.

5— Türkiye Kaplıcalarında ilk defa Gönen'de tatbik edilecek olan (bütün hastaların bir merkezden kontrolü) için Teknik Üniversitede yeni cihazlar yaptırılmaktadır.

6— Kaplıcalar için Gönen Sağlık Tesisleri Kurma ve Yaşatma Derneği tarafından Almanya'dan Eloktroterapi, Fizyoterapi ve İnhalasyon cihazları ithal edilecek veya satın alınacaktır.

7— Park Otelin önünden imar plânına göre 9,5 metre genişlikte yeni yol için kamulaştırma yapılacak ve yol açılacaktır.

8— Kaplıca bölgesinde yeşil sahalar tanzim edilecek.

9— Kaplıca Gazinosunun noksanları tamamlanacak.

10— Kaplıca bölgesinde Jeolojik ve Fizik Etütlere göre sondajlar yapılacak.

11— İlbaharda genel çamaşırılık Kaplıcalardan kaldırılacak.

12— Kaplıcalar bölgesinde çıkarılmış bulunan tarihî kıymetli mozaikler için bir müze inşaasına başlanacak, Milli Eğitim Bakan

Tetkikler

lıgının 1963 bütçesinden ek ödenek istenecek ve tarihi eserler bir müzede toplanacak.

13— Kaplıcalar bölgesinde önümüzdeki yıllarda başlayacak diğer işler için Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı ile gerekli temaslarda bulunulacak.

14— Kaplıcaların sıhhi müessese olarak kabulü için gerekli işlemler yapılacak.

b)DENİZKENT :

15— Denizkentde plaj mevsimine kadar 30 - 40 evin inşası tamamlanacak, ayrıca 40 evin inşasına devam edilecek.

16— Denizkentde 60 - 100 tonluk bir su deposu yaptırılacak, inşaatı biten evlere tazyikli su verilecek.

17— Denizkent'in elektrik tesislerine başlanacak, plâj mevsimine kadar bitirülecek.

18— Denizkent'de devlet yolundan denize doğru inen ana cadde ile bazı önemli caddelerin, Gönen'de mevcut bütün kamyonlar parasız çalıştırılmak suretiyle sıtabilize kaplaması ve Devlet Kara Yolları Teşkilatında kabul edildiği takdirde asfaltı yaptırılacak.

19— Denizkent plâj tesisleri tamamlanacak.

20— Denizkent'in önemli yolların aplikasyonu ile tesviyesi yapılacak.

21— Denizkentde devlet yolunun kuzeyinde kalan kısmın ağaçlandırılmasına başlanacak.

22— Denizkentde yeşil sahaların ve gezi yollarının tanzimine başlanacak.

23— Denizkentde bir kır kahvesi yaptırılacak.

24— Denizkentde mevsimlik ihtiyaçları karşılamak için satış yerleri yaptırılacak.

25— Denizkentde petrol şirketlerinden birine tam teşkilâtli bir benzin istasyonu yaptırılacak.

26— Denizkentde bir voleybol ve minyatür golf sahası yapılacak.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

27

— Denizkent plâj sitesinde önümüzdeki yıllarda yaptırılacak diğer tesisler ve kredi için Turizm Bakanlığı, İller Bankası, Turizm Bankası, Almanya'daki bazı müesseseler ve diğer ilgili mercilerle gevrekli temaslar yapılacak.

c) DAĞ ILICASI :

28— Dağ ılıcasının Balcı köyüne kadar açılmış olan yoluna devam edilecek, Ekşidere'den itibaren vilâyetten dozer temin edildiği takdirde yeni güzergah açılacak ve tesviye edilecek.

29— Dağ Ilicasının haritasının yaptırılması için ilgili mercilerle temas sağlanacak.

30— Gönen'in turistik özelliklerini belirten renkli bir broşür çıkarılacak.

31— Gönen Turizm Derneği tarafından 1963 yılı Şeftali Bayramı şenlikleri tertip edilecek.

32— 1963 yılı için Ankara ve İstanbul'da hazırlanan plâna göre, çeşitli yollardan reklam işlerine başlanacak.

II — BAYINDIRLIK İMAR İŞLERİ

a) İMAR VE İNŞAAT :

33— Gönen'de Çarşı Camisi önündeki meydan yeniden yaptırılan projesine göre tanzim edilecek ve bu meydana Gönen'de doğan büyük hikâyeci Ömer Seyfettin'in ismi verilecek.

34— Hükümet meydanı ve Malkoç camisi önündeki meydanın tanzim işi bitirilecek.

35— Hal. binası inşaatına istimlak muameleleri tamamlandıktan sonra başlanacak. (Projeye göre hal binası 70 dükkânı, belediye teşekküllerini bir lokeli ve Ömer Seyfettin Kütüphanesini ihtiva etmektedir) .

36— Spor sahasında şeref tribünü ve ihtiyacı karşılayacak kadar anfi yaptırılacak, devlet yolu tarafındaki duvarlar görüşü kesecek şekilde yükseltilecektir.

Tetkikler

37— Malkoç cami yanında açılmış bulunan yeni yolun parke ve kaldırım kaplamasına başlanacak.

38— Kışlak caddesinde bozulmuş olan kaldırımlar sökülerek yeniden yapılacak.

39— Ortaokul önündeki yolun kaldırımını yaptırılacak.

40— Çarşı camisi inşaatına dernek marifetiyle devam edilerek,

41— Çarşı camisinin minaresi bitirilecek.

42— Şehir Parkında bando için müzik yeri yaptırılacak ve parktaki diğer noksanlar tamamlanacak.

43— Kanalizasyon iştirak payları toplandıktan sonra belediye bütçesine de konacak ödenekle kanalizasyon inşaatına başlanacak.

b)KAMULAŞTIRMA :

44— Gönen Kaplıcalar bölgesinde yeni yaptırılmakta olan Park Otelin önündeki 9,5 metre genişlikte imar yoluna rastlıyan arsalar istimlak edilecek.

45— Şehir Parkı ve çocuk bahçesi için kısmî kamulaştırmalar yapılacak.

46— Hal binası için plânda gösterilen yerde kamulaştırılmalara başlanacak.

47— Şehrin Bandırma istikametinde giriş kısmında devlet yolunun düzeltilmesi için kamulaştırmalar yapılacak.

48— Sarıköy belediyesince Cumhuriyet Caddesinde yolun genişletilmesi için gayrimenkuller istimlak edilecek.

c)YOL İŞLERİ:

49— Gönen-Manyas yolunun tamamlanması işi ilgili mercilerden takip edilecek (4 Km.)

50— Kocapınar - Çobanhamidiye arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (2 Km.)

51— Asmalıdere - Ilıcak arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (2 Km.)

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

52— Canbaz köyü Gönen - Balya yolunun iltisakına kadar olan yolun hendekleri açılacak, muntazam tesviyesi yapılacak. (650 metre).

53— Pehlivanhoca - Gönen arası yolun hendekleri açılacak, muntazam tesviyesi yapılacak. Sıtabilize dōşenecek. (2 Km.)

54— Pehlivanhoca - Gönen arasındaki yol güzergâhında bulunan köprüünün her iki başı imlâ edilecek.

55— Dumanalan - Çıgılmış köyü arasındaki yolun güzergâhı tesbit edilerek muntazam tesviyesine başlanacak. (1500 Metre).

56— Balcıdede köyü yolu Gönen - Balya yolu iltisakına kadar hendekleri muntazam açılacak muntazam tesviyesi yapılacak ve sıtabilizesi dōşenecek (1600 metre).

57— Karalarçiftliği köy yolunun Gönen - Giga şosesine kadar hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (1750 metre).

58— Muratlar - Kumköy - Gaybular köyleri arasındaki yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (8 Km.)

59— Bakırlı köy yolunun Gönen - Biga şosesi iltisakına kadar olan kısmın hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak ve sıtabilize kaplamasına başlanacak (2 Km.)

60— Atıcıoba köyü Alacaoluk köy yoluna kadar olan kısmın tesviyesi yapılacak (700 metre).

61— Karaağaçalan köyü Bakırlı arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (2100 metre).

62— Akçapınarkadım - Akçapınarhamidiye köyü arası yolun, muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

64— Üçpınar köyü Gönen arası yolun muntazam tesviyesine başlanacak (1000 metre).

65— Akçapınar köyü Karalar Çiftliği arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (2000 metre).

66— Gökçesu Osmanpazan - Gökçesu Çırpan arası yolun muntazam tesviyesi ikmal edilerek sıtabilize kaplaması yapılacak (600 metre).

67— Babayaka köyü yolu Gönen şosesi iltisakına kadar muntazam tesviye yapılacak (2000 metre).

Tetkikler

68— Hacıvelioba köy yolu Gönen - Balya yolu iltisakına kadar olan kısmın hendekleri açılacak hayırsever kimselerin kamyon yardımı ile sıtabilize bakımı yapılacak (2000 metre).

69— Muratlar - Rarağaçalın köyü arası yolun hendekleri açılacak ve muntazam tesviyesi yapılacak (2200 metre).

70— Yürükkeçidere - Akçapınarhamidiye köyü arasındaki yolun muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

71— Balcı köyü yolu Gönen - Balya yolu iltisakına kadar hendekleri açılacak icap eden yerlerinin tesviyesi yapılacak (5200 m.).

72— Koçlar - Tütüncü yolu iltisakına kadar olan yolun hendekleri açılacak ve sıtabilize bakımı yapılacak.

73— Büyüksoğuklar - Buğdaylı arası yolun muntazam tesviyesi yapılacak sıtabilize kaplama işi ilgili mercilerden takip edilecek (2500 metre).

74— Çaloba - Taştepe köy arasındaki yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (600 metre).

75— Ilıcak - köteyli arası yolunun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak ve sıtabilize malzemesi için vilayetten kamyon istenecek (2500 metre).

76— Killik - Beyköy arası yolu muntazam tesviyesi yapılacak 500 metre kısmı kaldırım döşenecek.

77— Küçüksoğuklar - Büyüksoğuklar köyü arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (2000 metre).

78— Munamak köyü ile Buğdaylı köyü arasındaki yolun 500 metrelik kısmı kaldırım yapüacak.

79— Paşacıftlık köyü Gönen - Bandırma şosasına kadar olan yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak ve kaldırım kaplamasına başlanacak (3000 metre).

80— Salihye köyü tütüncü bucağı arası 500 metre yolun muntazam tesviyesi yapılacak ve sıtabilize çekilecek.

81— Alaşar - Salihye köyü arası yolun muntazam tesviyesi yapılacak (300 metre).

82— Kavakoba - Çobanhalidiye köyü istikametindeki yolun muntazam tesviyesi yapılacak (200 metre).

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

83— Çiftlikalan - Kavakoba köyü arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (400 metre).

84— Çobanhamidiye - Çiftlikalan köyü arası yolun muntazam tesviyesi yapılacak (500 metre).

85— Gerdene köyü Kocapınar istikametinde 300 metre kalburcu köyü istikametinde 100 metre muntazam yol tesviyesi yapacak.

86— Suçıktı köyü Ayvacık köyü istikametinde yol tesviyesi yapacak (300 metre).

87— Kalburcu köyü Ayvacık bucağı istikametindeki yolun muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

88— Ömerler köyü - Suçıktı köyü arasındaki yolun muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

89— Çakmak - Ayvacık arasındaki yolun muntazam tesviyesi yapılacka (500 metre).

90— Küpcüktü - Saraçlar arasındaki yolun muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

91— Gündoğan - Dereköy yolunun Hacımemiş deresine kadar olan kısmı tamir edilecek (400 metre).

92— Hafızhüseynbey köyü Armutlu yoluna kadar olan kısmın hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak ve sıtabilize kaplamasına başlanacak (2500 metre).

93— Çığmış - Dereköy yolunun güzergâhı tesbit edilerek hendekleri açılacak ve muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

94— Turplu - Çifteçesmeler köyü arasındaki yolun sıtabilize kaplaması yapılacak hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (500 metre).

95— Dişbudak - Turplu yolunun hendekleri açılacak, muntazam tesviyesi yapılacak (500 metre).

96— Gelgeç köyünde köy içindeki yeni açılan yolun sıtabilize kaplaması yapılacak (300 metre).

97— Hodul - Armutlu köyü arası yolunun hendekleri açılacak ve muntazam tesviyesi yapılacak (2500 metre).

98— Geyikli - Armutlu arası yolun hendekleri açılacak muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

Tetkikler

99— Çiftçeşmeler - Gönen şosesi iltisakına kadar olan yolun muntazam tesviyesi yapılacak ve sıtabilize kaplaması ilgili mercilerden takip edilecek (2300 metre).

100— Körpe ağaç - Bostancı köyü arası yolun muntazam tesviyesi yapılacak (1000 metre).

101 — Gebeçinar köyünden Tahirova çiftliğine giden yolun 500 metresi muntazam tesviye edilip kumlanacak.

102— Sarıköy belediyesi tarafından cumhuriyet caddesinden itibaren panayer yerine kadar olan yola parke döşenecek (200 m.).

103— Sarıköy Çiftçi malları teşkilâtı tarafından Sarıköy - Dereköy yolu kumlanacak (2300 metre).

104— Orman Bölge şefliğince Elmalıbıçkı - Yosunludağ yolu yemden yapılacak (6250 metre).

105— Orman bölge şefliğince kuyualan - portakuyu arası yolun tamiri yapılacak (3550 metre).

106— Orman bölge şefliğince Alacaoluk - Gönen arası yolun tamiri yapılacak (5566 metre).

ç) SOKAKLARDA KALDIRIM :

107— Bostancı köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (700 metre).

108— Gündoğan köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (400 metre).

109— Asmalıdere köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (300 metre).

110— Hacimenteş köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

111— Kocapınar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

112— Keçeler köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

113— Kumköyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

114— Büyüksoğuklar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım (200 metre).

115 — Hafızhüseyinbey köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

116— Çifteçeşmeler köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

117— Gebeçınar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

118— Kınalar köyü içinde çamur olan sokaklara kaldırım yapılacak (206 metre).

119— Alaşar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (200 metre).

120— Bayramıç köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (150 metre).

121— Sebepli köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (150 metre).

122— Muratlar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (150 metre).

123— Kavakalan köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (150 metre).

124— Çakmak köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (150 metre).

125— Dızman köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

126— Balcı köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

127— Yürükkeçidere köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

128— Gökçeşuosmanpazar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (130 metre).

129— Korudeğirmen köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

Tetkikler

130— Akçapınarhamidiye köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldıran yapılacak (100 metre).

131— Balcıdede köyü içinde olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

132— Gökçesuçırgan köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

133— Alacaoluk köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yol yapılacak (100 metre).

134— Ilıcak köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

135— Buğdaylı bucağı merkezinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

136— Buğdaylı bucağı selektör makinesi önünde çamur olan sokağa tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

137— Killik köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

138— Köteli köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

139— Küçüksoğuklar köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

140— Munamak köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

141— Kaplanoba köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

142— Çobanhamidiye köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

143— Suçıktı köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

144— Havutça köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

145— Çığmış köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

146— Ayvamdere köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

147— Geyikli köyü içinde çamur olan sokaklara tavşanlı tipi kaldırım yapılacak (100 metre).

d)KÖPRÜLER:

148— Bostancı köyünde Güneçayı üzerinde ahşap köprü yerine betonarme bir köprü inşasına başlanacak. (Açıklık 50 metre).

149— Gönen - Manyas yolu güzergahında Çerpeş deresi üzerindeki Çerpeş köprüsü hayırsever vatandaşların yardımı ile inşaatına başlanacak (Açıklık 32 metre).

150— Gönen - Balcı köyü yolu üzerindeki marul dere köprüsü hayırsever vatandaşların yardımı ile yaptırılacak (Açıklık 5 metre).

15— Karaağaçalan deresi üzerinde hayırsever vatandaşlar tarafından bir köprü yaptırılacak (Açıklık 8 metre).

152— Keçeler köyünde köy içinde dere üzerinde bir köprü inşa edilecek (Açıklık 12 metre).

153— Kocapınar köyünde Gönen'e gelen yol üzerinde bir köprü yapılacak (Açıklık 8 metre).

154— Kurudeğirmen köyü içinde çerpeş deresi üzerindeki köprü tamir edilecek.

155— Bakırlı köyü Gönen yolu üzerinde bir köprü yapılacak (Açıklık 5 metre).

156— Dumanaiian köyünde kaynar deresi üzerine bir ahşap köprü yapılacak (Açıklık 11 metre).

157— Beyoluk - Alacaoluk köyü arasında derebey çayı üzerinde Elmalı köprüsü yaptırılacak (Açıklık 9,5 metre).

158— Asmalidere köyünde hayırsever bir vatandaş okul önüne bir köprü yaptıracak.

159— Hacıvelioba köyü içindeki köprü tamir edilecek.

160— Sebepli köyü Gönen yolu üzerinde bir köprü yapacak (Açıklık 4,5).

Tetkikler

161— Balcıdede köyünde hayırsever vatandaşların yardımı ile köy içindeki dere üzerine bir köprü yapılacak (Açıklık 5 metre).

162— Çalıoba köyü içinde betonarme bir köprü yapılacak (Açıklık 8 metre).

163— Buğdaylı bucak merkezinin Tırnovalı köprüsü hayırsever vatandaşlar tarafından onarılacak.

164— Taştepe köyü içinde küçük dere üzerinde bir köprü yapılacak (Açıklık 4 metre).

165— Tütüncü - Gönen yolu üzerinde iki köprü yapılacak (4,5 metre Açıklık).

166— Çınarlı köyü içinde okul önünde bir beton köprü yaptırılacak (Açıklık 7,5 metre).

167— Gündoğan köyünde kurudere üzerine bir beton köprü yapılacak (Açıklık 3 metre).

168— Gündoğan köyünde eski sarıköy yolu üzerindeki ahşap köprü tamir edilecek.

169— Hafızhüseyinbey köyünde Armutlu yolu üzerindeki dereye bir beton köprü yapılacak (Açıklık 8 metre).

170— Dereköy içindeki betonarme köprünün noksanları tamamlanacak.

171— Kınalar köyünde köyü şoseye bağlayan yolun İzmir deresi üzerindeki köprünün yapılması ilgili mercilerden takip edilecek.

172— Sarıköy Çiftçi Malları Koruma teşkilatı tarafından Dereköy yolu üzerinde ahşap köprü, Serdaroğlu köprüsü, Türkoğlu köprüsü, Dişbudaklık köprüsü ve Gerenler köprüsü tamir ettirilecek.

e)ELEKTRİK AYDINLATMA İŞLERİ :

173— Gönen merkezine Termik ve Hidroelektrik ceryanının temini işi ilgili mercilerden takip edilecek.

174— Gönen’de kışlak caddesinde sokak lâmbalarının yerine floresans lâmbalar konacak.

175— Gönen Rüstem mahallesi Trofo merkezinden şehre su verilecek olan kuyuya kadar yeni hat çekilecek.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

176— Denizkent Plaj Sitesinin aydınlatılması için bir dizel grubu satın alınacak, santral binası yaptırılacak ve şebekenin direkleri dikilerek telleri çekilecek.

177— Denizkentde devlet şosasından denize doğru inen ve Kınalar köyü istikametine giden caddelerde aydınlatma yer altı kablosu ile yapılacak.

178— Hasanbey köyüne Gönen'den Gönen çayı kenarındaki son trofo merkezinden beton direklerle yüksek gerilim ceryan verilecek, bunun için köy bütçesinden beton direk, tel ve sair malzeme satın alınacak (2 Km.).

179— Tuzakçı köyüne Gönen çayı kenarındaki trofo merkezinden beton direklerle yüksek gerilim ceryan verilecektir. Bunun için beton direk, bakır tel ve sair malzeme köy bütçesinden satın alınacak (4300 metre).

180— Gündoğan köyüne Hasanbey köyündeki trafo çöreginden yüksek gerilim ceryan verilecek, bunun için beton direkler ve malzeme köy bütçesinden satın alınacak (4200 metre).

181— Tütüncü bucağın merkezinde dizel grubu ile aydınlatma için projeler hazırlanmaktadır. Köyden Tütün ve patlıcan satışlarında alınacak % 8 ler bir fonda toplanacak ve ilgili mercilerden takip edilecek.

182— Hafızhüseyinbey köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

183— Kocapınar köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

184— Alaettin köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

185— Bayramiç köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

186— Ulukır köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

187— Körpeağaç köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

188— Gebeçinar köyünde sokaklarda fener teşkilatı yaptırılacak.

Tetkikler

f)İÇME SULARI:

189— Gönen'de Hürriyet adası ve Gönen çayı civarında açılmış olan kuyuda saniyede 60 litre su bulunduğundan bu kuyudan depoya ihtiyacı karşılayacak kadar su verilmek üzere proje hazırlanacak ve pik boru satın alınacak.

190— Dızman köyünde Devlet Su İşlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek (2600 metre).

191— Hacivelioba köyünde su yolları tamamen bozulmuş olduğundan halkın da yardımı ile toprak künkler galvenizli boru ile değiştirilecek (700 metre).

192— Küçüksoğuklar köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek.

193— Dereköye Devlet Su İşlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek.

194— Kavakoba köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek.

195— Turplu köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkında yardımı ile içme suyu getirilecek.

196— Çifteçesmeler köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek.

197— Dişbudak köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkında yardımı ile içme suyu getirilecek.

198— Ayvalıdere köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek (1600 metre).

199— Armutlu köyüne Devlet Su işlerince yapılan programa göre halkın da yardımı ile içme suyu getirilecek.

200— Bayramiç köyünde içme suyu okula getirilecek.

201— Alaettin köyünde 600 metre galvenizli boru satın alınacak ve içme suyu hattı İslah edilerek okula ve köy içine birer çeşme yapılacak.

202— Keçeler köyünün içme suyu isale hattı esashi şekilde onarılacak.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

203— Havutça köyünde Musakçı yolu üzerindeki çeşmenin suyu camiye getirilecek.

204— Ulukır köyünde isale hattı bozuk olduğundan 200 metre 2 pustuk galvenizli boru satın alınarak değiştirilecek.

205— Ulukır köyünde müsait yere su getirilerek bir sıvat çeşmesi yapılacak.

206— Körpeağaç köyünde okul bahçesine su getirilerek bir çeşme yaptırılacak.

207— Gebeçinar köyünde okul bahçesine su getirilerek bir çeşme yaptırılacak.

208— Ilıcak köyünde okul bahçesine su getirilerek bir çeşme yaptırılacak.

209— Buğdaylı bucak merkezi dahili içme suyu tesisatı yapılacak.

210— Killik köyünde içme suyu isale hatları ve çeşmeleri onarılacak.

211— Köteyli köyü içme suyunun isale hattının 150 metrelik kısmı galvenizli boru ile değiştirilecek.

212— Büyüksoğuklar köyü içme suyu isale hatları onarılacak.

213— Tütüncü Bucak merkezi içme suyu menbağı ve isale hatları onarılacak.

214— Çınarlı köyü içme suyu isale hattı onarılacak.

215— Kalburcu köyü içme suyu isale hattı onarılacak.

216— Sarıköy Belediyesi tarafından sarıköye getirilecek su işi İller Bankasından takip edilecek.

g)ÇEŞİTLİ BAYINDIRLIK İŞLERİ :

217— Söğüt köyünde muhtar ve ihtiyar heyeti odası yaptırılacak

218— Kocapmar köyünde halkın faydalanması için bir çamaşırılık yaptırılacak.

219— Dereköy su değirmeni yeniden inşa edilecek.

Tetkikler

- 220— Turplu köyünde muhtar ve ihtiyar heyeti odası yaptırılacak.
- 221— Çifteçeşmeler köyünde yeni bir cami için malzeme temin edilecek ve inşaata başlanacak.
- 222— Gebeçınar köyünde bir okuma odası ve bir muhtar ihtiyar heyeti odası yaptırılacak.
- 223— Sarıköyde mezbahaya ilâve inşaat yaptırılacak ve dinomadaki borajm kapakları yenilenecek.
- 224— Buğdaylı bucak merkezindeki caminin bütün noksanları tamamlanacak ve camiye bir şadırvan yapılacaktır.
- 225— Buğdaylı bucak merkezi Hükümet meydanı tanzim edilecek.
- 226— Köteyli köyünde çamaşırılık tamamlanacak.
- 227— Çobanhalidiye köyü muhtar ve ihtiyar heyeti odası yaptırılacaktır.
- 228— Alaşar köyünde muhtar ve ihtiyar heyeti odası ile bir konuk odası yaptırılacaktır.
- 229— Küpçıkı köyünde muhtar ve ihtiyar heyeti odası yaptırılacaktır.
- 230— Keçeler köyünde bir konuk odası yaptırılacaktır.
- 231— İncirli köyünde camiye bir minare yaptırılacaktır.
- 232— Korudeğirmen köyü cami ihata duvarları yaptırılacaktır.
- 233— Alacak - oluk köyünde su değirmeni ve oluğu onarılacaktır.
- 234— Bostancı köyünde köy muhtar ve ihtiyar heyeti odası önündeki sahada köy parkı için tesviye ve duvarların yapımına başlanacaktır.
- 235— Üçpınar köyü değirmen bendi tamir edilecektir.
- 236— Pehlivanhoca köyü camisi onarılacaktır.
- 237— Kocapınar camisi onarılacaktır.
- 238— Atıcıoba köyü camisi onarılacaktır.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

239— Bostancı köyü okul ve elektrik santrali önündeki dereye taşlarla kuru pere yapılacak.

240— Gökçeşuıırpan köyü muhtar ve ihtiyar heyeti odasının noksan kalan kısmı tamamlanacak.

241— Hafızhüseyinbey köyü su değirmen bendi beton yaptırılacak.

242— Havutça köyü camisi ve köy odasının ihate duvarları yaptırılacak.

243— Kavakalan köyü muhtar ihtiyar heyeti odasının inşaatı bitirilecek.

244— Armutlu köyü su değirmeni tamir edilecek.

245— Körpeağaç köyü mezarlığının ihata duvarları yaptırılacak.

246— Büyüksoğuklar köyü cami etrafı ihata duvarları yaptırılacak.

247— Köteyli köyü çamaşırılık binası tamamlanacak ve köy mezarlığının etrafı duvarla çevrilecek.

248— Tütüncü bucak merkezi orta malı dükkanlar, köy odaları tamir edilecek, kur'an kursu ihata duvarı yapılacak.

249— Tütüncü bucak merkezine konuk odası yaptırılacak.

250— Tütüncü bucak merkezinde Tarım Kredi Kooperatifi binası için arsa temin edilecek.

251— Muratlar köyü muhtar ihtiyar heyetinin odası noksanları tamamlanacak.

III — ULAŞTIRMA İŞLERİ

a) TELEFON İŞLERİ :

252— Gönen PTT. Merkezine 100 lük yeni bir santral daha monte edilecek.

253— Gönen - Hacıvelioba köyü telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (5600 metre).

Tetikler

254— Hacıvelioba - Sebepli köyü hattı için lüzumlu malzeme temin olarak tel, direk, fincan alınıp işletmeğe açılacak (9000 m.)

255— Gönen - Dızman telefon hattı için gerekli malzeme alınarak hat inşa ettirilecek ve işletmeğe açılacak (6000 metre).

256— Dızman - Balcıdede telefon hattı için gerekli malzeme satın alınacak hat inşa edilecek ve işletmeğe açılacak (2200 m.).

257— Balcıdede - Canbaz telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (4700 m.).

258— Canbaz - Fındıklı köyü telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (7000 metre).

259— Fındıklı - Söğüt köyü telefon hattının gerekli malzeme^ si temin edilecek ve hat işletmeğe açılacak (3500 metre).

260— Balcıdede - Balcı köyü telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (2500 metre).

261— Balcı - Ekşidere köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (1500 metre).

262— Hacımentiş - Kötelyi köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (3000 metre).

263— Asmalıdere - Ilıcak köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (2200 metre).

264— Gönen - Karalarçiftliği köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (2700 metre).

265— Karalarçiftliği - Akçapınarhamidiye köyleri hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (2500 m.).

266— Akçapınarhamidiye - Akçapınarkadim köyleri telefon "hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (1500 metre).

267— Akçapınarkadim - Yürükkeçidere köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (400 metre).

268— Yürükkeçidere - Dumanalan köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (5000 m.).

269— Hasanbey - Banayaka köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (5000 metre).

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

270— Babayaka - Pehlivanhoca köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (2800 metre),

271— Tütüncü bucağı - Salihye köyü telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (3000 metre).

272— Salihye - Alaşar köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (4000 metre).

273— Çınarlı - Üçpınar köyleri telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (3000 metre).

274— Ilıcak köyü telefon hattı ve direkleri değiştirilecek.

275— Tütüncü bucağı - Çakmak köyü telefon hattının tel, fincan ve direkleri temin edilerek işletmeğe açılacak (5000 metre).

276— Büyüksoğuklar köyü telefon hattında paslı teller çıkarılarak yenisi konacak ve çürüyen direkler değiştirilecek.

277— Çalıba köyü telefon hattında paslı teller çıkarılarak yenisi konacak ve çürüyen teller değiştirilecek.

278— Kilik köyü telefon hattında paslı teller çıkarılarak yenisi konacak ve çürüyen teller değiştirilecek.

279— Mevcut santraller tamir ettirilecek.

280— Telefon hatları yeniden çekilen köylere bir telefon makinesi temin edilecek.

IV— MİLLİ EĞİTİM İŞLERİ

281— Gönen'de Erkek Sanat Okulu için yeni kurulmuş bulunan dernek marifetiyle para ve malzeme temin edilecek.

282— Gönen'de 1963 - 1964 ders yılında Akşam Kız Sanat okulunun açılması için Belediye tarafından beş yıl müddetle müsait bir bina kiralanacak ve okul açılacak.

283— Gönen'de Reşadiye mahallesinde 10 dersaneli yeni bir ilkokul inşaatına başlanacak.

284— Ömerseyfettin ilkokulunun bahçesinde bulunan evler vilâyetten ödenek temin edildiği takdirde kamulaştırılacak.

285— Çığmış köyünde Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı okul tiplerine göre yeni bir ilkokul binası yaptırılacak.

Tetkikler

286— Atıcıoba köyünde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı okul tiplerine göre yeni bir ilkokul binası yaptırılacak.

287— Dişbudak köyünde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı Okul tiplerine göre yeni bir İlk okul binası yaptırılacak.

288— İncirli köyünde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı okul tiplerine göre yeni bir İlk okul binası yaptırılacak.

289— Alaşar köyünde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı okul tiplerine göre yeni bir İlk okul binası yaptırılacak.

290— Köteyli köyünde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı Okul tiplerine göre yeni bir İlk Okul binası yaptırılacak.

291— Kalburca köyünde Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı Okul tiplerine göre yeni bir İlk Okul binası yaptırılacak.

292— Bakırlı köyünde Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı Okul tiplerine göre yeni bir İlk Okul binası yaptırılacak.

293— Balcı köyünde yeni bir bölge İlk Okulu yaptırılması işi ilgili mercilerden takip edilecek.

294— Körpeağaç köyünde İlk Okul bitişindeki işlik dersane haline getirilecek.

295— Turplu köyünde İlk Okula yeni bir dersane ilave edilecek.

296— Keçeler köyü İlk Okulu esaslı şekilde tamir edilecek.

297— Köy İlk Okullarına lüzumlu ders araçları temin edilecek.

298— Muratlar köyünde Okulun ihata duvarları yaptırılacak.

299— Büyük soğuklar köyünde Okulun ihata duvarları yaptırılacak.

300— Çalıoba köyünde Okulun ön cephesinin bir metre irtifada duvarları yaptırılacak.

301— Ilıcak köyünde Okulun ihata duvarları yaptırılacak.

302— Kocapınar köyünde Okul binası esaslı şekilde onarılacak.

303 — Beyoluk köyünde Okulun ihata duvarları yaptırılacak.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

V — SAĞLIK İŞLERİ :

304— Umuma açık Lokanta, Kahvehane, Bakkal, Kasap, Berber dükkanı Otel gibi mahallerde günün muayyen saatlerinde D.D.T. tatbik edilecek.

305— Kasaba ve köylerde bütün binalara Sıtma savaş teşkilatı, Belediye ve Muhtarların müşterek çalışması ile D.D.T. tatbik edilecek.

306— İlçe merkezi ve köylerde Frengililerin takibi ile tedavileri ve bulaşıcı hastalıkların taramaları yapılacak.

307— Bataklık ve su birikintilerinde D.D.T. limazotla sürfe mücadelesi yapılacak.

308— Merkez ve Köylerde gübreler zararsız hale getirilecek.

309— Kaza sağlık meclisinin kararlarına uygun olarak gayri sıhhi müesseselerde kontroller yapılacak.

310— Bulaşıcı hastalıklar konusunda yapılacak iş planına göre zamanında aşılarda tatbik edilecek.

311— Başı boş köpekler itlaf edilecek.

312— Bulaşık ve Çamaşır suları sokağa akıtılmıyacak, takip edilecek ve bunun için her Evde küçük fosseptik çukurlar yaptırılacak.

313— Umumi helası bulunmayan köylerde Hükümet Tabibli-ğince verilecek plana göre yeni helâlar yaptırılacak.

VI— TAKIM İŞLERİ :

314 — 1500 ton kimyevi gübre dağıtımı yapılacak.

315— Gönen'de ziraat sanatları kursu açılacak.

316— İlçenin 10 köyünde ev ekonomisi çalışmaları yapılacak.

317— Bostancı köyünde 4 - K çalışmalarına devam edilecek.

318— Çalıoba köyünde bir çiftçide hindi yetiştirme demonstrasyonu tatbik edilecek.

Tetkikler

319— İlçenin muhtaç müstahsiline 150 kutu ipek böceği tohumu parasız olarak tevzi edilecek.

320— Sarıköy ve civarında an yavru çürüklüğü hastalığı için. 50 şişe terramicin temin edilip mücadelesi yapılacak.

321— Tütün yetiştiricilerine 150 kilo akçiçek tütün tohumu tevzi edilecek.

322— Gebeçınar ve Havutça köylerinde teraslama yapılacak...

323— Bostancı, Armutlu, Dereköy, Bakırlı, Muratlar köylerinde konservencilik çalışmaları yapılacak.

324— Bostancı köyü merasının 1171 dekarlık kısmından yabani ot mücadelesi gübreleme yapılacak.

325— Merkez korudeğirmen, Gündoğan, Hasanbey ve Bakırlı köylerinde hayvan pancarı netice demonstrasyonu yapılacak.

326— Merkez, Sanköy, Bostancı, Kınalar, Hasanbey, Buğdaylı, Dereköy ve Tuzakçı köylerinde 12 önder arazide yonca netice demonstrasyonu yapılacak.

327— İlçenin 87 önder çiftçi arazisinde 170 dekar sahada fiğ netice demonstrasyonu yapılacak.

328— Hayvancılığı müsait bir köyde bir adet yeşil yem silosu, yapılacak.

329— Gebeçınar, Havutça, Buğdaylı, Kınalar, Köteyli köylerinde ve 15 önder çiftçinin 75 dekar arazisinde zeytin yetiştirilecek.

330— Körpökapsa, Hipomomat, tütün mavi küf, domuz, karga, fare mücadelesine devam olunacak.

331— Tohumluklar ilaçlanacak, kırmızı örümcek ve akrotis mücadeleleri yapılacak.

332— Buğdaylı bucağında üç önder çiftçide FAO kimyevi gübre denemesi yapılacak.

333— Merkez, tuzakçı, Alaettin, Balcı, Bakırlı, Muratlar, Karaağaçalan ve Hasanbey köylerinde melez mısır demonstrasyonu yapılacak.

334— Merkez, Hafızhüseyinbey, Dereköy, Armutlu, Balcı Bostancı köylerinde 6 önder çiftçi arazisinde yer fıstığı demonstrasyonu yapılacak.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

335— Merkez, Ayvacık, Hafızhüseyinbey, Dereköy ve Turhan Çiftliğinde 6 önder çiftçi arazisinde patates demonstrasyonu yapılacak.

336— Merkez ve korudeğirmen köylerinde mente buğdayı netice demonstrasyonu yapılacak.

337— Muhtelif köylerde 2500 adet yabani ahlat aşılacak.

338— Geyikli köyünde 50 önder çiftçinin 150 dekar sahasında toplu elmalı tesis olunacak.

339— Hafızhüseyinbey köyünde 100 önder çiftçinin 100 dekarlık sahasında toplu bağ tesis olunacak.

340— Meyve fidanı ve bağ çubuğu ihtiyacı temin edilecek.

341— Tütüncü bucağında üç dekar örnek bahçe ziraatı yapılacak, birer dekar yonca ve korunga ektirilecek.

342— Tütüncü bucak köylerinde meraklı çiftçilere Türk - Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği gezdirilecek.

343— Dereköyde dört önder çiftçinin 15 dekar arazisinde teşvik mahiyetinde melez mısır ekimi yapılacak.

VII— AĞAÇLANDIRMA İŞLERİ :

344— Gönen - Bandırma, yoluna Banyolar caddesinden itibaren iki taraflı çınar dikilecek.

345— Gönen Şehitrahli İlkokulu bahçesi ağaçlandırılacak.

346— Gönen'de panayır yerinin açık kısımlarına çınar ağacı dikilecek.

347— Gönen'de lüzum görülen caddeler ağaçlandırılacak.

348— Orman fidanı dikiminine devam olunacak, 10.000 adet yerli kavak, 5000 adet melez kavak ve okul bahçeleri için 500 adet çam, 500 selvi, 500 akasya ve 500 çınar temin edilecek.

349— Kocapınar köyü içi ağaçlandırılacak.

350— Bayramiç köyü içi ve okul bahçesi ağaçlandırılacak.

351— Hacıvelioba köyünde köy korusu tesis edilecek.

352— Akçapınarkadim köyü içi ağaçlandırılacak.

Tetkikler

353— Çınarlı köyünde 10 dekar arazi imece ile temizlenerek koru yetiştirilecek.

354— Sarıköy belediyesince eski Gönen yolu boşluklarına yeniden 1500 adet kavak ekilecek.

355— Tütüncü - Gönen yeni yol güzergahı iki taraflı olarak ağaçlandırılacak.

VIII— VETERİNER İŞLERİ :

356— Tarım Bakanlığınca Bandırma Merinos çiftliği ve Karacabey Harasından ilçemize tahsis edilecek damızlık merinos koçlar alınarak yetiştiricilere tevzi edilecek.

357— Merinos yetiştiricilerinin ellerinde bulunan iyi vasıflı olmayan melez koçlar enenecek.

358— Merinos bölgesine dahil 22 köyde Haziran ayında damızlık kuzu ve Eylül ayında koç altı merinoslar tesbit edilecek.

359— Eylül ayı başında ilçemizde bir Merinos ve ehli hayvanlar sergisi tertip edilerek iştirakin fazla olması için çalışılacak.

360— Hayvan îslah ve Yetiştirme Birliğine, köy şahsiyetine ait (44) köyde bulunan (79) baş sığır ve manda boğasının kontrolü yapılacak.

361— Bostancı köyünde ve ilçe merkezindeki birer baş montofon ve manda boğası birlikten değiştirilecek.

362— Pehlivanhoca ve Sebepli köyelerine birer sığır boğası temin edilecek.

363— Hacıvelioba köyüne bir manda boğası temin edilecek.

364— Nisan ayı başında ilçemize üç baş aygır getirilerek köy kısıraklarına aşım yaptırılarak at neslinin ilsahı için çalışılacak.

365— 1962 Aşım neticeleri tesbit edilerek doğan tayların tescili yapılacak.

366— Aşım durağına elektrik tesisatı yapılması için teşebbüse geçilecek.

367— Merinos çiftliğine bağlı Gönen tavukhanesinden damızlık yumurta satışı işi sağlanacak.

İdare Birimlerinde Plânlı Çalışma

368— Bandırma Merinos çiftliğinden ve Karacabey Harasından civciv temin edilerek istekli yetiştiricilere tevzi edilecek,

369— Mıntıkamızdaki tavuk yetiştiricilerin fenni kontrolleri ile tavukların pullorum muayeneleri yapılacak.

370— İlçemizde büyük önem taşıyan paraziter mücadele, yetiştiricilerin kendilerine yaptırılması için çalışılacak.

371— İlbahar ve sonbaharda Distomotosis, Triostromyosiosis, Taniasis bakımından yapılacak mücadele ilaçlarının piyasada bulunması temin edilecek ve koruyucu olarak tatbiki için münten köylerde (Keçeler - Tütüncü) tatbikatlar yapılacak, koruyucu ilaçlamalar için yetiştiriciler teşvik edilecek.

372— Köylerdeki uyuz banyolarından tamire muhtaç olanlar tamir ettirilecek.

373— Koruyucu antraks mücadelesine tabi olan (Havutça, Buğdaylı, Paşaçiflyik, Çığmış) köylerine ve merinos mıntıkasında yol güzergahında olan (15) köyde takriben (30.000) hayvana şarbon aşısı tatbik edilecek.

374— Koruyucu yanıkara mücadelesine tabi (Çakmak, Canbaz, Sebepi, söğüt) köylerindeki (1200) sığıra yanıkara aşısı tatbik edilecek.

375— Geçen yıllar içinde Bradzo hastalığı çıkan köylerdeki takriben (25000) koyuna bradzo aşısı tatbik edilecek.

376— İlçemiz köylerindeki takriben (2500) ata koruyucu at vebasası aşısı tatbik edilecek.

375— İlçemiz merkez ve köylerinde bulunan peynir ocaklarının sağlık ve ziraat teşkilatıyla birlikte kontrolleri yapılacak.

378— Hayvan yetiştiriciler için isteklilerden bir grup teşkil edilerek Bandırma ve Karacabey harasına veterinerlik nezaretinde tetkik seyahati tertip edilecek, halkın görgüsü arttırılacak.

379— Bakırlı köyünde köy ahırını yaptırılacak.

380— Gökçesuçırpan köyünde boğa damı yaptırılacak.

381— Bayramiç köyünde boğa damı yaptırılacak.

382— Üçpınar köyünde köy ahırını yaptırılacak.

383— Kocapınar köyünde köy ahırını yaptırılacak.

Tetkikler

- 384— Paşacıftlık köyünde boğa damı yaptırılacak.
385— Kavakalan köyünde köy ahırını yaptırılacak.
386— Turplu köyünde boğa damı yaptırılacak.

IX— EKONOMİK İŞLEK :

- 387— Gönen'de meyve ve sebzelerin kıymetlendirilmesi için bu işe teşvik edilmiş bulunan bir firma tarafından konserve fabrikası yaptırılacak.
388— Balcı köyünde köy hükmü şahsiyetine ait bir süt ocağı yaptırılacak.
389— Balcı köyünde dere kenarına kavak dikilecek.
390— Canbaz köyünde köy hükmü şahsiyetine ait bir kahve yaptırılacak.
391— Havutça köyünde köy şahsiyetine ait bir dükkan yaptırılacak.
392— Gelgeç köyünde köy hükmü şahsiyetine ait eski ihtiyar heyeti odası tadilen kahve yaptırılacak.
393— Yürükkeçidere köyünde bir aba dingi yapılacak.
394— Tütüncü bucağında bir adet gölet inşa edilecek.
395— Hafızhüseyinbey köyünde su toplama havuzu ve kanal inşa edilecek.
396— Bostancı köyünde ay çiçeği ekimi yapılacak.
397— Muratlar köyünde kavak dikimi yapılacak.
398— Akçapınarhamidiye köyü arazisindeki yabancı ahlat ağaçları aşılacaktır.
399— Hacıvelî oba köyünde yabancı meyvalar aşılacaktır.
400— Üçpınar köyü arazisindeki yabancı kestaneler aşılacaktır.
401— Tütüncü bucağı merkezi mer'asındaki yabancı ahlat ağaçları aşılacaktır.
402— Çobanhamidiye köyü arazisindeki yabancı meyve ağaçları aşılacaktır.
403— Kınalar köyü zeytinlik arazisi temizlenip imar edilecek.

MAHALLÎ İDARELERDE GELİR REFORMU

Yazan : Osman MERİÇ
Mülkiye Müfettişi

Son günlerde basına intikal eden haberlerden Mahalli İdareler mâliyesi üzerinde Maliye Bakanlığınca yapılmış bulunan çalışmaların sonuçlandığı ve hazırlanan tasarıların mütalâaları alınmak üzere Bakanlıklara gönderildiği anlaşılmaktadır. Mahalli İdarelerden bilhassa Belediyelerin geçen yıllar zarfında malî yönden acze düştükleri bir gerçek olduğundan, yeni tasarıların sağlayacağı malî imkânın vüsatı bilinmemesine rağmen, haber Belediyecilerimiz nezdinde ilgi uyandırmıştır.

Bizde, Devlet Gelirlerinde ilk defa Malî Reform hareketine mülga 5432 sayılı Vergi Usul ve 5421 sayılı Gelir Vergisi kanunlarla on üç yıl önce teşebbüs olunmuştur.

Mahalli İdareler Mâliyesi yönünden ise bir Reforma şimdiye kadar teşebbüs olunmamış sadece gelirlerini bir miktar arttırmak amacile 1948 yılında neşredilen 5237 sayılı kanunla Belediyelere nisbi bir ferahlık sağlamak cihetine gidilmiş fakat kanunun neşrini takip eden devrede gerek paranın satın alma gücünün önemli derecede değişmesi gerekse çeşitli âmillerin tesiri ile büyük şehirlere vaki nüfus artışının sebep olduğu yayılmanın (expansion) müşterek hizmetler masrafını yükseltmesi kısa zamanda bu İdarelerin tekrar malî yönden yetersiz hale gelmelerini mucip olmuştur.

Ayrıca, Belediyelerin malî takatlarının çok zayıfladığı hattâ bir çoklarının personel masraflarını dahi karşılayamaz bir hale geldikleri bir devrede hazırlanmış bulunan Beş Yıllık Kalkınma Plânı ve 1963 yılı programı ile Belediyelere yeni malî külfetler tahmil olunmuştur. 1963 Yılı Programına göre Belediyelerin (35000000) lira değerinde yatırım yapmaları gerekmektedir.

Anayasanın 116 ncı Maddesi Mahalli İdarelere görevleriyle orantılı gelir kaynağı sağlanmasını amir bulunduğundan İçişleri Bakanlığınca bu konuda çalışmalara başlanmış bu arada Maliye Ba-

Tetkikler

kanlığı da Mahalli İdareler mâliyesi ile ilgili mevzuat hazırlıklarım yapmakla Bakanlıklarını yetkili addederek esasları bizzat Sayın Maliye Bakanı tarafından basına açıklanmış bulunan 1 - Mali Tevzin, 2 - Emlâk Vergisi, 3 - Belediye Vergi ve Harçları kanun tasarılarını hazırlamıştır. Ayrıca Belediyelerin borçlarını tahkime matuf çalışmaların da ilerlediği beyan olunmaktadır. Merkezi İdare adına Mahalli İdareler üzerindeki İdarî Vesayet yetkisi prensip olarak İçişleri Bakanlığınca kullanılmaktadır. Bu İdareleri denetleme yetkisi de İçişleri Bakanlığına aittir. Bu bakımdan Maliye Bakanlığının Mahalli İdareler finansı konusunda kendisini yetkili addetmesinin nedenleri olmakla beraber nazarı bir münakaşaya girmenin olumlu bir sonuç vereceğine kani bulunmadığımızdan doğrudan doğruya yapılan çalışmaların değerlendirilmesine geçiyoruz.

Malî Tevzin Kanunu Tasarısı : Malûmdur ki kamu hizmetleri bir bütündür. Bunların ifası için Gelirlerin Devlet eliyle toplanması bu paraların münhasıran Merkezi Hükümetin masraflarına tahsis edileceğine delâlet etmez. Bir kısım hizmetlerin gerçekleştirilmesi İl, Belediye ve Köy Muhtar Tüzelkişiliklerine bırakıldığına göre Kamu Gelirlerinden bırakılan hizmetlerin ehemmiyet ve şumülü ile mütenasip olarak Mahallî İdarelere de hisse tefriki gerekir. İşte, gelirden ayrılacak hisse oranının tâyin ve tesbiti keyfîyeti malî uyuşmanın (Compromis fiscale) hallini zaruri kûmaktadır. Bizde şimdiye kadar olduğu gibi hâlen de Devlet İllere ve Belediyelere muayyen vergilerden pay vermek suretiyle Malî uyuşmayı nisbi bir şekilde uygulamaktadır. Gelir ve Kurumlar Vergileriyle Tekel safi hasılatından % 5, Akaryakıt İstihlâl Vergisinden % 8 ve Motorlu Karatşıtları Vergisi ile Trafik Cezalarından % 11 oranında tefrik edilip Belediyelere tevzi ettirilen paylar bu mahiyettedir. Yardımın diğer bir şekli de muayyen Vergilere bağlı olmaksızın Devlet Bütçesinin Global gelirinden belirli oranda yapılacak yardımların bir fonda toplanması ve esas alınacak bir ölçüye göre bunun bütün Belediyelere dağıtılmasıdır. Bu şekil, daha rasyonel, açık ve pratik olması bakımından birinciye müreccaktır ve Batı Devletlerinden ekserisinin de uyguladıkları bir sistemdir. İşte Maliye Bakanlığınca hazırlanmış bulunan Malî Tevzin Kanunu tasarısı Genel bütçenin Fiskal Gelirinden Belediyelere belirli bir oranda yardımı esasa bağlaması yönünden bir yenilik getirmekte ve Batı sistemleriyle de uygunluk sağlamaktadır. Tasarıda Fiskal gelirlerden ayrılacak yardım oram % 4,25 olarak tesbit olunmuştur. 1981 yılında Devletin muayyen Vergilerden Belediyelere tefrik ettiği (Gümrük Vergisinden Belediyeler adına tahsil olunan % 15 dahil) zam ve payların yekünü 272664000 Liradır. Mez-

Mahalli İdarelerde Gelir Reformu

kür yıla ait Devletin Fiskal Gelirinin miktarı ise 6628216000 liradır. Tasarıda derpiş olunan orana göre Belediyelere verilecek miktar 281614180 Lira tutmaktadır ki bununla hali hazır duruma nazaran sağlanan artış sekiz milyon civarındadır.

Bizim hâlen uyguladığımız sistemde bir taraftan Devlet kendi tahsil ettiği Vergilerden Belediyelere pay vermekte diğer taraftan Belediyelere Gelirlerinden Genel ve Katma Bütçeli İdarelere ve İktisadi Devlet Teşekküllerine çeşitli oranda kanuni hisseler ödettirmektedir. Belediye Gelirlerinden İller Bankasına % 5, İlk Öğretime % 5, Beden Terbiyesine % 4 (Bütçesi 50 bin Liradan yukarı olan Belediyeler için), Halk Bankasına % 05, İş ve İşçi Bulma Kurumuna % 05 -1, Sivil Savunmaya % 05 ve Muhtaç Çocuklara % 1 oranında ayrılan paylar bu mahiyettedir. Belediyelerin 1962 yılı bütçelerinde bu hisseler yekûnu (102854942) Lira tutmaktadır.

Tevzin kanunu tasarısı, Muhtaç Çocuklara yardım ödeneği haliç diğer kanuni payların kaldırılmasına dair hükümler vaz etmiştir. Bu Mahallî İdareciler yönünden memnuniyeti muciptir. Ancak, bazı gerçekleri gözden kaçırmamak gerekir. 4759 sayılı İller Bankası Kanununun 3 üncü maddesine göre bu Bankanın en esaslı sermaye kaynağını Belediyeler ve İl Özel İdareleri teşkil etmektedir. 1962 yılı Belediye Bütçelerinden İller Bankası Ortaklık payına ayrılan hisse miktarı (27131784) Liradır. Mahallî İdarelerin başlıca ikraz kaynağını teşkil eden bu Müessesenin yaşatılması da bir zarurettir.

Malûmdurki, Beş Yıllık Kalkınma Plânlarında gerçekleştirilmesi hedef ittihiş edilen Temel Hizmetlerden birisi de İlk Öğretimdir. Bu Dâvanın Malî dayanağı meyanında 222 sayılı kanunun 76 inci maddesine tevfiakan İl Özel İdare bütçelerinden % 20 ve Belediye Bütçelerinden % 5 oranı da ayrılmakta olan kanuni hisseler önemli yer işgal etmektedir (1962 Yılı Belediye Bütçelerinden İlk Öğretime ayrılan kanuni Hissenin miktarı 35150232 Liradır). Mahallî İdareler bütçelerinden verilmekte olan bu hisselerden sarfı nazar olunmakla plânda derpiş olunan İlk Öğretim faaliyetinin aksayacağı zahirdir. Belki gerek İller Bankası sermaye kaynağı ve gerekse İlk Öğretim hissesi için Genel Bütçe imkânlarına baş vurma hatıra gelebilir. Fakat biz Devletin Plânın finansmanı için Vergilendirme yolu ile yeni Malî imkânlarla baş vurarak Bütçeye gelir sağlama tedbirine baş vurduğu bir zamanda bu külfete katılacağını imkânsız görmekte ve dolayısıyla de Mahallî İdarelere İller Bankası ortaklık payı ile İlk öğretim konusunda malî külfet yükleyen mevzuatın ilgası hususunu mümkün addetmemekteyiz. Sadece bunların dışında kalan kanuni

Tetkikler

hisselerin kaldırılması ile de Belediye İdarelerinin kurtulacakları yükün hacmini 30 - 35 müyon civarında tahmin etmekteyiz.

Mali Tevzin kanunlarının belli başlı karakterlerinden birisinin de, kamu hizmetlerini ifa etmek üzere Kamu Hukuku esaslarına uygun teşekkül etmiş olan Devlet, İl, Belediye ve Köy Kamu Tüzel Kişileri arasında hizmetlerin bölüşülmesini sistematik bir tarzda gerçekleştirmek olması gerekir. Plân tatbikatı icabı olarak bir de İdarî Reform Komisyonu kurulmuş ve Merkezi İdareye ait incelemelerini bitiren bu komisyon raporunu ilgili merci' e tevdi etmiş bulunmaktadır. Komisyonun bundan sonraki mesaisi Mahalli İdarelere masruf olacaktır. Tasarıda ise hizmet bölüşülmesi hususuna yer verilmemiştir. Bu bakımdan da tasarıdaki Mali Tevzin kanunu vafından uzak bulunmaktadır.

Maliye Bakanlığının çalışmalarının İkincisini Emlâk Vergisi Kanunu tasarısı teşkil etmektedir. Bunda, hâlen uygulanmakta olan Bina, Arazi ve Arsa Vergilerine ait esaslar yer almış bulunmaktadır. Buhran ve müdafaa vergilerinin kaldırılması, binaların idame masrafı olarak gayri safi irattan c/c 25 oranındaki miktarın tenzilinden sonra bulunacak safi iradın % 12 oranında bina vergisine tâbi tutulması tasarıda yer alan yeniliklerden birisini teşkil etmektedir. 1837 sayılı Bina Vergisi kanununa göre gayri safi irattan idame masrafı olarak % 20 oranında indirim yapılmakta ve böylece elde edilen safi irattan Bina, Buhran ve Müdafaa vergileri karşılığı olarak akarlardan % 20 ye ve akar olmıyanlardan da % 16 ya tekabül eden miktar vergi olarak alınmaktadır. Genel prensip ,bu olmakla beraber 1061 yılındanberi uygulanmakta olan 309 sayılı kanundaki misillerle çok değişik bir durum hasıl olmuştur. Şöyleki ; iradı 1942 yılından önce takdir edilmiş olan ve akar durumunda bulunan bir binanın misil uygulanmasından sonra safi iradının tamamı Bina, Buhran ve Müdafaa vergileri karşılığı olarak alınmaya başlanmıştır. Meselâ, gayri safi iradı 1200 Lira olan ve akar vasfını taşıyan bir binanın idame masrafı karşılığı % 20 si tenzil edildikte geriye kalan (960) Liralık safi irattan % 12 oranı üzerinden (115,20) Lira Bina, bunun üçte biri oranında buhran ve aynı oranda Müdafaa vergileriyle birlikte 1961 yılından önceki mükellefiyeti 115,20 + 38, 40 + 38, 40=192 Lira tutmaktadır. 309 sayılı kanunla akarlara dört misli ilâve olduğuna göre bu gün aynı binadan 192 + 768=960 Lira vergi alınmaktadır ki bu da safi iradın tamamıdır.

Biz, yeni tasarıda Bina Vergisi oranının düşük olarak tesbit olunmasının ancak yeni genel tahrirle takdir edilecek iratların çok

Mahalli İdarelerde Gelir Reformu

yüksek olacağı tarzında hakim bir fikre dayandığını tahmin etmekteyiz. İkinci Dünya Harbinin tevhit ettiği inşaat darlığının ve dolayısıyla mesken sıkıntısının mecbur kıldığı dondurulmuş irat sistemini terk ederek genel bir tahrirle serbestiye geçilmekle husule gelmiş bulunan vergi adaletsizliğinin önemli derecede bertaraf edileceğine inanmakla beraber, 309 sayılı kanunla üç yıldanberi uygulanan misilleri kale alarak tasarıyı hazırlamış olanların tesbit eyledikleri bina vergisi nisbetini uygulamakla bu günkünden beş, altı misli fazla bir gelir elde edecekleri şeklindeki nikbin görüşlerine katılamamaktayız.

Tasarıda bağışıklık hususunda da bu günkünden farklı hükümler bulunmaktadır. Belediyeler sınırı dışındaki meskenler süresiz bağışıklığa alınmakta, Belediyeler sınırı içerisindeki yeni inşa edilen Sosyal meskenlerle, İşçi evlerine ve gayri safi iradı (6000) Lirayı aşmayan ve sahiplerince mesken olarak kullanılan binalara beş yıl vergiden bağışıklık tanınmakta bu sonunculardan gayri safi iradı (6000) Lirayı aşanların sadece bu miktarı aynı müddet bağışıklıktan faydalanmaktadır.

Böylece bağışıklık müddeti meskenler için 10 yıldan 5 yıla indirilmekte ve diğer binalara ait bağışıklıklar kaldırılmakta buna mukabil Belde sınırı dışında kalan bütün meskenlere süresiz bağışıklık tanınmak suretiyle verginin konusu daraltılmaktadır. Verimi hesaplarken hususu da kale almak gerekir.

Arazi Vergisinin oranı ise aynen muhafaza olunmakta ancak, bir mükellefin bir vergi dairesi hudutları içinde bulunan ve kıymeti (10000) lirayı geçmeyen arazilerinden (2000) Lira kıymete tekabül eden kısmı vergiye tâbi kılınmamaktadır. Hizmet erbabının asgari geçim haddi misillü çiftçiye de bu miktar kıymetten bağışıklık tanınması cüz'î de olsa sosyal adalet yönünden müsbet olarak değerlendirilmek gerekir.

Emlâk Vergisi tasarısının bir yeniliği de arsa vergisine taallük etmektedir. Arsa kıymetinin % 2 si vergi olarak alınacaktır. Bizde bilhassa Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde şehrin merkezi ile İmâr görmüş yerlerdeki boş arsalar çok pahalı olduğundan ölçsüz yayılma bir vakiadır. Onun için İmâra olgunlaşmış arsaların uzun zaman boş durmasına meydan vermemek, şehrin dağılmasını önlemek ve arsa sahiplerini vazifelerini hatırlamaya dâvet etmek maksadiyle yüksek oranda vergi uygulamak etkili bir yol olarak düşünülebilir. Tasarının tesbit ettiği oran, Genel Tahrirde yapılacağı

Tetkikler

na göre, bu gün uygulanmakta bulunan % 05 oranına nazaran önemlidir. Buna mukabil sadece parselasyonu yapılmış sahalara arsa tarifinin şümülüne alınmış bulunduğundan gelir temini yönünden mahdut Belediyeleri ilgilendirmektedir. Adetleri 1024 ü bulmuş olan Belediyelerimizden hali hazır haritasını yaptırmak vazifesini başarmış olanların (755) kullanılabilir İmar Plânı bulunanların ise (464) olduğu kale alınırsa gelir bakımından neticenin ne olacağı daha sıhhatli tahmin olunabilir.

Biz, Beş Yıllık Kalkınma Plânının Konut sahasına akan yatırımların yönünü değiştirmeye matuf tedbirlerim de kale alarak arsa vergisi oranını daha mutedil tesbit etmenin ancak her geçecek yıl için % 10 oranında arttırma yapmanın ve böylece gittikçe artan bir mükellefiyete tâbi kılmanın hem vergi adâletine daha uygun düşeceği hem de gayeyi gerçekleştirmede daha etkili bir yol olacağı inancındayız. Hattâ arsaları Yüksek Oranda vergiye tâbi tutmakla vergilendirme yolu ile arsa siyasetine tesir etmek esas gayeyi teşkil etse dahi bunu kalkınma plânının 1963 yılı programında yer almış olan «Özel Sektör Konut yatırımlarını konut sahasından daha üretken diğer sahalara çekmek» prensibi ile bağdaştıramamaktayız.

Tasarının getirdiği yeniliklerden birisi de(Bina, Arazi ve Arsalardan elde edilecek vergi hasılatını İl, Belediye ve Köy Mahalli İdareleri arasında tevzi etmiş bulunmasıdır. Belde sınırı içerisindeki bu vergiler hasılatının % 40 ı Belediyelere, % 60 ı da İl Özel İdarelerine ait olacaktır. Belde sınırı dışındaki arazilerden tahsil olunacak verginin % 10 u müşterek fona ayrılacak, % 50 si İl Özel İdarelerine, % 40 ı da ilgili köylere tahsis edilecektir. Emlâk vergilerinin bölüşülmesine dair bu esaslar hem Mali Tevzin hem de Emlâk Vergisi kanun tasarılarında yer almıştır. Aynı esasların her iki tasarıda da yer almış bulunmasını kanun tekniği bakımından lüzumsuz addetmekteyiz. Bu gün uygulanmakta olan mevzuata göre sadece belde sınırı içerisindeki binalardan alınan Bina Vergisinden Belediyelere % 25 oranında hisse verildiği kale alınırsa yukarıda zikredilen oranlara göre önemli bir derecede Belediyeler ve Köyler lehine hareket edilmiş olduğu hissi uyanabilir. Gerçekte ise Batıda emlak vergileri komünal vergiciliğin temelini teşkil ettiklerinden bizde uygulanmak istenen sistemi de bu şekilde vaz ederek kıymetlendirmek gerekir.

Maliye Bakanlığınca yapılmış bulunan çalışmaların Üçüncüsünü Belediye Vergi ve Harçları kanunu tasarısı teşkil etmektedir. Bunda ^Belediye Gelirleri Vergi ve Harç namı altında iki bölümde toplanmış bulunmaktadır. Terminoloji bakımından bu tasnif uygun değildir.

Mahalli İdarelerde Gelir Reformu

Maliye ilminde bir nevi yükümlülüğü ifade için kullanılmakta bulunan «resim» tâbirini zikretmemek için gayret gösterilmiş bu bakımdan da Temizleme ve Aydınlatma Resmi gibi Belediye Gelirleri de Harç olarak ifade olunmuştur. Halbuki hiç bir kimse «Ben Temizleme ve Aydınlatma hizmeti istemiyorum. Para da vermeyeceğim» diyemeyeceğine göre bu tipik bir resimdir.

Meslek, İlân ve Reklâm, Eğlence, Mahalli Taşıma, Tlefon Konuşma, Elektrik ve Havagazı ve Yangın Sigorta Vergileri tasarının birinci kısmını teşkil etmektedirler. Bunlardan meslek vergisi hariç, diğerleri hâlen Belediyelerce Pay ve Resim adı altında tahsil edilen gelirlerdir. Meslek Vergisi yeni bir ihdas olmakla beraber bu da kaldırılmış bulunan Levha Resminin yerine kaim olmaktadır. Bu vergiden verimlilik yönünden daha iyi bir hasıla ümit edilmemekle beraber matrahı, Oranı, azami ve asgari haddi belli olduğundan Levha resminin indî ve keyfî takdire yer veren uygulama şekline nazaran Meslek Vergisini müsbet olarak değerlendirmek gerekir.

Tasarının ikinci kısmında yer alan Belediye Gelirleri ise ; Temizleme ve Aydınlatma, Tellallık, İşgaliye, Kaynak suları, Yapı ruhsat, Hafta tatili, Ölçü ve Tartı, Kayıt ve suret, İfraz ve tevhit, Muayene ve Rapor, Sağlık Belgesi ve Su üzerindeki nakil vasıtaları numara, harçlarıdır.

Buna mukabil, hâlen uygulanmakta bulunan Belediye Gelirlerinden Hayvan kesim, Değerlenme, İskele ve Rıhtımlardan geçiş, Hayvan alım ve satım ve Kantar resimleriyle Et taşıma ücreti ve Eğlence yerleri açılmasına dair ruhsat harcına yer verilmemiş Akaryakıt Resmi ise Hâzineye bırakılmıştır.

Şahsen bu tasarının tümü üzerinde yaptığımız değerlendirmede bu günküne nazaran (50) milyon civarında bir gelir artışı sağlayabileceğini tahmin etmiş bulunmaktayız.

Belediye Vergi ve Harçları kanunu tasarısında derpiş edilen bir yenilik de bütün Belediye Vergilerinin tarh ve tahsili Maliye teşkilâtına alınmakta sadece harç ve ücret gibi verimsiz gelirlerin tahakkuk ve tahsili Belediyelere bırakılmaktadır. Gaye bu idareleri tarh ve tahsil masraflarından kurtarmaktır. Görünüşe nazaran yeni vaz edilen bu esas cazip görülmektedir. Gerçekte ise durum başkadır. Belediyelerimizin % 90 inin Muhasebe, tahakkuk ve tahsil servislerinin personel adedi yekûnu iki veya üçü geçmez. Bir takım verimsiz gelirler yine Belediyelere bırakılacağına göre bunların iş hacminde vuku bulacak azalma personel tasarrufuna imkân vermez. Bu tak

Tetkikler

dirde de tahakkuk ve tahsil masrafları tasarrufu mahdud Belediyelere münhasır kalır. Buna mukabil bu tarzı hareket İdarî Vesayet yönünden geriye bir dönüştür. 1580 sayılı Belediye Kanununun 33 yıllık tatbikatı sırasında Mahallî İdareler alanında bazı fikir ve esaslar tebellür etmiş bulunmaktadır. İdarî Vesayeti lüzumsuz genişletmekten kaçınmak ve bu İdarelere hareket serbestisi tanımak normal bir yoldur. Halbuki Belediye Vergi ve Harçları kanunu tasarısı Belediye vergilerinin tahakkuk ve tahsilini de Mal dairelerine aktarmakla bunları bağlı idareler haline sokmaktadır.

Netice olarak biz Maliye Bakanlığının bu üç tasarısı ile Belediyelere (100) Milyon civarında bir malî imkân sağlayabileceği, bunun ise bu gün ekserisi Memur ve Müstahdem Maaşlarını ödeyemeyecek duruma düşmüş bulunan Belediyelerimiz için yatırım yapma bakımından bir ferahlık sağlayamayacağı, hattâ geçen yıllar zarfında bütçe denkliliklerini temin gayesiyle değerli mülklerini de ellerinden çıkarmış bulduklarından en zayıf noktaya gelmiş bulunan malî yetersizliklerinin Reform olarak tavsif edilen bu tedvin hareketiyle de giderilemeyeceği ve yeniden başlayacak bir intizar devresinin uzun sürmesiyle bünyelerinin daha fazla yıpranacağı kanısındayız.

Getirilen yeni tasarıları bir Reform hareketi olarak tavsif etmeyi mümkün görmemekteyiz. Sadece Hukukî ve şeklî anlamda bir Reform nakıstır ve Anayasanın «Mahallî İdarelere görevlileriyle Orantılı Gelir Kaynağı sağlanması» şeklinde vaz ettiği prensiple de bağdaşmaz. Bu yoldaki çalışmaların ana hedefinin Belediyeleri Mali güce kavuşturmak olması gerekir. Asıl hedef ikinci plâna alındığına göre, teşebbüsü Fransızların tâbiri ile «Reformette» olarak tavsif etmek yerinde olur.

TERCÜMELER

ANLATIM ÖZGÜRLÜĞÜ VE SİNEMA POLİSİ (*)

Çeviren :

Alim Şerif ONARAN
İçişleri Bakanlığı
Tetkik Kurulu Üyesi

G. LYON-CAEN ve F. LAVIGNE

(Geçen sayıdan devam)

BÖLÜM III

FİLM SANSÜRÜNE İTİRAZLAR

Polis konulu filmlerin gösterilmesinin belediye başkanları ve valiler marifetiyle genel olarak yasaklanmasını izleyerek, bu kararların yerine getirilmediğinden bahisle kovuşturmalar başladı. Sulh Ceza Mahkemesinde (les tribunaux de simple poliçe) sanıklar tarafından, kanunsuzluk defiinde bulunuldu. (Ceza Kanunu, 471. madde, 15. fıkra).

Diğer yandan ilgililer, anılan kararların yetki aşımı bakımından iptali hususunda üst mercie baş vururlarken, işletme vizesi vermediği reddeden Bakanlık kararlarına da itiraz ettiler.

Böylece idari ve adli yönden çifte bir itiraz sistemi doğdu. Bundan da idari tasarruflara karşı, sinematoğrafik anlatım özgürlüğü yoluyla direnmeler ortaya çıktı.

1. — ADLİ YOLDAN İTİRAZ

62.— Karar Yargıçlarının rey ihtilâfları. —

Bu konuda ilk kararın, Hyeres Sulh Mahkemesi Yargıcı tarafından 18 Ekim 1912 tarihinde verildiği anlaşılıyor; sinema gösterisini, fuar teması meyanına sokarak, onu tiyatro oyunlarının özgür rejimi içinde mütalâa eden bu kararla, Hyeres Belediye Başkanının cinsi hareketlerin gösterildiği bazı film çeşitlerini yasaklayan karar

Tercümeler

lan meşru bulunuyordu. (Bu karar yayınlanmamıştır.) Marsilya Sulh Mahkemesinin (8' kanton) 30 Ocak 1913 te aldığı bir diğer karar da aynı hususu teyid ediyordu; (Gazette Tribunale, 13 Şubat 1913): Yasak kararı meşru bulunuyor ve genelliği kabul ediyordu; fakat, gösterilen filmde vicdanı tatmin eden bir sonuca varıldığı görüldüğünden (suçlu cezalandırılmıştı); sanık serbest bırakılmıştı.

Şurasını da işaret edelim ki, o günlerde henüz merkezî sansür yoktu; bu husus, mahallî otoritelere daha geniş yetkiler tanınmasını haklı gösteriyordu.

Mes'ele; harpten sonra, bir merkezî sansür kurulunca, yeniden sulh mahkemelerine tevdi edildi. Toulon Sulh Yargıcı, bir belediye başkanının o zamanlar merkez sansürü izin verdiğine göre gayri meşru davranmaksızın, kendi bölgesinde, suçlu hareketleri gösteren bütün filmleri tüm olarak yasaklayıp yasaklıyamıyacağı hakkında hükmetmek yetkisini hâizdi.

Hakkında işlem yapılmış filmler arasında Victor Hugo'nun eserinden alınan Sefiller, Sofokles'in Kral Ödip'i vardı. 21 Ekim 1921 de (yayınlanmamış) bir hükümle yargıç, sanığı serbest bıraktı. Vali için genel hükümlere başvurmadan başka yol kalmamıştı; belli bir filmin halka gösterilmesini yasaklamaktan başka bir şey yapamıyordu.

Ama, karşıt anlamda da kararlar vardı. Nice Sulh Yargıcı, belli karakterdeki bütün filmlerin tüm olarak yasaklanmasıyla, belli bir filmin ismen yasaklanması arasında ayırım yapılmasını kabul etmiyordu. Sansür komisyonuna, kanunen polis yetkisini haiz resmî makamlara endikasyonlar bulmakla görevli bir kuruluş nazariyle bakılıyordu.

63.— Temyiz Mahkemesi İçtihadı —

Temyize itirazlar- vuku bulup aşağı seviyedeki mahkeme kararlarında. çatışmalar görülünce Temyiz Mahkemesi işi ele alma durumunda kaldı. 21 Ocak 1922 tarihli kararıyla (Dosya. 1922.1.1a), Temyiz Ceza Dairesi, Toulon Mahkemesinin 21 Ekim 1921 tarihli kararını bozdu. Hüküm şöyleydi: «Vize, bir filmin halka gösterilmesini mümkün kılan zarurî bir şarttır. 1919 tarihli kanunun 5. maddesinden (o zamanlar bu kanun yürürlükteydi), bunun kâfi bir şart olmadığı anlaşılıyor. Çünkü belediye başkanları ve valiler, 1884 tarihli kanunun 97 ve 99. maddelerinin kendilerine bahşettiği hakları mu

Anlatım Özgürlüğü ve Sinema Polisi

hafaza ederler, bu maddeler, belli karakterdeki bütün filmleri yasaklamalarına müsaade edecek kadar geniştir.» Kararda, o sıralarda çıkarılmış olan 1921 tarihli olup vizenin, Fransız topraklarının tümünde filmin gösterilmesine izin mahiyetinde olduğuna işaret eden malî kanuna hiç temas edilmemiştir.

Draguignan Sulh Yargıcı, Temyizin 21 Ocak 1921 tarihli kararına uymayı kısmen reddederek; ihtiyarî, mahallî ve özel şartlar dışında, valinin, bizzat kanunun sinema salonu işletenlere tanıdığı sansür vizesi temin edilmiş bir filmi göstermek hakkını tanımazlık edemeyeceğine hükmetti. (31 Aralık 1921 Kanunu).

Kararda mahallî polis tedbirlerinin mümkün bulunduğu da inkâr edilmiyordu: Çünkü sansürü koyan 25 Temmuz 1919 Kanunu bu yetkileri kaldırmamıştı. Fakat sanıkların serbest bırakılması için 1921 kanununa dayanılıyordu; çünkü, vizenin, filmin bütün Fransız topraklarında gösterilmesine izin anlamına gelmesi bu kanunla konulmuştu.

Temyiz Mahkemesinin 28 Kasım 1922 tarihli kararı (Dosya No. 1924.1.151) bu delilleri reddeder. 1921 tarihli malî kanun, tüm malî nitelikte bir kanundur. Bütün Fransız topraklarında gösterilme izninin, sırf malî bir portee'si vardır. Sansürce fûme izin verilse de, belediye başkanları ve valilerin, kamu düzeni uğruna yasaklama tedbirleri almak yetkileri saklıdır.

Temyiz Mahkemesinin, o devirde İçişleri Bakanlığınca kabul edilen görüşü benimsediği anlaşılıyor. Bu iki karar, prensip kararlarıdır ve metinleri değişmeyerek doktrinleri değerini muhafaza etmiştir. Polis yetkililerine bundan önceki bölümdeki (Bölüm II., 2.) genel prensiplerin temin ettiğiinden çok daha geniş selâhiyetler sağladı.

2. — İDARİ YOLDAN İTİRAZ

64. — A) Belediye ve Valilik Kararlarına Karşı İtiraz. —

Bakanlık sansürünün ihdasına takaddüm eden ilk itiraz, suçlu hareketleri konu alan filmlerin gösterilmesini yasaklayan Lyon Belediye Başkanının 11 Kasım 1912 tarihli kararına karşı oldu. Danıştay, 3 Nisan 1912 tarihli bir kararla itirazı varid görmediğini açıkladı.

Birinci plânda, sinemanın fuar temaşaları kategorisine girdiğini, dolayısıyla tiyatronun 1906 danberi faydalandığı özgürlük rejiminden

Tercümeler

istifade edemeyeceğini ve belediye yetkililerinin iznine bağlı bulunduğunu açıkladı; ve bunu izleyerek belediyeye daha geniş bir görev tamdı: «Belediye başkanı tiyatroların dışında kalan umumî temaşa işletmecilerine, özellikle sinemacılara, temsillerin başlamasından önce programlarını irae etmeği zorunlu kılmakla ve kendilerine, genel ahlâk için sakıncalı veya kargaşalıklar çıkarmağa müsait sahneleri, yasaklamakla, ancak yetkilerini kullanmaktadır.» Bu içtihat, Temyiz Mahkemesinininkinden de ileri gitmektedir. Danıştay, gerçek bir Belediye Ön Sansürüne hak vermektedir. Mahallî otoritelere, yalnız maddî düzen üzerinde değil, kamu ahlâkı üzerinde de Denetleme yetkili kişi tanyordu. Adeta sinemanın ticaret ve sanayi hürriyetlerinden neş'et ettiğini inkârda tereddüd etmemişti. Bu liberal görüşle ilgisi olmayan bir içtihatır.

Bakanlık sansürünün ihdası, bu içtihadı değiştirecek miydi? 1921 den başlayarak, sinema sendika teşekkülleri, sansürle görevli bakanlığa (o devirde Millî Eğitim ve Güzel San'ati ar Bakanlığı), çeşitli valilik kararlarının iptal edilmesi için hiyerarşik bir itirazda bulundu. Sendika teşekküllerinin hukukî mesnedi, özellikle 5 Nisan 1884 tarihli kanunun, belediye başkanı veya valiye bir sansür yetkisi tanımadığını ve mahallî otoritelerin Bakanlık gibi bir yüksek makamdan sadır olan kararlara karşı gelemeyeceğini belirtmek oldu: 25 Temmuz 1919 tarihli kanunla bir merkezî sansür ihdas edildikten sonra, valilerden sansür yetkisinin alınmış olması icap ederdi; çünkü valilerin, merkezî iktidarın birer temsilcisi olmaktan başka hüviyetleri yoktu. Mahallî polis yetkilerini gösteren 1919 tarihli kanunun 5. maddesi, sinema salonlarını ön görmüştü. Eserin sansür edilmesine taallük etmiyordu. Fransız Sinema Sendikaları Birliği, bu iddialarına Bakan cevap veremeyince, zımnî red kararım, yetki aşımı noktasından Danıştaya şevketti.

Yüksek İdarî içtihat karşısında, İçişleri Bakam, bir muhtırasında, 1919 tarihli kanunun, 1884 tarihli kanunun 97 ve 99. maddelerine göre vali ve belediye başkanlarına tanınan yetkileri hiç bir suretle kaldırmadığım savundu. Kontrol komisyonunun görüşü, mahallî yetkililerin görevlerini icra etmelerini kolaylaştıran birer müş'ir (indication)'den başka bir şey değildir. (Vize veren ve komisyonun görüşünden ayrı olan bakanlık kararından hiç bahsedilmemiştir.) Danıştay 2 Mart 1923 tarihli bir kararla (Goguel İçtihatlar Dergisi 1923, sahife 204), 25 Ocak 1924 tarihli diğer bir kararda (Daloz 1924, İÜ 33, Sirey 1926, HI 2) temyiz edilen valilik kararlarının meşruluğuna hükmederek temyiz talebini reddetti; böylece adlî içtihadı

Anlatım. Özgürlüğü ve Sinema Polisi

uydu. Kararda belediye başkanı ve valilerin 1884 tarihli kanuna dayanarak kullandıkları polis yetkilerine işaret edildikten sonra, «bu yetkilerin uygulanması, yetkili kılman makamlara, bir yandan her çeşit sinema eserlerinin gösterilmesinden önce, programlarının iradesini, diğer yandan muhtevi olduğu sahnelerin özellikle ahlâksızca bir nitelik taşımasından, belediye başkanı ve valilerin görevli buldukları çevrede kamu düzeni ve sükûnu bakımından zararlı olması hâlinde bu filmlerin yasaklanması gerektiği» içtihadında bulunulmuştur. Bu içtihad, 1914 yılındaki içtihadı hassasiyetle uymaktadır ve aradan geçen zaman zarfında 1919 tarihli kanun ile, 1921 tarihli mali kanun, yüksek İdarî içtihad üstünde kayda değer bir etki yapmamıştır. Bununla birlikte şu hususu belirtelim: 1919 yılındanberi, belediye başkanı artık, her filmin gösterilmesi için bir önizin veremez olmuş; sadece bir filmin veya bir çeşitten filmlerin gösterilmesini yasaklayabilmiştir. Aradaki ayrım epeycekdir. 1921 tarihli kanun, en sonunda, merkezî sansürün tek gelir kaynağı teşkil ettiğini, mahallî sansürlerin ücretsiz olduğunu, yâni yeni bir vergiye konu teşkil etmediğini açıklıyordu.

65.— Mahallî Polis Konusunda Son İdarî İçtihatlar. — Danıştay'ın 8 Aralık 1933 tarihli olan bu içtihadı (Sirey, 1934.3.99), devamlı şekilde teyid edilmektedir.

Prodüktörler ve sinema salonu işletenler, bu içtihadı uymazlık edemezler, ancak hukuk tekniğinin bütün inceliklerini çözebilecek bir durumda bulunmayanlara bu içtihadı izah edebilmek oldukça güçtür. Çeşitli valilik kararlarına karşı 1 Ocak 1954 denberi kurulan ve kamu hukuku üzerine hüküm veren bölge idari mahkemelerine yeni müracaatlar olmuştu.

Marsilya İdarî Mahkemesi, «Le Ble en Herbe - Yeşeren Başak» adlı filmi on altı yaşından küçük çocuklara yasaklayan bir valilik kararını iptal etmiştir. Bu filme, şarta bağlı olmayarak gösterilmek üzere bir işletme vizesi verilmişti. Vali kamu düzeni zorunluklarını göz önünde tutmuştu. İdarî Mahkemenin kararında, yapılan incelemelere göre, çevrede, kamu düzenini sarsacak hiç bir ciddi kargaşalığın mevcut bulunmadığı işaret ediliyordu. (Karar tarihi : 15 Haziran 1955).

Fakat Nice İdarî Mahkemesi, 11 Temmuz 1955 te, «Avant le Deluge - Tufandan Önce» adlı filmin, o çevrede gösterilmesini yasaklayan Nice Valisinin bir kararının iptali için yapılan müracaatı reddetti.

Tercümeler

Bu kararların ilkinde görülen ilginç yön, Danıştay içtihadına rağmen, polis yetkilerinin kendine has sının aşmaması gerektiğine işaret etmesidir. Eğer 1) ağır kargaşalıkların tehdidi mevcut olsaydı; 2) düzeni sürdürmekle görevli kuvvetler, kamu düzenliğini sağlamağa yetmeseydi; valinin karan yerinde olurdu.

Zaten, karar serildiği sırada, film bir kaç gündür gösterilmekteydi ve hiç bir kargaşalık çıkmamıştı. (Ancak vali, bir ahlâki korama derneği tarafından ikaz edilmişti.)

Buna karşılık, bu kararlardan ikincisi ; kamu ahlâkının, kamu düzeninin bir unsura olduğunu teyid ediyor. Ancak, bu ahlâkiliğin takdiri kime aittir? Bakanlıklardaki sansür yetkililerine değil mi? Şu halde yeniden mahallî polis yetkililerinin, mekezî denetim kuruluşlarının yetkilerine tecavüz etmesi konusuna geliyoruz. Bu kuruluşun kararlarına gerekli saygı gösterilmemiş; böylece hizmetinden umulan faide ortadan kaldırılmıştır.

Kanaatimizce, belediye başkanının ve valinin görevi, kargaşalık çıkaranlara karşı anlatım özgürlüğünü ve ticarî hürriyeti korumaktır, Kamu sükûnunu film mi, nûmayiş yapanlar mı bozuyor? Bir eleştirmecinin dediği gibi «filen bir belediye sansürünün ortaya çıkmasına yardım ediliyor.»

Danıştay işin içine girmiştir; gelecekte de yemden içtihatlarla bulunacaktır; ve sinema konusundaki fikir ve kavramların gelişmesiyle, öyle anlaşılıyor ki, 1924 teki içtihadını değiştirecek, hiç değilse yumuşatacaktır. Aşağıdaki metinlerden çıkarılan sonuç budur.

66.— Danıştay’ın 9 Mayıs 1950 tarihli Görüşü (CNC Haber Bülteni No. 30, Aralık 1954). —

Danıştay, duruşmasız olarak, ilerde muhtemel davranışlarına esas teşkil edebileceğine telmihen, istişarî görüşünü şu şekilde belirtmiştir :

«Danıştay’ın İçişleri Bölümü, — İçişleri Bakanlığının istişare talebine binaen sinematografik temaşalarda belediye başkanlarının polis yetkileri hususunda;

- 1) Belli bir tanımlamaya cevap veren bir kategorideki filmleri, bu filmler vize almış olsalar da, genel bir bildirim yayınlayarak ya~ saklayabilmelerinin;

Anlatım Özgürlüğü ve Sinema Polisi

2) Gösterme izni bulunan bir filmde değişiklikler veya kesintiler yapabilmelerinin;

3) «Herkese gösterilebilir» kaydıyla vize almış bir filmi küçüklere yasa koyabilmelerinin;

4) Film görmeleri yasaklanabilecek küçükler için, 3 Temmuz 1945 tarihli kanunda gösterilenden daha yüksek bir yaş haddi saptayabilmelerinin;

5) İşletmecileri, her sinematik gösteriden önce, gösterilecek filmin programını İdareye vermeğe zorlayan bir karar verebilmelerinin; mümkün bulunup bulunmadığı konusunda,

5 Nisan 1884 tarihli kanun;

3 Temmuz 1945 tarihli Ordonans ve aynı tarihli kararname göz önünde tutularak;

Filmlerin sansürünü ve vize verilmesinin koşullarını yeniden düzenleyen 3 Temmuz 1945 tarihli Ordonans'ın, 1884 tarihli kanunun 97 ve 99. maddelerinin, belediye başkanları ve valilere tanıdığı yetkileri kaldırmadığına; bu yetkilerin, özellikle belediye başkanlarınca uygulanması için, her sinematoğrafik gösteriden önce, programda bulunan filmlerin adlarının bildirilmesi gerektiğine ve diğer yandan, içinde bulunan sahnelerin çeşidi bakımından, o çevrede kamu düzeni ve sükûnu için zararlı olabilecek filmlerin gösterilmesini yasaklayabileceğim ;

Belli bir tanımlamaya cevap veren bir kategori filmi genel bildirim yayınlayarak yasaklamasının, belediye başkanının, yetkilerini aşması demek olacağına;

İzin verilmiş bir filmin değiştirilerek veya kesintilerle gösterilmesi konusunda bir karar alamayacağına; «Herkese gösterilebilir» kaydıyla vize almış bir filmin küçüklere yasaklanması veya küçükler için 3 Temmuz 1945 tarihli kanunla öngörülen yaştan daha yukarı bir yaş saptanmasının, esas bakımından belediye polisinin yetkileri dışında kaldığından, mümkün bulunmadığına kanaat getirildiğinden;

Yukarıda işaret edilen görüşlerin cevaben bildirilmesinin yerinde görüldüğü karar altına alındı. (G. Michel, Başkan; R. Maspétiol, rapörtör).

Bu karardan, Danıştay'ın görüşünü 1914 ve 1924 kararlarından sonra yumuşadığı anlaşılmaktadır. Ancak belediye başkanının polis

Tercümeler

yetkileri prensip'inde değişen bir şey yoktur; belediye başkanı genel metinlerden neş'et eden hükümlere her zaman eklemeler yapabilir. Polis tüzüklerinin teşkil ettiği yığın, pek normal sayılacak halde değildir. Bakan tarafından gösterilmesine izin verilmiş bir film belediye başkanı tarafından yasaklanabilir. Mahallî otoriteler, bu kararlar koşulların kendilerini zorladığı hallerde, her zaman, belli bir film hakkında yasaklama yetkisini hâiz olduklarına göre - ancak sinema- toğrafik gösterileri genel olarak düzenlemek yetkilerinin bulunmadığını anlamışlardır.

Kıscacası, Danıştay, münferid (individuel) tasarrufları meşru (licite); tanzimi (reglementaire) tasarrufları batıl addetmiştir; İkinci Cihan Harbinden önceki duruma göre bir ilerleme kaydedildiği gözden kaçmasa gerektir. Sinema eserlerine, kesinti ve değişiklikler yapılması yoluyla, dokunulmasının polis yetkililerine yasaklanması da, aynı şekilde, bir ilerleme sayılabilir.

67.— 14 Mayıs 1954 tarihli Danıştay Kararı (CNC Bülten, sayı 30, Aralık 1955, Sahile 168, Sirey 1954, m 88). —

Bu defa Danıştay'ın istişare kabîlinden değil, duruşma sonucu alınan ve belediye başkanının polis yetkilerini sınırlayan bir karardan söz açacağız. Bu, örnek teşkil edecek bir karardır. Danıştay, bir belediye başkanının kararını iptal ederek yeni bir emsal vermektedir; ticarî hürriyetin ihlâl edilmesi.

«El Ançor belediye başkanının itaraza konu teşkil eden kararıyla, belediye hudutları içinde müracaatçı tarafından verilen sinema temsillerinin sayısını, persembeleri bir, ve her iki pazarda yine bir seans olmak üzere sınırladığı; bu kararı meşru göstermek için gösteri sırasında kopan gürültüye ve kendince «zararlı bir eğitim şekli» saydığı bu çeşit temaşaların okul Öğrencileri tarafından seyredildiği ve etüd saatlarında kargaşalıklar çıkmasına sebep olduğuna dikkati çektiği»;

«Belirli bir sinematografik temsil dolayısıyla kamu düzeni için bir tehlike bulunması hâlinde, bu temsili yasaklama yetkisi belediye başkanlarına ait bulunuyorsa da; bunların ticarî hürriyete tearuz teşkil etmeksizin, süreli bir şekilde belediye hudutları içinde sinema toğrafik gösterileri sınırlayamayacakları; itiraz gören bu tedbirin, ne kamu sükûnunu bozan hadiselerin önlenmesiyle ilgili 5 Nisan 1884 tarihli kanununun 97. maddesinin 2. fıkrasında ve ne de (22 Mayıs

Anlatım Özgürlüğü ve Sinema Polisi

1946 da değiştirilen) okul öğrencilerinin devamlarıyla ilgili 28 Mart 1882 tarihli kanunun 13. maddelerinde tarif edilen polis yetkilerinde meşru bir temel bulmadığı; ve müracaatçının, itiraz ettiği kararın yetki aşımıyla malûl bulunduğu iddiasını gözönünde tutarak) :

«1-E1 Ançor belediye başkanının 29 Ekim 1951 tarihli kararının iptaline karar vermiştir.»

Fakat 25 Mart 1955 te (yayınlanmamış Mayol Şirketi - Sinema davasında) Danıştay şu hükmü veriyor: «Gösterme izni vermemesini gerektiren sebeplerin takdiri, otoritesine tabi tutulan temaşalar konusunda kendisine özellikle geniş yetkiler tanınmış olan, belediye başkanına aittir.»

68.— Toplantı Özgürlüğü ile Kıyaslama. —

Danıştay'ın toplantı özgürlüğü konusundaki içtihadı çok daha liberaldir. 19 Mayıs 1933 klâsik kararıyla (R. Benjamin), bir belediye başkanının bir umumî topluluğu yasaklayan kararı iptal edilmiştir, kamu düzeninin başka yollardan sağlanması gerektiği işaret edilmiştir. 23 Ocak 1953 tarihli bir kararda (A. Naud), «Kamu düzeninin sürdürülmesini gerektiren tedbirleri almak polis müdürüne ait olmakla beraber, adı geçenin yetkilerini kullanırken, davranışlarını 30 Haziran 1881 ve 28 Mart 1907 kanunlarıyla teminat altına alınmış toplantı özgürlüğüne saygı gösterecek şekilde ayarlaması gerektiği» hatırlatılmış; ve bir toplantıyı yasaklayan karar iptal edilmiştir. Kullanılan vasıtaların elde edilmek istenen gaye ile mütenasip olması gerektiği hakkındaki ünlü içtihad prensibinin kamu özgürlükleri konusundaki bir uygulamasıdır, bu...

Acaba sinematoğrafik gösteriler konusunda (püre et simhle) bir yasaklama; ulaşılmak istenen, kamu düzeninin bozulmaması gayesiyle orantılı mıdır? İki içtihad arasında gözle görülür bir eşitsizlik vardır. Bunun nedeni, şüphesiz ki, Danıştay'ın nazarında toplantı özgürlüğünün, kanunda tanımlanmış bir hürriyet oluşu; siematoğrafik özgürlüğün ise, hiç bir şekilde ilân edilememi bulunmasıdır.

1945 ordonans'ında, «filmlerin gösterilmesi serbesttir; bununla birlikte...» şeklinde bir ifade yoktur. «Filmlerin gösterilmesi... İzin alınmasına bağlıdır» denilmektedir. Fakat iki içtihad arasındaki bu farklılık, bugün mantıkî bir yoldan izah edilemez.

69.— İctihadın Değiştirilmesi Zorunluğu. —

1884 tarihli kanuna göre mahallî otoritelere tanınan polis yetkilerinin kaldırılmasını ummak mantikî olmaz. Çoktandır kabul edilmiştir ki, bir polis yetkisinin yüksek bir otorite tarafından uygulanması (burada bakan ve kontrol komisyonu), daha aşağı seviyedeki bir otoritenin kendi bakımından müdahalesini bertaraf edemez. (Danıştay, Haziran 1902, Sirey 1902, HI81). Fakat sinema konusunda belediye başkanı ve valilerin yetkilerinin şumulü kesin olarak belirtilmelidir. Şimdiye kadar bu polis yetkilerinin «kamu gösterileri konusunda özellikle geniş» olduğu (boks maçlarına ait bir karar: Danıştay, 7 Kasım 1924, Dalloz 1924, HE 58, Cahen Salvador); ve İdarî otoritelerin kontrolü pek sınırlı olup alınan tedbirin ancak kamu düzeninin bozulmaması bakımından meşru bulunduğu kabl edilmiştir. Daha önce anılan Nice İdarî Mahkemesinin kararıyle Danıştay'ın 25 Mart 1955 tarihli kararı bu eğilimi destekler.

Sinema bir anlatım aracı, bir san'at olduğuna, dolayısıyla sirk gibi bir fuar gösterisinden (spectacle de curiosite) başka bir şey sayıldığına; bu konuda bir de kanun metni (1945 ordonans'ı) mevcut bulunduğuna göre; bu içtihad istikâmetinin haklı görülmesine devam edileceğim düşünmek güçtür. Mahallî otorite, merkezî sansür otoritesinin yetkilerini çiğnemekten kaçınarak, kararını ancak, mahallî kamu düzeni sebeplerine dayatarak vermelidir. Bir gösteriye, eğer polis tedbirleri çıkan kargaşalığı yatıştırmağa ve kargaşalık tehdidini gidermeğe yetmezse, ancak o halde müdahale edebilmelidir. Ahlâkın bekçiliğini yapmak ona düşmez; kamu ahlâkı, maddî düzenin bir unsuru olmadıkça, bir polis müdahalesine sebep teşkil etmez. (Skandal çıkaran filmlerde olduğu gibi). (Bu anlamda, P. Weil'in Note Dalloz 1956, sh. 14'e bakınız).

Ancak, son yılların içtihadlarında bir çekişildik mevcuttur ve Danıştay e geç yeniden müdahale etmelidir. «Nice İdarî Mahkemesinin kararı, hiç değilse tek olmak gibi bir meziyeti bulunan hükümet sansürüne sayısız belediye ve vilâyet sansürleri ekleyerek Fransa'da sinemanın felâketi olabilir; bu karar sinemayı, haliyle, 1904 öncesindeki rejime sürükler. Asıl önemlisi, ahlâk düzenini polis gayelerine dayatarak «basit bir kargaşalık tehdidi veya endişesi» uğruna polis tedbirleri alınmasına yetki tanıyarak ve nihayet mahallî yetkililerin, tasarruflarına azamî bir vüsat vererek onların yetki aşımına düşmelerine sebep olmak suretiyle, polis yetkilerinin geleneksel teorisinde derin değişiklikler kaydedilmesi riskini ortaya çıkarır. Bu

Anlatım Özgürlüğü ve Sinema Polisi

hüküm, polis kudretine, inisiyatifi çok geniş bir anlamda kullanmağa (tres largement discretionnaire) imkân verecek bir eğilim göstermektedir. Bu çift sebep uğruna, alınan kararın içtihad olarak uygulanmaması temenni olunur.» (P. Weil, adı anılan not.)

70. — B) Bakanlığın Vize Vermemesine Karşı İtiraz. —

İlkin, komisyon görüşü idari karar demek olmadığına göre itiraza konu teşkil edemeyeceği vakıası üzerinde duralım. Bu görüş, sorumlu bakanın kararının aynı değildir. Bu konuda, idare hukukunun genel prensiplerinin uygulanması yerinde olur. Bahis konusu olan, bir idari otoritenin aldığı ve özel şahsın şikâyetine yol açan bir karardır; bu özel şahıs davasını Danıştayın tetkikine sunabilir. (Fakat bölgeler arası İdarî mahkemelere değil). Vize verilmemesi, İdarenin inisiyatifi rahatça kullanabileceği (discretionnaire) tasarruflarından sayılmamalıdır. (Örneğin, pasaport verilmemesi gibi; Danıştay, 14 Mayıs 1948, Imbach, Dalloz 1949, Genel İçtihatlar, sh. 226).

İçtihatlar yoluyla dört iptal sebebi kabul edilmiştir. Yetkisizlik, usule aykırılık, yetkinin yerinde kullanılmaması ve kanunun ihlâli... İtiraz, Bakanlığın vize verilmemesine dair kararının anlaşılmasını izleyen iki ay içinde yapılmalıdır.

a)Yürürlükte olan mevzuata göre, karan imza eden, sansürle görevlendirilmiş bakan değilse, yetkisizlik bahis konusudur. Bir çok kereler yetkili şahıs değiştiğinden (Haberalma Bakam -Başbakan- Başbakanlık nezdinde Devlet Bakam - Ticaret ve Sanayi Bakanı) «yetkisi bulunmayan bir otoritenin verdiği karar» faraziyesi yabana atılamaz.

b)Bakan kontrol komisyonunun görüşünü almamışsa veya bunu izleyen işlem düzgün yürütülmemişse usule aykırılık bahis konusudur. Görüldü ki filmin Fransız ülkesinde veya yurd dışında yapılmış olmasına göre hakkında ayrı ayrı işlem uygulanır. Aynı şekilde, birlikte yapım (co-production)'m halihazır tekniği, bir filmin Fransız mı, yoksa yabancı mı olduğunun bilinmesinde ortaya bazı güçlükler çıkmasına etken olmaktadır. Yine bir münasebetle, bir halde (Fransa'da yapılmış, fakat Fransa dışında işletilecek bir filme vize verilmemesi halinde), komisyon görüşünün uygun olması gerektiği işaret edilmişti. Komisyon görüşü mucip sebebe bağlanmamışsa, Bakan vize vermezlik edemez veya filmin on altı yaşından küçük olanlara yasaklanmasını karar altına alamaz. (Danıştay, 4 Aralık

Anlatım Özgürlüğü ve Sinema Polisi

1953, yayınlanmamış Jackson kararı: «Pas de Vacances pour le Bon Dieu - Tanrı İçin Tatil Yok» adlı filmi on altı yaşından küçüklere yasaklayan Bakanlık kararının iptali hakkında).

c) Yetkinin yerinde kullanılmaması; Bakanın, bu yetkinin kendisine verilmesine esas teşkil eden sebeplerden başka sebeplerle bir filmi tüm veya parçalı olarak yasaklama tasarrufunda bulunduğu zaman ortaya çıkar. Bir film yapımcıya karşı Bakanın kişisel kını, buna bir örnektir. Yetkinin yerinde kullanılmamasının sebebi, çoğu zaman siyasaldır; fakat sansür bahis konusu olunca, siyasal sebebin, yetkinin yerinde kullanılmamasında etken bulunduğunu teyid etmek pek güçtür. Yalnız, bir çok vize verilmemesi vakıalarının sebebinin siyasal düzen (Pordre politique) olduğu su götürmez. Harpten önceki uygulamalar bakımından bu hüküm bir gerçek ifade etmektedir. (Sovyet filmleri vize alamazlardı: «Le Cuirasse Potemkine: Potemkin Zırhlısı», «La Mere: Anne» gibi). Bu günde değerini kaybetmemiştir: (Müstemlekeçiliğe - karşı tutumlu olduğu iddia edilen, zenci san'atı üstüne bir dokümanter olan «Les Statues Meurant Aussi: Heykeller de Ölü», kuzey Afrikadaki olaylardan ötürü tehlikeli olduğu düşünülen, konusu Maupassant'dan alınmış «Bel Ami: Güzel Dost» adlı filmlerin yasaklanması).

d) Kanunun ihlâli, yetki aşımı iddiasıyla vuku bulan itirazların büyük çoğunluğunu teşkil eder. Şayet 3 Temmuz 1945 Ordonansı ve aynı tarihli kanunun hükümleri yanlış uygulanmışsa, vize verilmemesi işlemi iptal olunur. Kararın dayandığı mucip sebep meşru değilse, ya da karar maddî bakımdan gerçeğe ve nizama uygun olmayan vakialara istinad ediyorsa, yine aynı yola gidilir. Fakat idari yargıç tedbirin uygunluğunu takdir edemez.

(Sonu gelecek sayıda)

İ D A R İ C O Ğ R A F Y A

KAVAK KAZASI İDARİ COĞRAFYASI

Kemâl Vehbi GÜL
(Kavak Kaymakamı)

COĞRAFİ DURUMU :

Kavak, Samsun, iline bağlı küçük bir ilçedir. Karadeniz'den itibaren gittikçe yükselen bir arazi üzerinde kurulmuş olan Kavak ilçesi, Samsun - Ankara şosesinin 45. kilometresinde yüksek bir dağın Güney yamacında uzanmaktadır. Dört bir tarafı Samsun ilinin diğer ilçeleri ile çevrilmiştir. Kuzeyinde Samsun merkez kazası, Kuzey Batısında Bafra ilçesi, Batısında Havza ilçesi, Güneyinde Lâdik ilçesi ve Doğusunda Çarşamba ilçesi vardır. Konumu itibarı ile Samsun ilinin tam ortasına isabet etmektedir. Havza ilçesine 38 kilometre, Lâdik ilçesine 32 kilometre ve Vezirköprü ilçesine 68 kilometre mesafededir. Diğer ilçelerle doğrudan doğruya bir münasebeti yoktur.

Samsun şehri ile Kavak ilçesi arasındaki irtifa farkı 600 metredir. Bu da göstermektedir ki, Kavak ilçesi dağlık ve sarp bir arazi parçası üzerinde bulunmaktadır. Eski Samsun - Ankara şosesinin geçtiği ve yükseklikleri 1000 metreye yaklaşan yüksek bir bölgede Mahmurdağ gibi meşhur dağlar bulunmaktadır. Kavak ilçesi Samsun ilinin en sarp ve kayalık ilçesidir. 2 kilometre kadar Kuzeyinde 820 metre yükseklikteki Hacılar dağından sonra arazi aniden inmekte ve Kavak'ta 600 metre olmaktadır. Bu yükseklikler belki memleketimizin çok yüksek olan Doğu ve diğer bölgelerine nisbetle az görülebilir. Ancak, Samsun'da sıfır metre olan irtifanın kırk kilometre kadar Kuzeyde birden bire 800 metreyi geçivermesi arazinin engebe durumunu izaha kâfidir. Samsun şehrinin Kuzey Batısından denize dökülen Mert ırmağı, Kazanın Güney Dötusundan geçer. Yakınından Ağal ve Teknegöl dereleri geçer. Yer yer derin vadilerle bölünmüştür.

İdari Coğrafya

BİTKİ ÖRTÜSÜ :

Kavak ilçesi, bitki örtüsü bakımından oldukça zengin sayılabilecek bir yerdir. Dağlar, yer yer fundalaşan ormanlarla kaplıdır. Ancak toprakların kıt olması, ziraatın iptidai usullerle yapılması sebebiyle verimin az olması ve keçi miktarının çokluğu sebepleri ile bu ormanlar sür'atle yok edilmektedir. Tarla açma, odun kömürü yapma, keçi tahrifatı ve bakımsızlıklar yüzünden bitki örtüsünün kısırlaştığı göze çarpmaktadır. Yayla iklimine sahip olması ve her mevsimde kâfi yağış alması sebebiyle diama yeşilliktir.

İKLİMİ :

Yayla iklimi hâkimdir. Yazları ılık ve serin, kışları ise sert geçer. Sağlam bir havası vardır. Suyu ve havası sebebiyle gerek Samsun'un ve gerekse de civar illerin sayfiye yeri halindedir. Halk, hava değişimi ve sayfiye için yazın buralara akın eder. Havası gayet sıhhidir. Kaşın ve İlkbaharda ve Sonbaharda bol yağmur yağar. Kaza merkezi, yüksek bir dağın güney eteğinde kurulduğu için kuzeyden gelen sert rüzgârlara karşı muhafazalıdır.

TARİHÇESİ :

Kavak, çok eski bir tarihe sahiptir. Tanzimattan önce büyükçe bir köy halinde idi. 1839 yılında nahiye haline getirildi. 1934 yılında ise kaza olmuştur. Nakil vasıtalarının eski ve iptidai olduğu İmparatorluk zamanlarında Kavak, bir durak yeri idi. Samsun-Havza arasında bir konak yeri vazifesi gören Kavak, bugün Samsun'un adeta binliyesi durumundadır. 1962 yılında yapılan tren yolu ile Samsun ve Sivasa bağlanmıştır.

NÜFUS :

Kaza merkezinin nüfusu bakımından Kavak ilçesi, Samsun ilinin en küçük kazasıdır. 1960 genel nüfus sayımına göre; kaza merkezinin nüfusu 2485 kişidir. Bu nüfus miktarı ile Kavak, Samsun'un son ve sekizinci kazasıdır. Beş yılda merkez kazada nüfus artış miktarı 460 kişidir. Bu duruma göre üç mahallesi bulunan Kavak ilçesinin nüfusu yılda seksen kişi artmıştır.

Kavak Kazası İdarî Coğrafyası

Kavak ilçesinin 89 köyü vardır. Kazanın bütün köyleri ile beraber umumî nüfusu; 39524 kişidir. Bu nüfus miktarı ile Kavak, Samsun'un diğer ilçeleri olan Alaçam ve Lâdik'ten evvel gelir. Genel nüfus bakımından Samsun'un altıncı kazasıdır. Beş yıl içinde genel nüfus itibari ile Kavak 3014 kişi artmıştır. Kavak ilçesinin (Asarcık) adında bir nahiyesi vardır. Bu nahiyeye 11 köy bağlıdır. Köyleri ile Asarcık nahiyesinin nüfusu 8402 kişidir. Kaza merkezine bağlı olan 78 köyün toplam nüfusu 28.657 kişidir. Nüfusun, kadın ve erkek nüfus olarak dağılışına göre; genel nüfusunun 20.170 kişisi kadın ve 19.354 kişisi de erkektir. Kadınlar, erkeklerden 816 kişi fazladır. Bu mukayeseden çıkan netice şudur ki, geçimin sağlanabilmesi için kadınların da tarlada çalışmaları gerekmektedir. Zaten tarlada çalışan nüfus, kadınlardan başkası değildir.

Köy miktarı bakımından; merkez kaza, Çarşamba, Vezirköprü ve Bafra'dan sonra 5 ci gelir..

Kilometre kare başına 48 kişi düşer. Bu miktar ile Vezirköprü ilçesinden evvel olarak yedinci gelir. Nüfus yoğunluğunun diğer altı kazaya nisbetle bu derece az olmasının sebebi sadece nüfusunun azlığı değil, fakat aynı zamanda yüz ölçümünün de geniş olmasıdır. Kavak, 955 kilometre kare bir yüzeyi kaplamaktadır. Bu mesaha ile Lâdik, Terme, Alaçam ve Havza ilçelerinden büyüktür.

Kazaya en yakın olan köy 2,5 kilometre mesafede iken en uzak olan köy ise; 42 kilometre uzaktadır. En yakın köy olan Kayaköyü'ü ile en uzak köy olan Kılavuzlu köyü arasındaki bu büyük mesafe farkı bazı güçlükler doğurmaktadır. Arazinin çok dağlık ve sarp olması yüzünden zaten çok güç sağlanan irtibat, mesafenin artması sebebiyle bir kat daha güçleşmektedir.

MESKEN VE YAŞAYIŞ DURUMU :

Kaza merkezinde 447 hane vardır. Merkeze bağlı köylerde ise; 4071 hane; nahiyeye bağlı köylerde 1275 hane mevcuttur. Bu duruma göre; hane mevcudu 5793 adettir.

İlçenin dağlık ve engebeli oluşu yüzünden dağınık bir yerleşme göze çarpmaktadır. Bilhassa bazı köyler çok sayıda mahalleyle sahip olup bunlar birbirlerinden birkaç kilometre uzakta bulunmaktadır. Bu dağınık yerleşme, çeşitli hizmetlerin halka tahsis edilmesini zaman ve yeterlik bakımından birçok engellerle karşılaştırmaktadır.

İdari Coğrafya

Köylerdeki meskenlerin durumu modern meskenlerde aranan şartlardan tamamen mahrumdur. Henüz hiçbir köyde elektrik olmadığı gibi sokak aydınlatmada yapılmamaktadır. Evlerin alt katları ahır olarak kullanılmakta, üst katlarda da yaşanmaktadır. Evler, ağaçtan yapılmış olup toprak sıva ile sıvanmıştır. Kaza, taş ve kireç bakımından çok zengin olduğu halde sıhhi ev inşaatı henüz köylere girmemiştir. Evlerde umumiyetle banyo tertibatı yoktur. Helaları gayri sıhhidir. Her evin dibinde gübre yığınları mevcut olup bunlar sıhhati yakından tehdit eden tehlikelerdir.

Köylerde mevcut olan bu bozuk mesken durumu kaza merkezinde de aynen göze çarpmaktadır. Mevcut olan meskenler çok eski ve bakımsız bir durumdadır. Yapı cinsleri, ağaççatlı toprak dolgu ve toprak sıva şeklindedir. Kasabanın Güney Batıya doğru uzanan düzlüğe uygun olarak gelişmesi mümkündür. Bu düzlüğe doğru yapılan evler daha modern bir şekilde inşa edilmektedir. Umumiyet itibarı ile mesken durumu bozuktur.

Halkın yaşayış şekli oldukça medenidir. Fakir olmasına rağmen halk iyi giyinmesine, temiz yaşamasına dikkat eder. Kasabanın ihtiyaçları çok ve çeşitlidir. Ancak bu ihtiyaçların çokluğu halk tarafından tam mânâsı ile duyulmuş değildir. Bu sebeble de kazada tam bir uyanma ve kıpırdanma mevcut değildir. Köylerde evlilik müessesesi medenî şartlara uygun olarak tanzim edilmekten uzaktır. İstenen başlık miktarının çok olması yüzünden kız kaçırma hadiseleri sık sık ortaya çıkmakta bu ise içtimai dayanışma ve bağlılığı sarsmaktadır. Köylerde bazı müşterek işleri görmek için zarurî olan bağlılık ve toplum şuuru yoktur. Halkta her şeyi devletten bekleme gibi hatalı bir atalet mevcuttur.

MİLLÎ EĞİTİM DURUMU :

Kaza merkezinde bir orta okul ve bir ilk okul vardır. 89 köyden okulu bulunan köy miktarı ancak 66 adettir. Henüz 25 köyde okul mevcut değildir. Mevcut okullardan 11 tanesi yıkılma tehlikesi ile baş başadır. 66 okulun 45 tanesinde öğretmen, 16 tanesinde eğitimci vardır; geri kalan 3 okulda da hem öğretmen ve hem de eğitimci mevcuttur.

Öğretim kadrosu ise şöyledir; 55 öğretmen, 4 muvakkat öğretmen, 2 vekil öğretmen ve 19 eğitimci olarak 80 kişidir. Birçok okul-

Kavak Kazası İdarî Coğrafyası

lar öğretmen miktarının azlığı sebebiyle kendilerinden beklenen randımanı verememektedir.

Öğrenci durumuna gelince; kaza merkezinde 216 sı erkek, 161'i kız olmak üzere 377 öğrenci mevcuttur. Köylerde ise 2495 erkek ve 792 kız öğrenci olmak üzere 3287 öğrenci okumaktadır. İlçede öğrenim görmekte olan çocuk adedi 3684 dür. Bunun genel nüfusa oranı % 10 gibi bir miktardır. Kavak halkı tahsile düşkündür. Bu kazadan değerli insanlar çıkmıştır; Profesör, doktor, avukat gibi münevver insan yetiştiren köyleri pek çoktur. Bazı çocukların okuma arzuları da imkânsızlıklar sebebiyle eriyip gitmektedir. Kavak, Yaşar Doğu gibi pehlivanlar yetiştirdiği gibi sayısız münevverler de yetiştirmiştir.

TARIM DURUMU :

Kavak ilçesinde 8191 adet çiftçi ailesi vardır.

Mevcut arazinin dağılımı şu şekildedir :

Tarla arazisi	19.000	Hektar
Sebzelik ve bahçe.	285	»
Çayır arazisi Mer'a	715	»
Ormanlık saha	22.000	»
Dağlık taşlık	22.880	»

Yekûn **76.900** »

Bu rakamlardan da kolayca anlaşılacağı üzere ekime müsait olan arazi miktarı mevcut arazinin ancak % 25 kadar bir kısmıdır. Toprağın verim bakımından zayıf olduğu düşünülürse bu kadar az ekim arazisinin olması ilçenin tarımı bakımından düşündürücü bir keyfiyettir. Ekime müsait olan arazinin mahsuller arasında dağılış şekli şöyledir :

Mahsulün cinsi	Ekilen arazi		Alınan mahsul	
Buğday	5350	Hektar	4815	Ton
Arpa	2920	»	2950	»
Yulaf	660	»	726	»
Çavdar	110	»	555	»
Mısır	2500	»	2500	»
Pancar	308	»	6160	»
Tütün	400	»	130	»

İdarî Coğrafya

Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere Kavak ilçesinin tarım faaliyetleri buğday, mısır, tütün ve pancar gibi ana mahsullere dayanmaktadır. Son yıllarda tütünün fazla para etmesi sebebiyle tütün ekim sahası sür'atle artmış yukarıdaki geçen yıllık miktarın birkaç misline erişmiştir. Geçen yıl tütün eken köy miktarı 30 civarında iken 1963 yılında bu miktar 80 köye çıkmıştır. Ekici sayısı 1500 den fazladır. Tütün ekimi Kavak'ta tutunursa kazanın İktisadî durumu sür'atle iyiye doğru gidecek ve yaşama seviyesinin yükselmesi ile beraber gözle görülür bir canlılık belirecektir. Tütün ekiminin gelişmesi, pancar ziraatının aleyhine olmuş, pancar ekimi gittikçe zayıflamış bulunmaktadır.

İlçede henüz traktör mevcut değildir. Toprak karasapan ve Çarşamba pulluğu tâbir edilen bir nev'î pullukla yapılmaktadır. Sun'î gübreleme yok denecek derecede azdır. Ekilen arazinin ancak az bir kısmı, kifayetsiz olan tabii gübreleme ile kuvvetlendirilmeye çalışılmaktadır. Pancar ekimi yapan köylerde sun'î gübre kullanılmaktadır.

Müsait yerlerde toplu meyvelikler ihdas edilmektedir. 1962 yılında 152 dekar meyvalık kurulmuştur. İlçede en çok kiraz, elma, armut, ceviz, vişne kayısı, erik gibi meyvalar yetiştirilmektedir. Ancak kasabada gelir getirecek bir meyvacılık yapılmamaktadır. Yem bitkileri ziraatını teşvik gayesiyle, 8 köyde yoncalıklar tesis edilmiş, 17 köyde 188 dekar korungalık yapılmış, 160 dekar sahaya da 2400 kilo fiğ tohumu ekilmiştir. Ziraatın gelişmesi için çalışılmaktadır.

HAYVANCILIK :

Kavak ilçesi arazisinin durumu sebebiyle hayvancılığa müsait bir yerdir. Bununla beraber fennî hayvancılık yapılmamaktadır. Hayvanlar iptidaî usullerle beslenmekte ve barındırılmaktadır. Hayvan cinslerinin islahına ise geniş çapta bakılmamaktadır. 1960 yılında sayıma göre; 8690 adet manda, 37.171 adet koyun, 30.180 adet keçi, 15.565 adet inek 6.690 adet at, 5.947 merkep ve 76.180 adet kümes hayvanı vardır. Bununla beraber bu miktarlar mevcudun ancak bir kısmıdır. Çünkü bu nev'î sayımlarda köylünün mevcudu söylemekten kaçındığı da bir hakikattir. Keçi miktarının çokluğu sebebiyle ormanlar geniş çapta tahribata maruz kalmaktadırlar. Hayvan ırklarını islah etmek için bir aş m durağı açılmış bulunmaktadır. Kavak, kuzu kebabları ile meşhur bir ilçedir. İlkbaharda çok miktarda kuzu kesilir. Bazı yerlerde besicilik de yapılmaktadır. 20 ye yakın

Kavak Kazası İdarî Coğrafyası

besi ahır ı vardır. Kavak'tan başka yerlere bol miktarda hayvan sevk edilir. Hayvanlar meralarda beslenmektedir. Kışın şiddetli olduğu zamanlarda da ahırlarda ot ve samanla beslenir.

ORMANCILIK :

Kavak orman bakımından oldukça zengin bir ilçe olmasına rağmen, bu ormanlar bakımsız ve verimsizdir. Kereste olarak kullanılacak ormanları pek azdır. Çoğu ormanları baltalıktır. Samsun şehri yakacak odunun mühim bir kısmını bu ilçe ormanlarından temin eder. Birçok orman köylüleri pelit ağacından odun kömürü yaparak 8-10 saat uzakta bulunan Samsun'a at ve merkeplerin sırtında götürerek satırlar. Ormancılık da esaslı bir gelir kaynağı olmaktan uzaktır.

BAYINDIRLIK VE SU İŞLERİ :

Kavak ilçesi, dağlık ve kayalık bir bölge olduğundan yol durumu bozuktur. Açılmış olan yollara da köylüler tecavüz ederek arazilerine katmaktadır. Bu yüzden zaten kifayetsiz olan yollar daralmakta ve kaybolmaktadır. En mühim yol güzergâhları şunlardır :

Kavak-Asarcık yolu : 17 kim.

Kavak-Mahmutbeyli yolu : 15 kim.

Kavak-Sıralı yolu : 14 kim.

Bu üç yol güzergâhında 40'a yakın köy bulunmaktadır. Uzunlukları 3-6 kim. arasında değişen 13 köye de 48 kim. kadar yol götürülmesi lâzımdır. Yapılan yollar da bakımsızlıklar sebebiyle çok kısa zamanda elden çıkmaktadır. Köylüler yolların bakımına hiçbir ihtimam göstermemektedirler.

Samsun - Ankara şosesi yeni güzergâhından geçtiği zaman Kavak Samsun arası 5-6 kim. kısalmış olacaktır. Şimdi kasabanın içinden geçen yol, 6 - 7 ay sonra ilçenin 1 kim kadar Güneyinden geçecektir. Yolun Kavak, içinden geçmesi kasabanın ticarî hayatında oldukça müsbet tesirler yaratmaktadır. Samsun - Sivas demiryolu 45. kilometrede Kavak istasyonuna ulaşır. Kavak Demiryolu istasyonu kasabanın 1,5 kilometre kadar Güney-Batısındadır,

Kavak ilçesinin içme suyu meşhurdur. Suyu bol bir kasabadır. Suyun içimi temiz ve sıhhidir. Arazisi kireçli olduğu için suyun kireç

İdarî Coğrafya

miktarı bazı yellerde boldur. 89 köyün 33 ünde içine suyu yoktur. İçme suyu olan köylerin suları ise ya tabii olarak toprak içinden gelmekte veya toprak borularla getirilmektedir ki bu kiremit borular ağaç kökleri ile tıkanmaktadır. Kavak kaza merkezinin içme suyu İller Bankası tarafından 1958 yılında yapılmıştır. Bununla beraber yaz aylarında su miktarı azalmakta ve bu yüzden yukarı kısımlara su çıkmamakta ve bazı evler su sıkıntısı çekmektedir. Kasabanın Güney Doğusunda meşhur Kelek suyu vardır. Bu su 1963 yılında Devlet Su İşleri 'Müdürlüğü tarafından fennî şekilde ıslah edilecek ve 5 er tonluk üç çeşmeye tevzi edilerek halkın istifadesine sunulacaktır.

İlçenin uzaktan görünüşü oldukça güzeldir. Ancak eski evler sıva ve badana yapıldığı zaman Kavak kasabası yeşilliği, temiz havası ve sıhhi suyu ile cidden güzel bir sayfiye yeri haline gelecektir.

Kasabada modern bina olarak bir orta okul, ilk okul, askerlik şubesi, Kaymakam evi, orman bölge şefliği binası, şahıslara ve Belediyeye ait birkaç binadan başka birşey yoktur. Hükümet binası ise çok eski ve bakımsız bir durumdadır. 1964 yılında yeni bir hükümet binası yapılacaktır. Kasaba 600 metre yüksekliğinde bir dağın Güney yamaçlarında kurulmuş olduğu için ancak Güney Batı istikâmetinde uzanan düzlüğe doğru gelişme ve genişleme istidadındadır. Bu düzlükte gerek Demiryolu istasyonunun bulunması ve gerekse de yeni yapılan Ankara - Samsun şosesinin bu civardan geçmesi kasabayı bu tarafa doğru ister istemez çekecektir. Nitekim yeni yapılmış olan Orman Bölge şefliği binası, yapılmasına başlanmış olan Sağlık Merkezi inşaatı, inşaatı bitmiş olan orta okul pansiyonu bu gelişme istikâmeti üzerindeki düzlüktedir. Ancak istasyon ile kasabanın bulunduğu yer arasında 1,5 kilometreden fazla bir mesafe bulunduğu için kesintisiz uzanan bir şerit halinde kasabanın tren istasyonuna inmesi 10 - 15 yıl içinde gerçekleşecek hususlardan değildir. Bugünkü durum, tren istasyonu civarında bazı ticaret yerlerinden mürekkep bir nüve teşekkül edeceği yönündedir. Yeni yapılacak hükümet binası da bu düzlüğe doğru yapılacak olursa bu imar politikası resmî yok dan da bir dereceye kadar teşvik edilmiş olur. Ancak, halkın fakirliği sebebiyle bu şehircilik siyasetine ayak uyduracakları şüphelidir. Eğer tütüncülük Kavak'ta beklenen refahı sağlayacak olursa bu düzlüğe iniş de nisbeten sür'atlenmiş olacaktır.

Kavak Kazası İdarî Coğrafyası

İKTİSADİ DURUM :

İlçenin geçim kaynakları başta tarım olmak üzere ticaret ve hayvancılığa dayanır. Ziraat zamanlarının dışında Samsun'a ve diğer yerlere büyük miktarda işçi gider. Bunlar birkaç aylığına amele olarak çalışırlar. Umumî nüfusun % 35'e yakın bir kısım bu şekilde geçici işçilikle geçim durumlarını İslah etmeye çalışır .Yapılan ziraattan elde edilen mahsul, halk için bir gelir kaynağı olmaktan uzaktır. Bu mahsul ancak çiftçilerin kendi geçimini sağlamağa yetmektedir. Hatta bazı köylülerin işçilik yaparak yetmeyen gıda maddelerini para ile satın aldığı olur. Bu durumda bulunan çiftçilerin nisbeti % 20 yi geçer. Gerek arazinin kıtlığı, gerek ekim usullerinin iptidailiği ve gerekse de sun'î gübreleme yapılmaması; ekimden bire iki ve üçten fazla mahsul alınmamasına yol açmaktadır. Ancak bu yıldan itibaren bütün ekimine verilen hız ve gösterilen gayret netice verirse kasabada ani bir canlılık ve hareket göze çarparaktır.

SANAYİ :

Kavak, kireç ve değirmen taşları ile meşhur olan bir kazadır. İlçede 2 adet fenni kireç ocağı vardır. Bu kireç ocakları geniş bir bölgenin kireç ihtiyacını sağlamakta ve kasaba içinde çeşitli yönlerden bir gelir kaynağı olmaktadır. Ayrıca 2 adet fennî taş ocağı mevcuttur. Bu taş ocakları da yine bir kaç ilin inşaat ihtiyacını karşılamaktadır. Yine 14'ü köylerde olmak üzere 19 adet tuğla ve kiremit ocağı vardır. Tren istasyonu civarında bulunan Marsilya tipi 4 adet fennî kiremit fabrikasının mamulleri Avrupa ayarındadır. Bu tesislerden başka kazada sanayi tesisi yoktur.

Kasabanın aydınlatılmasını mazotla çalışan bir dizel motoru sağlar. Ancak, elektrik müstehlikinin azlığı ve büyük çapta elektrik istihlak eden tesislerin bulunmaması sebebiyle maliyet yükseleceğinden her an elektrik vermek mümkün olmamaktadır. Bu sebeplerden dolayı 24 saatin ancak 6 saatinde motor çalıştırılmakta ve elektrik verilmektedir.

Kasabada nakliyat işleri oldukça iyidir. İlçenin yolcu taşıyacak iki otobüsü, üç jeeptir vardır. Ayrıca yük nakliyatı yapan ondan fazla kamyonu mevcuttur. Bundan başka Ankara - Samsun şosesinde işleyen sayısız otobüs, taksi, jeep, kamyon gibi çeşitli nakil vasıtaları da ilçenin içinden geçer. Bu durum kasabanın ticaretini geliştiren bir husustur.

İdarî Coğrafya

Kasabada üç tane otel, 6 tane lokanta, 4 tane fırın mevcuttur. Ticaret müesseseleri oldukça fazladır. Her perşembe günü ilçede hafta pazarı kurulur. Kasabanın hafta pazarı çok canlı olur. Bilhassa hayvan alış verişi hararetli geçer.

RESMÎ MÜESSESELER :

1— Belediye : Kavak belediyesi fakir bir belediyedir. Belediye kadro olarak 17 kişiden ibarettir. Bir belediye başkanının idaresinde, 1 başkâtip, 1 muhasip, 1 elektrik muhasibi, 2 zabıta memuru, 1 tahsildar, 1 şebeke memuru, 1 elektrik makinisti, 1 yağcı, 1 odacı, 3 ebe ve 5 temizlik işçisi vardır.

Belediyenin gelirleri azdır. Buna karşı giderleri fazladır. 1580 sayılı Belediye Kanunundaki hükme göre : «Belediye bütçesinden tediyeye edilecek olan maaş ve ücretler yekûnu senevi varidatın azami % 30 unu tecavüz edemez.» (Madde 117, fıkra 16) Bu sebepten bütçe tahminleri şişirilmiştir. Bunun mahzurları, belediyenin bütçesine göre tarh edilen çeşitli payların ödenmesinde kendisini göstermektedir. Bu sebepten belediye sivil savunma, beden terbiyesi, 22 sayılı kanunla tahmil edilen paraları ödiyecek durumda değildir. Bu, çeşitli dairelerle belediye arasında ciddî bir mesele olarak kendini göstermektedir. Kasabada, hamam, helâ, mezbaha yoktur. Yolları ve kaldırımları bakımsızdır. Bu yıl İller Bankasından yapılan borçlanma ile kasabaya bir modern hamam, bir sıhhi mezbaha ve bir helâ yapımına başlanmıştır ve kaldırımların onaranına karar verilmiştir. Belediyenin gelir getirecek esaslı bir mülk ve akan yoktur. Bu yıl şehrin en işlek yerinde 10 tane belediye dükkânı yapılmasına karar verilmiştir. İnşaata yakında başlanacaktır. Bu tesisler yapıldığında kasabanın esaslı bazı ihtiyaçları karşılanmış olacaktır. Kasabada sinema, turistik tesisler yoktur.

Kaza merkezinde 2 tane cami vardır. Bunlardan biri çarşı içilire diğeri ırmak mahallesindedir. Bu mabetler ilçenin ihtiyacını karşılamaktadır. Kasabada başka bir tarihî eser veya bina yoktur.

EMNİYET TEŞKİLÂTI :

İlçede polis teşkilâtı yoktur. Emniyet, asayiş ve tebligat işlerini jandarma kuruluşu sağlar. İlçe Jandarma teşkilâtının kadro mevcudu 50 kişiden ibarettir. Kazanın asayiş işlerini en iyi bir şekilde yürütmek için 7 karakol teşkil edilmiştir. Bunlar; Merkez Jandarma

Kavak Kazası İdarî Coğrafyası

Karakolu, Asarcık Jandarma Karakolu, Toptepe Jandarma Karakolu, Çakallı Jandarma Karakolu, Mahmutbeyli Jandarma Karakolu, Çukurbük Jandarma Karakolu ve birliktir.

İlçe Jandarma Teşkilâtı bir kıdemli Jandarma Assubay Başçavuşunun emrindedir. Kadro zayıftır. 3 assubay, 3 uzatmalı çavuş, 1 uzatmalı onbaşı, 1 uzatmalı er, 3 mükellef onbaşı ve 30 mükellef erden kurulmuştur. İlçe, mesaha ve tabii durum bakımından geniş ve engebeli olduğu halde jandarma teşkilâtının vasıtası yoktur. Sadece iki atı vardır. Acil işlerde bu atlardan faydalanılmaktadır. İmkânsızlıklara rağmen jandarma, iyi çalışmaktadır. Kazada en çok görülen hadiseler; kız kaçırma, arazi tecavüzleri, hayvan hırsızlığı ve zaman zaman cinayetlerdir. Toprakların tapusuz olması yüzünden halk bir birlerinin arazilerine tecavüz etmektedir. Bilhassa tohum ekim zamanlarında 5917 sayılı kanuna göre müracaatlar yağmur gibi yağmaktadır.

SAĞLIK :

Kasaba halkı umumiyetle dinç ve sağlam yapılıdır. İlçenin yüksekliği ve temiz havalı olması sebepleri ile burada sıtma ve Verem gibi hastalıklar hemen hemen, hiç görünmez. İlçenin sağlık teşkilâtı, 1 hükümet doktoru 2 gezici sağlık memuru, 1 köy sağlık memuru, ve 8 köy ebesinden terekküp eder. İlçenin köyleri, ebelerin dağıtılması bakımından 8 köyler grubuna ayrılmıştır. Teşkilâtın elinde yaşta yoktur. Sağlık hizmetlerinin gerçek mânası ile görülmesinde zaruri olan alet ve malzeme yoktur. İlçede sağlık merkezi inşaatına başlanmıştır.

TAKIM :

Bu teşkilâtın işlerini, 1 Ziraat Teknisyeni, 1 teknik ziraat öğretmeni, 1 sellektör makinisti yürütür. Vasıtası olmadığı halde bu yıl mavi küf mücadelesi başarılı bir şekilde yürütülmüştür.

Veteriner dairesinde sadece bir hayvan sağlık memuru vardır. Hayvancılık gibi mühim bir memleket dâvâsında 90 kötü bulunan bir ilçenin sayısız işlerini tek bir insanın yürütemeyeceği aşikârdır. Veteriner teşkilâtında bir müstahdem bile yoktur. Hayvan hastalıkları ile mücadelede zaruretî şiddetle hissedilen vasıta ne kaymakamlıkta, ne belediyede ve nede başka bir resmî dairede mevcut değildir.

İdari Coğrafya

NÜFUS TEŞKİLÂTI :

1 nüfus memuru ve bir nüfus kâtibinden tereküp eder. Yazışmalarını temin edecek bir yazı makinesinden bile mahrumdur.

MAL MÜDÜRLÜĞÜ :

1 mal müdürü, 1 muhasebe memuru, 1 veznedar, 1 vergi tahakkuk memuru 1 vergi tahsilat memuru, 2 atlı tahsildardan tereküp eder. İmkânsızlıklar sebebiyle hazine malları iyi bir şekilde takip edilememektedir.

ÖZEL İDARE :

1 özel idare mermim, 1 gelir memuru, 1 tahsilât kâtibi, 3 tahsildardan müteşekkildir.

TAPU MEMURLUĞU :

1 tapu sicil memuru, 1 tapu sicil kâtibinden tereküp eden bir teşkilâttr.

TEKEL MEMURLUĞU :

1 tekel memuru, 1 korucudan müteşekkildir.

ASKERLİK ŞUBESİ :

1 yarbay (askerlik şubesi başkanı), 1 yüzbaşı (askerlik şubesi kâtibi) 1 sivil memur ve 4 erden müteşekkildir.

DİYANET İŞLERİ :

1 müftünün idaresindedir. Başka bir personeli yoktur.

ORMAN BÖLGE ŞEFLİĞİ :

1 orman bölge şefi, 2 memur ve 9 korucudan teşekkül eder.

P.T.T. :

İ P.T.T. müdürü ve üç müvezziden ibarettir.

Kayak Kazası İdarî Coğrafyası

ZİRAAT BANKASI :

1 müdür, bir müdür muavini, 2 memur ve 2 takip memurundan müteşekkildir.

İlçede ayrıca bir pancar dairesi, bir kızılây şubesi, bir Türk Hava Kurumu şubesi, avcılar kulübü, esnaf derneği, Yaşar Doğu Gençlik Kulübü gibi teşekküller de vardır.

ADLİYE :

Kazada, bir mahkeme, bir sorgu hakimliği ve Cumhuriyet savcılığı mevcuttur. Mahkeme, asliye ceza dâvalarına kadar bakar. Teşkilâtta iki hâkim bir savcı, üç zabıt kâtibi ve bir mübaşir mevcuttur.

T A M İ M L E R

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI KARARGAHI

Ad. Müş. .2165

Ankara 20 Mayıs 1965

**Konu : İmzasız ve takma adla yapılan ihbarlara olunacak işlem Hk.
İçişleri Bak. Tetkik Kurulu Bşk.**

İmzasız veya takma ad ile yapılan ihbar ve şikâyetlerin hiç bir hukukî değer taşımamaları dolayısıyla herhangi bir inceleme veya soruşturmaya tabi tutulmaması ve bu ihbar ve şikâyetleri yapanların meydana çıkarılarak haklarında cezaî takibat yapılmak üzere ihbar ve şikâyetlerin C. Savcılıklarına tevdi hakkında Adalet Bakanlığının Bakanlıklara ve C. Savcılıklarına yaptığı 28.7.960 gün ve Ceza İş. 57/34 sayılı tamimleri örneği aşağıya çıkarılmıştır.

Buna göre işlem yapılmasını arz ve rica ederim.

Rumi AHISKALI
Kurmay Albay
Kurmay Başkani

Anayasanın 82 (yeni Anayasa Md. 62) nci maddesi gereğince, her vatandaş, gerek şahsına gerek ammeye müteallik olarak kanun ve nizama aykırı gördüğü halleri yetkili makamlara bildirmek hakkına sahip bulunmaktadır. Ancak bu ihbar ve şikâyet hakkının, gerçek olaylara dayanması zaruridir. Başkalarına karşı beslenen kin ve intikam duygularının tatminine alet edilerek bu hakkın, kötüye kullanılması hiçbir surette tecviz edilmez. Esasen bu hal, Türk Ceza Kanununa göre suç teşkil eder.

1 — Kanunlarımız, Şikâyet ve ihbarların ne şekil ve suretle ve hangi mercilere yapılacağını açıkça göstermektedir. Bu cümleden olarak Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 151 nci maddesi, ihbarların :

Tâimimler

- 1— C. Savcılarına,
- 2—Sulh Hakimlerine,
- 3— Zabıta makam ve memurlarına,

ve ayrıca yukarıda, gösterilen mercilere tevdi edilmek üzere Vali, Kaymakam ve Bucak Müdürlerine de yapılabileceğini ve sözlü yapılması halinde de keyfiyetin bir tutanakla tesbiti lâzımgeldiğini belirtmiştir.

Şu hale göre gerek yazılı, gerekse tutanakla tesbit edilmesi gereken ihbar ve şikâyetleri yapanların ad ve soyadları ile adreslerinin hakikate uygun bulunması veya bulunduğunun tesbiti kanunî bir zarurettir.

Bu itibarla resmi makam veya mercilere yapılmakta olan ihbar ve şikâyetlerden yukarıda belirtilen vasıfta bulunanların incelenmesi ve ihbar veya şikâyet edenin adını ve adresini ihtiva etmeyen veya takma ad kullanmak suretiyle yapılan ihbar ve şikâyetlerin hiç bir hukuki değer taşımamaları sebebiyle herhangi bir resmi inceleme veya soruşturmaya başlangıç ve dayanak olarak kabul edilmemesi kanun icabıdır.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Nüfus İş. Gn. Md.

2. Şb. Md. 72135 - 4698/6806 – 3163

Ankara 7/6/1963

Konu : Nüfus kayıt örneklerinin tasdiki ilk.

Tetkik Kurulu Başkanlığına

Nüfus dairelerince düzenlenmekte olan nüfus kayıt örneklerinin, nüfus müdür veya, memurlarının ad ve soyadlarının yazılı olmaması dolayısıyla bazı daire veya müesseseler tarafından ihticaca salih bir belge olarak kabul edilmemekte olduğu anlaşılmıştır.

Fuzuli yazışmalara yol açacak ve dolayısıyla vatandaşların işlerinin geçikmesine sebebiyet verecek olan bu halin önlenmesi için, bun

Tamimler

dan sonra düzenlenecek nüfus kayıt örneklerine, bu örneği tasdik edecek, nüfus müdür veya memurlarının ad ve soyadlarının da yazılması hususunun ilgililere önemle duyurulmasını rica ederim.

Şevket EKER
Nüfus İşleri Genel Müdürü

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Şb. Md. : Müs. 642 - PÜ/123 - 31/10616

Ankara 1/Haziran/1963

**Konu : Hazırlanması düşünülen Mahalli İdareler yeni Bütçe Formülleri Hk.
Tetkik Kurulu Başkanlığına**

Beş Yıllık Kalkınma Plânı ve 1963 Yıllık Programının kabul ettiği esaslar sebebiyle, Mahalli İdare Hizmetlerinin bilhassa yatırımlar sahasına yöneltilmesi önem kazanan bir mesele olarak ortaya çıkmıştır.

İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerin gelir imkânlarını arttırmak suretiyle kendilerine kanunlarla tevdi edilen hizmet ve yatırımları faydalı bir şekilde uygulama sahasına koyabilmelerini teminen gerekli tasanlar hasırlanmaktadır.

Bu durum karşısında Devlet Bütçesindeki carî harcamalar ve yatırım ödeneklerinin ayrılması nasıl gerekli görülmüş ise; buna paralel olarak Mahalli İdare Bütçelerinin de bundan böyle aynı şekilde birbirinden ayrı düşünülmesi gerekmektedir. Bu konudaki çalışmalara Bakanlığımız bünyesinde başlanılmış isede, tatbikat içindeki arkadaşlarımızın düşünce ve tekliflerinin çalışmalarımıza yardımcı olmasını arzu ediyoruz.

Halihazırda İl Özel İdare ve Belediye bütçelerindeki yatırım konusu teşkil eden ödenekler belirli bir Kısım veya tertip dahilinde bulunmayıp bütçelerin muhtelif kısımlarında dağınık şekilde bulunmasından bir takım zorluklar meydana gelmektedir.

Tâminler

İl Özel İdare Bütçeleri Adı ve Olağanüstü olarak iki grup halinde (masraf bütçesi) bulunmakla beraber yatırım konusu ödenekler her iki grubun muhtelif tertiplerine dağılmıştır.

Belediye bütçeleri de İdare ve Saymanlık ile Programlı İşler şeklinde tefrik yapmakla beraber yatırım ödeneklerinin aynı şekilde muhtelif tertiplerde yer aldığı görülmektedir. Muhasebe usulü Nizamnamesinin ilgili maddeleri muvacehesinde Programlı İşler tertibinden başka Kısım ve Bölümlere münakale yapılamayacağı da belirtilmiştir. Tatbikatta pratik sonuçlar sağlamaya matuf kanun değişiklikleri yapıncaya kadar, mevcut mevzuatla uzlaşacak surette, yatırım ödeneklerinin yukarıda, belirtildiği gibi İl Özel İdare ve Belediye Bütçelerinin masraf tertiplerinde ayrı bir kısımda toplanması faydalı olacaktır.

Yukarıda belirtilen sebepler muvacehesinde ve 15 Mayıs 1963 gün ve Mahalli idareler Gn. Md. 642 - PÜ/123 - 5/9432 sayılı matbu genelgenin derpiş ettiği esaslar ile; Devlet Bütçesinin A-1, A-2 cetvellerinin vazettiği genel maksat ve prensiplerin ışığı altında olmak ve ihtiyaçlara da cevap vermek üzere, İl Özel İdare ve Belediye Bütçe Formüllerinin ihtiyaçları kapsayacak şekilde hazırlanarak cetvel taslağı halinde gönderilmesini önemle rica ederim.

Ahmet KOÇAK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
İller İdaresi Gn. Md.

Şb. 1. 21137/4289

Ankara 10/5/1963

Konu : Üç aylık raporlar ilk.

Tetkik Kurulu Başkanlığına

1 — Plânlama ile alakalı olarak Valiliklerce düzenlenmesi istenen üçer aylık raporlar hakkında Başbakanlık (Devlet Plânlama, Teşkilâtı Müsteşarlığı)ndan alınan 29/4/1963 gün ve SPD : 5054-6- 63/1577 sayılı yazı ikinci Maddeye çıkarılmıştır.

Tamimler

2 — «Beş Yıllık Kalkınma Plânının uygulanmasının denetlenmesi bakımından 3 aylık raporların hazırlanmasında kaynak teşkil etmek üzere İl ve İlçelerce senelik olarak hazırlanan genel durum raporlarının Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı bölümünün aynı esaslar içinde üçer aylık raporlar şeklinde düzenlenip Mart - Haziran Eylül ve Aralık ayları başında Valiliklerce Devlet Plânlama Teşkilâtı'na gönderilmesinin temini»

Bilgi edinilerek gereğinin ifasını rica ederim.

Ahmet KOÇAK
Müsteşar V.
İçişleri Bakanı Y.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI KARARGAHI

Ad. Müş. : 337020 – 3954

Ankara 4/Haziran/ 196S

Konu : Saidi Nursiye ait Matbuaların toplanması Hk.

İçişleri Bakanlığı Tetkik Kur. Bşk.

2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9 ncu maddesinin (F) bendi gereğince Âmme emniyetini Bozucu basma, yazı ve resimleri toplattırmaya İçişleri Bakanlığı yetkili bulunmakla, Saidi Nursinin kişiliğinden bahsederek yayımlanan ve Bakanlıkça takdir yetkisi kullanılarak toplattırılan, bilâhare yazar aleyhine açılmış bulunan davanın beraatle neticelenmesi sonucunda dahi âmme emniyetini koruma yolundaki Bakanlığın toplama yetkisinin ortadan kaldıramayacağı Danıştay 8. Dairesinin 11.7.1962 Gün ve E. 961/2514 K., 962/3378 sayılı kararı ile belirtilmektedir.

Bilgi edinilmesini ve emsali hadiselerde buna göre işlem yapılmasını arz ve rica ederim.

Rumi AHISKALI
Kurmay Albay
Kurmay Başkanı

Tamimler

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Mahalli idareler Genel Müdürlüğü

I.D.R.H. Şb. Md.

Ankara 11/Haziran/1963

Sayı : 612-221-29/8099

Konu : Özel Ödeme hükümlerinin özel idare ve Belediyelerce tahsil edilen âmme alacaklarında da uygulanması Hk.

1 — Maliye Bakanlığından alınan 15/4/1963 tarihli ve Gelirler Genel Md. 2161779 - 962/12852 sayılı yazı aynen ikinci maddeye çıkarılmıştır.

2 _ 28/1/1963 tarih ve 612 - 221 - 29/1794 sayılı yazı.

İstanbul Valiliğinden Hususi Muhasebe ifadesiyle alınan 12/6/961 tarih ve 21489/5418 sayılı bir yazıda; özel idare vergi dairelerinin her birine ait mükellef adedinin on bininin üstünde bulunduğu, bu mükellefler den bir kısmının memuriyet ve ticaret gibi türlü sebeplerle başka il ve ilçelerde ikamet ettiği, bu yüzden posta vasıtasıyla gönderdikleri paraların taksit süreleri içinde vergi dairelerince teslimi vezne edilemediği, vergi taksit sürelerinin bazan resmi tatil günlerine tesadüf etmesi sebebiyle azalan iş günlerinde mükelleflerin tediye taleplerinin karşılanamadığı ve bundan mütevellit vergi borçlarını taksit süresinde ödeyemiyen mükellefler adına 6183 sayılı kanunun 51 inci maddesindeki âmir hükme müsteniden yürütülen gecikme zamlarının haklı şikâyetlere yol açtığı belirtilerek bina ve arazi vergisi mükellefleri için de posta, ile tediye usulünün kabul edilmesinin istenmesi üzerine keyfiyet 19/7/1961 tarih ve 2161779 - 962/24331 sayılı yazımızla Bakanlığınıza aksettirilerek bu husustaki mütalâaları sorulmuştu. Bakanlığınızca bütün İllerde özel idare ve belediyelerce cibayet edilmekte olan bilûmum âmme alacaklarının Devlete ait âmme alacaklarında olduğu gibi bankalar delâletiyle veya postaneler vasıta kılınmak suretiyle ödenmesinin muvafık olacağı mütalâa edilmiş ayrıca bu hususta T.C. Ziraat Bankası ve P.T.T. İşletmesi Genel Müdürlüğü ile de gerekli mutabakata varıldığı bildirilmiştir.

Tâmirler

T.C. Ziraat Bankası teşkilâtı bulunan mahaller ile P.T.T. teşkilâtı bulunan mahallerde özel idare ve belediyelere ait bilûmum âmme alacaklarının 6183 sayılı Âmme alacaklarının Tahsil Usulü baklandaki kanununun 41 inci maddesi ile Bakanlığımıza verilen yetkiye müsteniden aşağıdaki esaslar dairesinde bankalar delâletiyle veya postaneler vasıta, kılınmak suretiyle ödenmesi uygun görülmüştür.

A — Bankalar delâletiyle yapılacak vergi ödemelerinde :

1 — Bankalar delâletiyle çekle yapılacak ödemelerde hususi çizgili çek kullanılacaktır. Ticaret Kanununun 715 ve 716 ncı maddelerinde şekil ve şartları ve hükümleri belirtilen çizgili çekte, çek üzerindeki iki çizgi arasına bu işe tavassut eden banka olan T.C. Ziraat Bankasının adı yazılacaktır.

Bu suretle çekler yalnız bu banka vasıtasıyla muhataplardan tahsil edilebilecektir.

Çizgili çekin hem bu işe alâka duyarak müşterilerine kolaylık göstermek isteyecek bankalar* tarafından bastırılması,, hem de mükelleflerin ellerindeki âdi çekleri, çizgili çek haline getirerek vergi tediyesinde bulunmaları kabul edilecektir.

2 — Vergi mükellefleri tarafından alacaklı hesaplarının bulunduğu bankalar üzerine keşide edilip özel idare ve belediyelere tevdi olunan çizgili çeklerin muhteviyatı özel idare ve belediyece mükelleflerin vergi borçlarına mahsup edildikten sonra -aynen nakit gibi- iki nüsha teslimat müzekkeresine leffen Ziraat Bankasına gönderilecektir.

3 — İlgili özel idare veya belediyece teslimat müzekkerelerine ilişik olarak Ziraat Bankasına gönder ilen çizgili çekler mükellefler tarafından :

a) Bizzat Ziraat Bankasındaki alacaklı hesapları üzerine keşide edilmiş ise Türk Ticaret Kanunu esasları dairesinde tetkik edilir çeklerdeki imzaları bankadaki tatbik imzalarına uygun, matlup bakiyeleri de tediyeye müsait bulunduğu ve tereddüdü mucip bir cihet de görülmediği takdirde çek muhteviyatı ilgili dairelerin hesabına matlup, mükellefin hesabına da zimmet kaydedilerek derhal dekont gönderilecek, teslimat müzekkeresinin ikinci nüshası da usulü dairesinde iade olunacaktır.

Dekontlara lâzım gelen meşruhat verilecektir.

Tamimler

Teslimat müzekkeresinin bankaya ait nüshası ile çek bankada, kalacaktır.

Mevzu imzalar banka nezdindeki tatbik imzalarına uymıyan veya matlup bakiyeleri müsait bulunmayan tevdiat sahiplerine ait çeklerle teslimat müzekkeresi esbabı mucibeli bir mektuba leffen hemen ilgili özel idare veya belediyeye iade olunacaktır.

Bankaca gönderilen dekont üzerine mudi itirazda bulunduğu takdirde özel idare veya belediyeye derhal yazı ile bilgi verilecek neticesine göre muamele yapılacaktır. Neticede özel idare veya belediye hesabına geçirilen paranın mükellefe iadesi icap ettiği takdirde de bu daire hesabına zimmet kaydedilerek çek iade olunacaktır.

b) Özel İdare ve Belediyelerce teslimat müzekkerelerine bağlı olarak Ziraat Bankalarına gönderilen çekler o şehirdeki diğer bankalar üzerine keşide edilmiş bulunduğu takdirde yukardaki izahat dairesinde tetkike tâbi tutulduktan sonra uygun görüldüğü takdirde çek ve teslimat müzekkeresi muhteviyatı dairesinin hesabına matlup yazılmakla beraber muhatap bankadan tahsil edilecektir.

Muhatap bankaca çek muhteviyatının ödenmesine imkân olmadığı bildirildiği takdirde çek muhteviyatı özel idare veya belediye hesabına zimmet yazılmak ve çek izahatlı bir mektuba iştirilmek suretiyle özel idare veya belediyeye iade olunacaktır.

4 — Tatbikatta yalnız özel idare ve belediye tahsil dairesi ile aynı şehir dahilinde bulunan bankalar üzerine keşide edilecek çekler kabul edilecektir.

5 — Özel İdare ve belediyelere ait bilumum mevduat Ziraat Bankası şube ve ajanslarında toplandığı müddetçe bu tavassut işlerinden dolayı bankaca her hangi bir komisyon ve masraf alınmayacaktır.

B — Postaneler vasıta kılınmak suretiyle yapılacak vergi ödemelerinde de :

1 — Bahis konusu âmme alacaklarından miktarı elli bin liraya (elli bin dahil) kadar olanlar özel idare ve belediyelere posta havalesi ile gönderilebilecektir.

2 — Bu havalelerde «Mahalli İdareler Vergilerine Mahsus Posta havalesi» ismini taşıyacak olan ve P.T.T. normlarına uygun ol-

Tâmirler

makla beraber vergi dairelerince de lüzumlu malûmatı muhtevi ve şekli P.T.T. İdaresi ile müştereken tesbit edilmiş olan, Devlete ait âmme alacaklarında kullanılan havale kâğıtlarından ayrı renkte (beyaz kâğıda koyu yeşil mürekkeple) özel bir matbua kullanılacaktır. Bu matbua P.T.T. İdaresince bastırılacaktır.

3 — Yurdun her yerinde (şehir içi dahil) P.T.T. İşletmesi bu kabil tediyeleri kabul edecek ve azamî o günün akşamı mevrit postanesine sevk edecektir. Mevrit Postanesi de bu havaleleri normal olarak özel idare ve belediyelere ödiyecektir.

4 — Bu kabil tediyelerin muntazam yapılabilmesi için P.T.T. İşletmesi Genel Müdürlüğüne gerekli tedbirler alınacaktır. Merkeze uzak olan mevrit mahallerinde gelen havaleleri derhal ödiyecek miktarda para bulunmadığı takdirde P.T.T. İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından o mahalle derhal yeter miktarda para gönderilecektir. En uzak mahallere dahi bahis konusu para yetiştirme işi için geçecek müddet hiç bir zaman bir ayı aşmıyacaktır.

5 — P.T.T. İşletmesi bu havalelerden halen mevcut tarifeye göre ücret alacaktır. Bunun dışında ayrıca bir ücret talep etmeyecektir. Ücret posta havalesi ile vergi ödiyen mükellef tarafından tediye edilecektir.

6 — Mevrit P.T.T. Merkezlerince normal havalelerde olduğu gibi bu havaleler için de özel idare ve belediyelere ihbarname tebliğ edilecektir. Özel idare ve belediyeler mezkûr havaleleri bu işle tavzif edecekleri mükellef memurlar vasıtasıyla P.T.T. Merkezlerinden aldıracaklardır.

7 — Bu kabil havaleler dolayısıyla yapılacak istilâmlarda kusur P.T.T. Merkezlerine ait olmadığı takdirde istilâm ücreti, istilâm varakasına resmî pul yapıştırılmak ve iptal edilmek suretiyle istilâm da bulunan özel idare veya belediye tarafından ödenecektir.

8 — Posta ile gönderilen havalelere ait ihbarnameler özel idare veya belediyeye geldiğinde bu daireler tarafından özel bir deftere kaydedilecektir. Bu şekilde deftere kaydedilen ihbarnameler postaneye hitaben yazılacak bir tezkere (formül) ile postaneye gönderilecek ve muhtevalarının bu işe tavzif ettiği mükellef memura tediyesi istenecektir.

Tâminler

9— Bu şekilde mükeffel memur vasıtasıyla postaneden alınan paralar mukabilinde her mükellef için ayrı ayrı makbuz tanzim edilerek mükellef kayıtlarına intikal ettirilecektir.

Bilgi edinilmesini ve gereğinin buna göre ifasıyle bu hususta Valiliklere yapılacak tebliğden elli adedinin Bakanlığımıza gönderilmesine müsaadelerini arz ve rica ederim.

III — İliniz dahilindeki Özel İdare ve Belediyelerle diğer alâkalı dairelere tebliğini rica ederim.

Fethi TANSUK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar Muavini

Bibliyografya

**Prof. Dr. Kemâl Fikret Arık : Türk Medeni Hukuku : 1 (Genel Prensipler).
Ankara : 1963, Balkanoğlu Matbaası. Sahife XIV+ 374, Fiata : 40 Lira (1).**

Yazan : Kâzım DERELİ

Okuyucularımızın ; değerli yazı ve eserleriyle tanıdığı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörlerinden ; Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Genel Müdürü Dr. Kemâl Fikret Arık tarafından yayınlanan «Türk Medenî Hukuku: 1 (Genel Prensipler) adlı eser 1963 yılı Hukuk Yayınlan arasında yer almıştır.

Muhtevasında nazariyat ve tatbikatı meczeden eser ; Türk Hukukunun en yeni ve mühim konularını ele almaktadır. Meselâ Yeni Anayasa'nın başlıca hükümleri, Anayasa Mahkemesinin kararlarına bile eserde temas edilmiştir. Ayrıca Yargıtay ve Danıştay'ın bir çok kararlarına da atıflar yapılmıştır. Eser bu halile hukuk tatbikatçılarının da ihtiyaçlarına cevap verecek bir şekilde kaleme alınmıştır.

Eser, başlıca iki büyük bölüme ayrılmıştır. Eserin 1. nci Bölümünde Anayasa Kanunu, Tüzük Talimatname ve Mahkeme İçtihatları ve bunlarla ilgili meseleler incelenmiştir. Yine bu bölümde Hukuk kelimesinin çeşitli anlamları, Hukuk ve sosyal düzen kaideleri, hukuk ve din, hukuk ve ahlâk, muâşeret kaideleri ve hukuk, hukuk kaidesinin temeli, unsurları hukuk ve iktisadın münasebeti belirtilmiştir. Ayrıca, Hukuk kaidesi (objektif hukuk); hukukun taksimi, âmme hukuku, hususî hukuk, hukukun kaynakları, kanunun târifi, yapılışı, makableşümulü meselesi, teşriî tefsir, kanunun yorumu, yasama meclisleri, içtüzükleri, mevzuatın yayını ve derlenmesi ; kararnameler, yönetmelik, âdet hukuku, hukuk mantiki, hukuk kaidesi ve uygulanması, hususi hukukun gelişimi, İslâmlıktan öncesi Türk hukuku, İslâmlığın kabulünden sonraki ve Tanzimattan önceki ve sonraki ve Cumhuriyet devrindeki Türk Hukuku; İsviçre ve Türk Me-

(1) Eser, ödemeli olarak gönderilir. Sipariş adresi: İZMİR Caddesi No : 20 Ankara,

Bibliyografya

deni Kanunları özellikleri, sistem ve özeti ; Modern hususi hukukun ortak kaynakları, başlıca çevreleri, Roma hukuku, Fransız hukuk sistemi, Alman Medenî Kanunu, İngiliz hukuk sistemi, Avusturya medenî hukuku, İskandinav ve Sovyet hukuk sistemleri tetkik olunmuştur.

Eserin İkinci Bölümü : «Haklar» konusuna ayrılmıştır. Bu bölümde Hukukun mahiyeti, hakkı açıklayan ve sübjektif hakkı inkâr eden nazariyeler hakların neveleri, temel haklar, mutlak haklar, malların taksimi, şahıslar üzerindeki mutlak haklar, nisbî haklar, muamele hakları, temsil kabul eden ve etmiyen haklar, hakların kazanılması, kaybı, hukukî muamelelerin çeşitleri, akitler, haksız fiil ve sebepsiz iktisap, hakların iktisabı ve iyi niyet, hakların iktisabı ve kaybı ve zamanaşımı ; şahıs kavramı, çeşitleri, hak sahibi (şahıs) hakların kullanılması objektif iyi niyet ; hakkın suistimali ve kanuna karşı hile ; hakların korunması, talep ve dâva hakkı, talep karşısında savunma ; karineler, ispat yükü ve resmî senetlere ait mufassal malûmat bulunmaktadır.

Sayın Müellifin telif ve tercüme kitap ve binleri bulan yazılarının hukukun birçok konularına ışık tutmakta olduğunu, hukukun 30 yıllık bir müntesibi olarak söylerken ; Sayın Profesör bu değerli eserleri ile kendilerinin İlmî sahada da memlekete olan borçlarını bihakkin ödemiş bulduklarını ilâve ediyorum.

İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulunda Vali Kadrosu ile görevli bulunan değerli meslekdaşımız RÜŞTÜ ÜLKEN yaş haddi sebebiyle emekli olarak aramızdan ayrılmış bulunmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra muhtelif ilçelerde Kaymakamlık, İstanbul Vali Muavinliği, İstanbul Belediyesi Teftiş Kurulu Başkanlığı, Çorum Valiliği, İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü ve Danıştay üyeliği görevlerinde yıllarca hizmet veren sayın ÜLKEN en son İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu üyeliğinde vazife görmekte idi.

Umumî kültürü, derin meslekî bilgisi ve çalışkanlığı ile temayüz etmiş bulunan bu arkadaşımız Arap, Fars ve Fransızca dillerine vakıf olup İdarî, Hukukî, İktisadî ve Felsefî birçok makalelerin yazarı bulunmaktadır.

Hayatının bundan sonraki döneminde de Türk Milletine hizmet etme imkânlarını bulacağından emin olarak kendisine sağlık, saadet ve başarılar dileriz.

**TÜRK
İDARE DERGİSİ**